

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ»

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Βαρμάζη Ιωάννα

**Το Γειτνιαστικό Ζεύγος Ευχαριστία - Απόκριση: Δεδομένα από Φυσικούς
Ομιλητές της Ελληνικής και Συνδηλώσεις για τη Διδασκαλία**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2019

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

«ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΩΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ/ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ»

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ

Βαρμάζη Ιωάννα, Α. Μ. 392

**Το Γειτνιαστικό Ζεύγος Ευχαριστία - Απόκριση: Δεδομένα από Φυσικούς
Ομιλητές της Ελληνικής και Συνδηλώσεις για τη Διδασκαλία**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ:

Μπέλλα Σπυριδούλα

ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Μπέλλα Σπυριδούλα

Ιακώβου Μαρία

Μιχάλης Αθανάσιος

ΑΘΗΝΑ 2019

Ευχαριστίες

Το μεταπτυχιακό στο πλαίσιο του οποίου εκπονήθηκε η παρούσα διπλωματική εργασία υπήρξε αναμφίβολα για 'μένα ένα υπέροχο ταξίδι. Κατά τη διάρκειά του, όχι απλώς καταρτίστηκα γνωστικά, αλλά γνώρισα ξεχωριστούς ανθρώπους στους οποίους οφείλω πολλά ευχαριστώ. Η πρώτη που θα ήθελα να ευχαριστήσω είναι η επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κα Μπέλλα Σπυριδούλα. Την ευχαριστώ θερμά για τον μοναδικό τρόπο και τον βαθμό στον οποίο με ενέπνευσε, για την πολύτιμη καθοδήγησή της και την εποικοδομητική της ανατροφοδότηση. Στην κα Μπέλλα οφείλω, μεταξύ άλλων, την αγάπη μου για την Πραγματολογία, η γοητεία της οποίας μου ήταν μέχρι πρότινος άγνωστη.

Τις ευχαριστίες μου για τη συμμετοχή τους στην επιτροπή επίβλεψης της εργασίας μου εκφράζω στην κα Μόζερ Αμαλία, τον κο Μιχάλη Αθανάσιο και την κα Ιακώβου Μαρία, τους οποίους και ευγνωμονώ για όσα μας προσέφεραν αυτά τα δύο έτη. Την ευγνωμοσύνη μου εκφράζω και σε όλους τους καθηγητές και τις καθηγήτριες του μεταπτυχιακού προγράμματος, για όλες τις γνώσεις και τη βοήθεια που μας παρείχαν. Θερμές ευχαριστίες και στην κα Κοντοσταυλάκη Αθηνά για τις χρήσιμες παρατηρήσεις της όσον αφορά το στατιστικό κομμάτι της έρευνας.

Βέβαια, χωρίς τους ανθρώπους που με χαρά δέχτηκαν να αφιερώσουν λίγο από τον χρόνο τους για τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου της έρευνας, δεν θα ήταν εφικτή η πραγματοποίησή της. Τους ευχαριστώ πολύ όλους ανεξαιρέτως.

Με ιδιαίτερη αγάπη, ευχαριστώ τις φίλες μου, Γκέλυ και Κωνσταντίνα, χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση και τη διαρκή συμβολή των οποίων, η εκπόνηση της εργασίας θα φάνταζε πολύ δυσκολότερη. Χίλια, ακόμα, ευχαριστώ στην Ανδριάνα, την Αντιγόνη και τη Δήμητρα, που με έναν τρόπο σχεδόν μαγικό καταφέρνουν να είναι πάντα εδώ και να με ενθαρρύνουν, κι ας μας χωρίζουν έως και χιλιάδες χιλιόμετρα. Ευχαριστώ πολύ και τον Κωνσταντίνο, που πάντα με στηρίζει και μου υπενθυμίζει ότι μπορώ. Δεν ξεχνώ, ακόμα, τη Μαρία και την Αλεξάνδρα, των οποίων η πάντοτε διαθέσιμη κριτική ματιά πολλάκις με έχει απαλλάξει από διάφορα διλήμματα. Τις ευχαριστώ πολύ και τις δύο.

Τέλος, ένα τεράστιο ευχαριστώ οφείλω στους γονείς μου, Βαγγέλη και Αναστασία, και στον αδερφό μου, Γιώργο, που όπως σε όλα μου τα βήματα, έτσι και σε αυτό, με εμπιστεύτηκαν και με στήριξαν, αλλά και στον παππού μου, Γιώργο, που εναγωνίως περιμένει να «το πάρουμε αυτό το... “χαρτί”, βρε παιδί μου!».

Περιεχόμενα

Κατάλογος πινάκων	v
Κατάλογος σχημάτων	vii
1. Εισαγωγή	1
2. Θεωρητικό υπόβαθρο	4
2.1. Γλωσσικές πράξεις	4
2.1.1. Από τον Austin στον Searle.....	4
2.1.2. Συνθήκες ικανοποιητικής επιτέλεσης των γλωσσικών πράξεων.....	7
2.1.3. Η ταξινόμηση των γλωσσικών πράξεων	8
2.2. Η γλωσσική πράξη της ευχαριστίας.....	9
2.3. Η γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία	11
2.4. Η ευχαριστία και η απόκριση σε ευχαριστία ως στρατηγικές ευγένειας	12
2.5. Βιβλιογραφική ανασκόπηση	15
3. Μεθοδολογία.....	18
3.1. Συμμετέχοντες.....	18
3.2. Συλλογή δεδομένων	18
3.2.1. Τα σενάρια.....	18
3.2.2. Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων.....	20
3.3. Ανάλυση δεδομένων	22
3.3.1. Κατηγοριοποίηση της γλωσσικής πράξης της ευχαριστίας.....	23
3.3.2. Κατηγοριοποίηση της γλωσσικής πράξης της απόκρισης σε ευχαριστία ..	26
3.3.3. Λεξιλογικοί τροποποιητές	28
4. Αποτελέσματα.....	29
4.1. Για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας	29
4.2. Για τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία	36
4.3. Για τους λεξιλογικούς τροποποιητές στις δύο γλωσσικές πράξεις	42
5. Σχολιασμός αποτελεσμάτων	44

5.1. Για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας	44
5.2. Για τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία	46
5.3. Για τους λεξιλογικούς τροποποιητές.....	48
5.4. Για τις δύο γλωσσικές πράξεις συγκεντρωτικά.....	48
6. Διδακτικές συνδηλώσεις.....	50
6.1. Η αναγκαιότητα της διδασκαλίας των πραγματολογικών στοιχείων.....	50
6.2. Η ρητή διδασκαλία, τα οφέλη και οι στόχοι της.....	53
6.3. Οι προτεινόμενοι τύποι δραστηριοτήτων.....	54
7. Συμπεράσματα	56
Βιβλιογραφία	58
Παράρτημα Α.....	67
Παράρτημα Β.....	70

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1. Κύριες πράξεις στην ευχαριστία	24
Πίνακας 2. Τα είδη της ρητής ευχαριστίας.....	25
Πίνακας 3. Υποστηρικτικές κινήσεις στην ευχαριστία.....	25
Πίνακας 4. Πλήθος κύριων πράξεων (ΚΠ) και υποστηρικτικών κινήσεων (ΥΚ) συνδυαστικά στις πραγματώσεις της ευχαριστίας	26
Πίνακας 5. Κύριες πράξεις στην απόκριση σε ευχαριστία.....	27
Πίνακας 6. Υποστηρικτικές κινήσεις στην απόκριση σε ευχαριστία	27
Πίνακας 7. Πλήθος κύριων πράξεων (ΚΠ) και υποστηρικτικών κινήσεων (ΥΚ) συνδυαστικά στην απόκριση σε ευχαριστία.....	27
Πίνακας 8. Λεξιλογικοί τροποποιητές.....	28
Πίνακας 9. Κατανομή της συχνότητας των κύριων πράξεων, των υποστηρικτικών κινήσεων και των συνδυασμών στην ευχαριστία (Περιστάσεις 1 και 2)	29
Πίνακας 10. Κατανομή της συχνότητας των ειδών της ρητής ευχαριστίας	31
Πίνακας 11. Κατανομή της συχνότητας των κύριων πράξεων, των υποστηρικτικών κινήσεων και των συνδυασμών στην απόκριση σε ευχαριστία (Περιστάσεις 3 και 4).....	37
Πίνακας 12. Οι συχνότητες των λεξιλογικών τροποποιητών σε όλες τις περιστάσεις ...	43
Πίνακας 13. Αποτελέσματα του χ^2 για τις κύριες πράξεις στις Περιστάσεις 1 και 2.....	70
Πίνακας 14. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των κύριων πράξεων στις Περιστάσεις 1 και 2.....	70
Πίνακας 15. Αποτελέσματα του χ^2 για τα είδη της ρητής ευχαριστίας στις Περιστάσεις 1 και 2	70
Πίνακας 16. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των ειδών της ρητής ευχαριστίας στις Περιστάσεις 1 και 2.....	71
Πίνακας 17. Αποτελέσματα του χ^2 για τις υποστηρικτικές κινήσεις στις Περιστάσεις 1 και 2	71
Πίνακας 18. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των υποστηρικτικών κινήσεων στις Περιστάσεις 1 και 2.....	71
Πίνακας 19. Αποτελέσματα του χ^2 για τους συνδυασμούς στις Περιστάσεις 1 και 2	72
Πίνακας 20. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των συνδυασμών στις Περιστάσεις 1 και 2	72
Πίνακας 21. Αποτελέσματα του χ^2 για τις κύριες πράξεις στις Περιστάσεις 3 και 4.....	72

Πίνακας 22. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των κύριων πράξεων στις Περιστάσεις 3 και 4.....	73
Πίνακας 23. Αποτελέσματα του χ^2 για τις υποστηρικτικές κινήσεις στις Περιστάσεις 3 και 4.....	73
Πίνακας 24. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των υποστηρικτικών κινήσεων στις Περιστάσεις 3 και 4.....	73
Πίνακας 25. Αποτελέσματα του χ^2 για τους συνδυασμούς στις Περιστάσεις 3 και 4	74
Πίνακας 26. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των συνδυασμών στις Περιστάσεις 3 και 4	74

Κατάλογος σχημάτων

Σχήμα 1. Η κατανομή των κύριων πράξεων στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας.....	33
Σχήμα 2. Η κατανομή των ειδών της ρητής ευχαριστίας στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας.....	34
Σχήμα 3. Η κατανομή των υποστηρικτικών κινήσεων στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας.....	35
Σχήμα 4. Η κατανομή των συνδυασμών στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας	36
Σχήμα 5. Η κατανομή των κύριων πράξεων στις δύο περιστάσεις της απόκρισης σε ευχαριστία	40
Σχήμα 6. Η κατανομή των υποστηρικτικών κινήσεων στις δύο περιστάσεις της απόκρισης σε ευχαριστία	41
Σχήμα 7. Η κατανομή των συνδυασμών στις δύο περιστάσεις της απόκρισης σε ευχαριστία	42

1. Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα εξετάζει την πραγμάτωση των γλωσσικών πράξεων της ευχαριστίας και της απόκρισης σε ευχαριστία από φυσικούς ομιλητές της ελληνικής γλώσσας, σε διαφορετικά περιεχόμενα. Εντάσσεται, δηλαδή, στο πεδίο της Πραγματολογίας, ενός αυτόνομου από το 1980 και μετά κλάδου της Γλωσσολογίας (Μπέλλα 2015: 21), για τον οποίο η έννοια της *γλωσσικής πράξης* θεωρείται από τις πιο θεμελιώδεις (2015: 72). Η Πραγματολογία ορίζεται από τον Crystal (1997: 301) ως «η μελέτη της γλώσσας από την προοπτική των χρηστών της και, ειδικότερα, των επιλογών τους, των περιορισμών που συναντούν κατά τη χρήση της στην κοινωνική διεπίδραση και τις συνέπειες αυτής της χρήσης της για τους άλλους συμμετέχοντες κατά την πράξη της επικοινωνίας».

Η ευχαριστία είναι μια πολύ συχνά εμφανιζόμενη γλωσσική πράξη, που κατακτάται από πολύ μικρή ηλικία, στο πλαίσιο της κατάκτησης των κανόνων της ευγένειας που διέπουν τη μητρική γλώσσα του εκάστοτε ομιλητή (Bates 1981, Becker & Smenner: 1986). Με το δεδομένο αυτό, συχνά θεωρείται ότι μια ευχαριστία μπορεί να εκφραστεί επιτυχώς και στη δεύτερη/ξένη¹ γλώσσα ενός ομιλητή. Ωστόσο, η γνώση των γλωσσικών τύπων που σχετίζονται με την ευχαριστία δεν σημαίνει αυτομάτως και γνώση της ορθής χρήσης τους και των λειτουργικών περιορισμών που αυτή συνεπάγεται, στο πλαίσιο του επικοινωνιακού μοντέλου του εκάστοτε πολιτισμού (Coulmas 1981: 69). Όπως επισημαίνει και η Hinkel (1994), η ικανότητα έκφρασης μιας ευχαριστίας στη δεύτερη γλώσσα δεν υπονοεί απαραίτητα και ικανότητα αναγνώρισης των περιστάσεων και του τρόπου με τον οποίο η συγκεκριμένη γλωσσική πράξη χρησιμοποιείται κατάλληλα, σύμφωνα με τους κανόνες ευγένειας της εκάστοτε κοινότητας. Μια τέτοιου είδους γνώση ενός ομιλητή, ως προς το «σε ποιες συνθήκες πρέπει να μιλήσει και σε ποιες όχι, τι πρέπει να πει και σε ποιον, πότε, πού και πώς» ορίζεται από τον Hymes (1972: 277) ως *επικοινωνιακή ικανότητα* (communicative competence) και συνδέεται άρρηκτα με «τη σχέση της γλώσσας με άλλους κώδικες κοινωνικής συμπεριφοράς».

¹ Η διάκριση μεταξύ *δεύτερης* και *ξένης γλώσσας* είναι κυρίως γεωγραφική. Η δεύτερη γλώσσα κατακτάται σε περιβάλλον που χρησιμοποιείται ως κύρια, ενώ η ξένη στο περιβάλλον της μητρικής του ομιλητή (Μπέλλα 2011: 21). Στη βιβλιογραφία, ωστόσο, ο όρος *δεύτερη γλώσσα* (Γ2) συχνά χρησιμοποιείται γενικευτικά για τη γνώση ή την εκμάθηση οποιασδήποτε άλλης γλώσσας πλην της μητρικής ενός ατόμου, ανεξαιρέτως του περιβάλλοντος εκμάθησης και του αριθμού άλλων μη μητρικών που ενδεχομένως κατέχει (Ellis 1994: 12).

Θεμελιώδες συστατικό της επικοινωνιακής ικανότητας αποτελεί η *πραγματολογική ικανότητα* (pragmatic competence) (Bella 2012β: 2, Μπέλλα 2015: 175), η οποία ορίζεται ως «η ικανότητα κατάλληλης χρήσης των γλωσσικών στοιχείων στο κοινωνικό και πολιτισμικό περιεχόμενο της κάθε επικοινωνιακής περίπτωσης» (Usó-Juan & Martínez-Flor 2008: 349) και η απόκτησή της βασίζεται στην «...ολοένα και πιο αποτελεσματική κατανόηση και παραγωγή κοινωνιο-πραγματολογικής σημασίας με πραγματογλωσσικές συμβάσεις» (Kasper & Roever 2005: 318). Τα δύο βασικά συστατικά, δηλαδή, της πραγματολογικής ικανότητας είναι η *πραγματογλωσσική ικανότητα* (pragmalinguistic competence), η οποία περιλαμβάνει τη γνώση «των ιδιαίτερων γλωσσικών στοιχείων που διαθέτει κάθε γλώσσα για την έκφραση συγκεκριμένων επικοινωνιακών προθέσεων», και η *κοινωνιοπραγματολογική ικανότητα* (sociopragmatic competence), που συνιστά τη γνώση των περικειμενικών και κοινωνικών παραγόντων, από τους οποίους εξαρτάται η καταλληλότητα μιας πραγματογλωσσικής επιλογής (Leech 1983: 11).

Κατά την Thomas (1983: 95), πραγματολογικά ικανός θεωρείται ο ομιλητής «που μπορεί να συμπεριφέρεται γλωσσικά με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποφεύγει να γίνεται ακούσια αγενής»: διότι, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, ενώ ένα γραμματικό λάθος μπορεί ενδεχομένως να αποδοθεί σε χαμηλό επίπεδο γνώσης της γλώσσας-στόχου, η *πραγματολογική αποτυχία* (pragmatic failure) μπορεί να οδηγήσει σε αρνητικά συμπεράσματα σχετικά με την προσωπικότητά του, να τον κρίνει δηλαδή «ως άνθρωπο» (1983: 96).

Στην περίπτωση της ευχαριστίας, της οποίας οι εκφράσεις μπορεί να θεωρηθούν πιο τυποποιημένες από αυτές άλλων γλωσσικών πράξεων και, επομένως, η κατάκτησή τους μπορεί να θεωρηθεί πιο εύκολη (Cheng 2005: 10), ο κίνδυνος έγκειται στην προσκόλληση του μη φυσικού ομιλητή στους κανόνες που διέπουν τη χρήση των αντίστοιχων φράσεων στη μητρική του γλώσσα (Coulmas 1981: 69). Η *παρεμβολή/μεταφορά* (language interference/ transfer) «γλωσσικών συνηθειών, δομών ή τύπων της μητρικής γλώσσας του μαθητή κατά την πραγμάτωση της Γ2» (Μπέλλα 2011: 23) μπορεί να οδηγήσει και σε σοβαρές πραγματολογικές αποκλίσεις, σε αποκλίνουσα, δηλαδή, πραγματολογική συμπεριφορά [*αρνητική πραγματολογική παρεμβολή* (negative pragmatic transfer), βλ. Μπέλλα 2015: 196].

Ο κίνδυνος, λοιπόν, ενδεχόμενης πραγματολογικής αποτυχίας, την οποία η Thomas (1983: 91) διακρίνει σε *πραγματογλωσσική* (pragmalinguistic failure) και

κοινωνιοπραγματολογική (sociopragmatic failure)², αντίστοιχα με τις δύο πτυχές της πραγματολογικής ικανότητας, μπορεί να μειωθεί με την ανάπτυξη της τελευταίας. Απαραίτητη προϋπόθεση, βέβαια, για την καλλιέργεια της πραγματολογικής ικανότητας αποτελεί η *πραγματολογική επίγνωση* (pragmatic awareness), δηλαδή «η συνειδητή, κριτική (reflective) και ρητή (explicit) γνώση των πραγματολογικών στοιχείων» (Alcón & Safont Jordá 2008: 193), περιλαμβανομένων τόσο πραγματο-γλωσσικών όσο και κοινωνιοπραγματολογικών στοιχείων (Bella 2012β: 2).

Με δεδομένο ότι οι ευχαριστίες, και κατ' επέκταση και οι αποκρίσεις σε ευχαριστία, διαδραματίζουν έναν σαφέστατα ζωτικό ρόλο στη γλωσσική ευγένεια μιας κοινωνίας (Coulmas 1981: 71), η αναγκαιότητα της γνώσης του κατάλληλου τρόπου και των περικειμένων που χρησιμοποιούνται δεν θα μπορούσε να υποτιμηθεί. Αυτή η ζωτικότητα της σημασίας τους οδήγησε και στην επιλογή τους ως αντικειμένων πραγμάτευσης της παρούσας διπλωματικής εργασίας. Τα ευρήματα της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο της συμβάλλουν στον σχηματισμό μιας εικόνας για τον τρόπο με τον οποίο οι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής εκφράζουν ευχαριστίες και απαντάνε σε αυτές σε διαφορετικά περικείμενα, και προτείνεται να αξιοποιηθούν στη διδασκαλία για την καλλιέργεια της πραγματολογικής ικανότητας των μη φυσικών ομιλητών.

Συνοπτικά, λοιπόν, ως προς τη δομή, αρχικά παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας (Κεφάλαιο 2), στη συνέχεια, η μεθοδολογία της (Κεφάλαιο 3), τα αποτελέσματα (Κεφάλαιο 4) και ο συνολικός σχολιασμός των αποτελεσμάτων της (Κεφάλαιο 5) ενώ, τέλος, παρατίθενται οι αντίστοιχες συνδηλώσεις για τη διδασκαλία, στο πλαίσιο της αναγκαιότητας της διδασκαλίας της Πραγματολογίας εν γένει (Κεφάλαιο 6), και τα τελικά συμπεράσματα της εργασίας (Κεφάλαιο 7).

² Η πραγματογλωσσική αποτυχία μπορεί να ξεπεραστεί πιο εύκολα, καθώς είναι δυνατόν να διδαχθεί ως 'μέρος της γραμματικής'. Αντίθετα, η κοινωνιοπραγματολογική αποτυχία είναι πιο δύσκολα αντιμετωπίσιμη, διότι αφορά ολόκληρο το σύστημα ιδεών του μαθητή (Thomas 1983: 91).

2. Θεωρητικό υπόβαθρο

Στο κεφάλαιο αυτό, εφόσον στην παρούσα έρευνα μελετάται η πραγμάτωση δύο αλληλένδετων γλωσσικών πράξεων, της ευχαριστίας και της απόκρισης σε ευχαριστία, κρίνεται σκόπιμο να γίνει, αρχικά, μια ανασκόπηση της θεωρίας των γλωσσικών πράξεων (2.1.). Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι γλωσσικές πράξεις της ευχαριστίας (2.2.) και της απόκρισης σε ευχαριστία (2.3.), και ακολουθεί μια ανάλυση των δύο αυτών πράξεων ως στρατηγικών ευγένειας (2.4.). Τέλος, γίνεται αναφορά σε προγενέστερες έρευνες σχετικές με τις δύο υπό εξέταση γλωσσικές πράξεις (2.5.).

2.1. Γλωσσικές πράξεις

Στη συγκεκριμένη ενότητα, γίνεται αναφορά στην αρχική σύλληψη της ιδέας της γλωσσικής πράξης από τον Austin και στην εξέλιξή της μέσω του Searle (2.1.1.), τις συνθήκες ικανοποιητικής επιτέλεσης των γλωσσικών πράξεων (2.1.2.), όπως ορίζονται από τον Searle, και την ταξινόμησή τους από τον ίδιο (2.1.3.).

2.1.1. Από τον Austin στον Searle

Η έννοια της *γλωσσικής πράξης*, από τις πιο θεμελιώδεις για την επιστήμη της Πραγματολογίας (βλ. Εισαγωγή), καθώς και η σχετική θεωρία εισήχθησαν από τον J. Austin με μια σειρά διαλέξεων που δημοσιεύτηκαν στο βιβλίο του *How to do things with words* (1962). Ο ίδιος ο τίτλος του βιβλίου υποδεικνύει ακριβώς το φαινόμενο με το οποίο ασχολήθηκε συστηματικά ο Άγγλος αυτός φιλόσοφος: τη δυνατότητά μας να «πράττουμε με τις λέξεις», να χρησιμοποιούμε, δηλαδή, τη γλώσσα για να επιτύχουμε σαφείς επικοινωνιακούς στόχους, και όχι απλώς για να παράγουμε ήχους με συγκεκριμένες σημασίες (Μπέλλα 2015: 72). Επομένως, σε κάθε εκφώνημα, εκτός από το λεκτικό στοιχείο, ενυπάρχει και η πρόθεση του ομιλητή πίσω από αυτό, καθώς και η ενδεχόμενη προσδοκία του να έχουν τα λόγια του κάποιο αποτέλεσμα, με την συνεπακόλουθη επιβεβαίωση ή διάψευση αυτής της προσδοκίας (Βέικος 2000: 204).

Κατά τον Austin (1962: 101-102), κάθε γλωσσική πράξη που επιτελείται μέσω ενός εκφώνηματος μπορεί να αναλυθεί σε τρία αλληλεξαρτώμενα αλλά διακριτά επίπεδα: την *εκφωνητική πράξη* (locutionary act), η οποία περιλαμβάνει την παραγωγή των ήχων που συνθέτουν ένα εκφώνημα με σημασιολογικό περιεχόμενο και υπό συγκεκριμένους κανόνες, την *προσλεκτική πράξη* (illocutionary act), η οποία ισοδυναμεί με την επικοινωνιακή πρόθεση του ομιλητή πίσω από την εκφωνητική

του πράξης και, τέλος, την *υπερ-λεκτική πράξη*³ (*perlocutionary act*), που αναφέρεται στα προσδοκώμενα ή απλώς ενδεχόμενα αποτελέσματα που μπορεί να έχει το εκφώνημα στις σκέψεις, τα συναισθήματα ή τις πράξεις των συνομιλητών (βλ. και Sadock 2004: 54).

Στην Πραγματολογία, ο όρος «γλωσσική πράξη» αναφέρεται ουσιαστικά στην προσλεκτική πράξη, η οποία αποτελεί και τον πυρήνα της, καθώς ταυτίζεται με την *ισχύ* του εκφωνήματος στο εκάστοτε περικείμενο με τις αντίστοιχες κοινωνικές συμβάσεις που ισχύουν σε αυτό (Μπέλλα 2015: 73). Η ενίοτε επιτελούμενη προσλεκτική πράξη συχνά κατονομάζεται ρητά από έναν δείκτη που περιλαμβάνεται στο εκφώνημα, τον *δείκτη προσλεκτικής ισχύος* (ΔΠΙ), ο οποίος είναι συνήθως ένα ρήμα. Τέτοια ρήματα, όπως και τα εκφώνηματα στα οποία περιέχονται, ονομάζονται από τον Austin *επιτελεστικά* (*performatives*), εν αντιθέσει με τα *διαπιστωτικά* (*constatives*) εκφώνηματα, των οποίων ο ρόλος είναι καθαρά περιγραφικός⁴. Η παρουσία ενός επιτελεστικού ρήματος (π.χ. *ευχαριστώ*) παραπέμπει στην αντίστοιχη προσλεκτική πράξη (π.χ. ευχαριστία). Έτσι, ένα εκφώνημα, όπως το Παράδειγμα (1), επιτελεί την προσλεκτική πράξη της ευχαριστίας ή έχει προσλεκτική ισχύ (*illocutionary force*) ευχαριστίας.

Παράδειγμα (1)⁵

Σας ευχαριστώ πολύ για τη διευκόλυνση.

Παράδειγμα (2)⁶

Αχ, μου αρέσουν πολύ οι σοκολάτες!

Αξίζει, βέβαια, να αναφερθεί πως τα επιτελεστικά εκφώνηματα είναι στην πλειονότητά τους *μη ρητά* (*implicit*) και όχι *ρητά* (*explicit*)⁷, στο πλαίσιο των

³ Επιλέγεται ο προτεινόμενος από τη Μόζερ (2006) όρος που υιοθετείται από τη Μπέλλα (2015) έναντι άλλων αποδόσεων του *perlocutionary act* στα ελληνικά, π.χ. *απολεκτική* (βλ. Γούτσος 2012) ή *διαλεκτική πράξη* (βλ. Κανάκης 2007).

⁴ Ο Austin υποστήριξε, στην ουσία, ότι κάθε εκφώνημα έχει δύο πτυχές, και την περιγραφική και την επιτελεστική: όταν λέμε κάτι, ταυτοχρόνως πράττουμε και κάτι (Sadock 2004: 54).

⁵ Το παράδειγμα προέρχεται από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας.

⁶ Το παράδειγμα αποτελεί μετάφραση του “Oh, I love chocolates” του Sadock (2004: 53).

⁷ Με αυτή τη διάκριση συνδέεται και μια περαιτέρω διάκριση μεταξύ *άμεσων* (*direct*) και *έμμεσων* (*indirect*) γλωσσικών πράξεων (βλ. 3.3.). Κατά τον Searle, ως έμμεση ορίζεται «η γλωσσική πράξη που πραγματώνεται μέσω μιας άλλης πράξης» (1979: 60). Με άλλα λόγια, οι έμμεσες πράξεις επιτελούνται μέσω ενός εκφωνήματος του οποίου η μορφή επιφανειακά δηλώνει άλλη πράξη από αυτή που στην πραγματικότητα πραγματώνεται ή υπάρχει διάσταση μεταξύ της εκφωνητικής και της προσλεκτικής πράξης (Κανάκης 2007: 113). Με δεδομένο ότι στην παρούσα έρευνα δεν αξιοποιείται ο διαχωρισμός αυτός, επιλέγεται να μην αναλυθεί περαιτέρω.

καθημερινών φυσικών συνομιλιών (Μπέλλα 2015: 74). Στην περίπτωση των ευχαριστιών, για παράδειγμα, την προσλεκτική πράξη της ευχαριστίας μπορεί να επιτελεί και ένα εκφώνημα όπως αυτό στο Παράδειγμα (2), όταν το απευθύνουμε σε κάποιον προσκεκλημένο που μας έχει φέρει σοκολάτες ως δώρο. Σε αυτήν την περίπτωση, η πρόθεση του ομιλητή και η αναγνώρισή της από τον αποδέκτη διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο (Sadock 2004: 53). Ο ομιλητής, βέβαια, προσδοκεί την αναγνώριση της επικοινωνιακής του πρόθεσης από τον αποδέκτη (Yule 2000). Η έννοια της *προθετικότητας*, καθώς και της απόστασης μεταξύ των λεγομένων του ομιλητή και της βαθύτερης ερμηνείας τους, μελετάται διεξοδικότερα στο πλαίσιο των *συνομιλιακών υπονοημάτων*⁸ (conversational implicatures) του Grice (1989).

Όσον αφορά την κατηγοριοποίηση των πράξεων, ο Austin (1962: 151-163), βάσει της προσλεκτικής ισχύος, διακρίνει, αρχικά, πέντε κατηγορίες *επιτελεστικών* πράξεων: τις *αποφαντικές* (verdictives), οι οποίες περιλαμβάνουν περιπτώσεις όπου δίνεται μια απόφαση ή ετυμηγορία από έναν δικαστή, διαιτητή ή τοποτηρητή, τις *υποχρεωτικές* (exercitives), που αποτελούν δήλωση επιρροής ή άσκηση εξουσίας, τις *δεσμευτικές* (commissives), στόχος των οποίων είναι να δεσμεύσουν τον ομιλητή σε μια πορεία δράσης, τις *κοινωνικές* (behabitives), οι οποίες υιοθετούν μια συγκεκριμένη στάση απέναντι στη συμπεριφορά ή/και την τύχη των άλλων, και τέλος, τις *αναφορικές* (expositives), που διευκρινίζουν λόγους και επιχειρήματα και, γενικότερα, υποβοηθούν την επικοινωνία.⁹

Ωστόσο, όπως αναφέρει η Μπέλλα (2015: 76), η τελική συστηματοποίηση των γλωσσικών πράξεων ανήκει στον Searle, μαθητή του Austin, ο οποίος επέκτεινε τη θεωρία του δασκάλου του, προσδιορίζοντας, αφενός, τις συνθήκες ικανοποιητικής επιτέλεσης (felicity conditions) των γλωσσικών πράξεων και προτείνοντας, αφετέρου, την ταξινόμηση που έως και σήμερα αποτελεί την πλέον αναγνωρισμένη.

⁸ Το *υπονόημα* (implicature), κατά τον Grice, είναι ουσιαστικά μια δεύτερη σημασία των λέξεων και των εκφράσεων, η οποία προκύπτει σε συγκεκριμένα συνομιλιακά περιεχόμενα, χωρίς να κωδικοποιείται σημασιολογικά, όπως συμβαίνει με τη συμβατική τους σημασία. Τα *συνομιλιακά υπονοήματα* ανήκουν στο πιο χαρακτηριστικό είδος υπονοημάτων, και μπορεί να είναι είτε γενικευμένα (generalized) είτε εξειδικευμένα (particularized) (Μπέλλα 2015: 116).

⁹ Για μια αναλυτικότερη παρουσίαση της κάθε κατηγορίας, βλ. Κανάκης (2007: 99-101).

2.1.2. Συνθήκες ικανοποιητικής επιτέλεσης των γλωσσικών πράξεων

Κατά τον Searle, για να επιτελεστεί επιτυχώς μια γλωσσική πράξη και να αναγνωριστεί η προσλεκτική της ισχύς, τίθενται συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Εκτός από κάποιες πρωταρχικές αλλά πιο γενικές συνθήκες, όπως η πρόθεση του ομιλητή να γίνει κατανοητή από τον συνομιλητή η σημασία και η ισχύς της γλωσσικής πράξης που επιτελεί, και η καταλληλότητα του ίδιου του εκφωνήματος για την πραγμάτωση της πράξης (Searle 1969: 47), πρέπει να ικανοποιούνται άλλα τέσσερα είδη συνθηκών:

(α) Οι *συνθήκες περιεχομένου* (propositional content): αφορούν το περιεχόμενο του εκφωνήματος, και στην περίπτωση της ευχαριστίας ως προσλεκτικής πράξης, σύμφωνα με τον Searle (1969: 67), το περιεχόμενο του εκφωνήματος θα πρέπει να αναφέρεται σε μια παρελθοντική πράξη του συνομιλητή/ ακροατή.

(β) Οι *προπαρασκευαστικές συνθήκες* (preparatory conditions): σχετίζονται κατά βάση με ικανότητες, δυνατότητες και στάσεις των συνομιλητών (Μπέλλα 2015: 77). Στις ευχαριστίες, οι συγκεκριμένες συνθήκες είναι δύο: πρώτον, η πράξη που έχει τελεστεί ωφελεί τον ομιλητή και δεύτερον, ο ομιλητής αναγνωρίζει ότι τον ωφελεί (Searle 1967: 67).

(γ) Η *συνθήκη ειλικρίνειας* (sincerity condition): αφορά τις ειλικρινείς προθέσεις του ομιλητή και, καθώς η γνησιότητά τους εύκολα μπορεί να αμφισβητηθεί, όπως και ο ίδιος ο Searle (1969: 62) αναγνωρίζει, η συγκεκριμένη συνθήκη είναι και η πιο προβληματική. Έτσι, στην περίπτωση των ευχαριστιών, τη συνθήκη ειλικρίνειας συνιστά η ευγνωμοσύνη που νιώθει ο ομιλητής για την πράξη που επιτελέστηκε προς όφελός του και η ανάγκη έκφρασης αυτής της ευγνωμοσύνης και εκτίμησης προς αυτή (Searle 1969: 67). Η προβληματικότητα, εδώ, έγκειται στο κατά πόσο ειλικρινής είναι αυτή του η έκφραση, αν δηλαδή νιώθει στην πραγματικότητα ευγνώμων ή απλώς ευχαριστεί τον συνομιλητή του με τυπικό, μηχανικό ή και ειρωνικό, ακόμα, τρόπο. Βέβαια, κατ' αντιστοιχία με την επισήμανση της Μπέλλα (2015: 78) για τις υποσχέσεις, ενώ δεν είναι εφικτός ο πλήρης προσδιορισμός του βαθμού ειλικρίνειας των προθέσεων του ομιλητή, εάν οι προηγούμενες συνθήκες ικανοποιούνται, δεν είναι αδύνατον, γενικά, να αναγνωρίζεται μια ευχαριστία ως πραγματική ευχαριστία.

(δ) Η *ουσιώδης συνθήκη* (essential condition): ταυτίζεται με τον λεγόμενο *προσλεκτικό στόχο* (illocutionary point) της πράξης, η έννοια του οποίου είναι θεμελιώδης για τη θεωρία των γλωσσικών πράξεων και την ταξινόμησή τους από τον

Searle. Πιο συγκεκριμένα, μέσω της συνθήκης αυτής, προσδιορίζεται το είδος της πράξης που επιτελείται μέσω του εκφωνήματος, με την προϋποτιθέμενη πρόθεση του ομιλητή να αναγνωρισθεί το εκφώνημά του ως τέτοιου είδους πράξη (Μπέλλα 2015: 78-79). Η ουσιώδης συνθήκη της ευχαριστίας, για παράδειγμα, έγκειται στην αναγνώριση της πράξης ως έκφρασης ευγνωμοσύνης ή εκτίμησης (Searle 1969: 69)¹⁰.

2.1.3. Η ταξινόμηση των γλωσσικών πράξεων

Ο προσδιορισμός των προαναφερθεισών συνθηκών στις οποίες υπόκεινται οι προσλεκτικές πράξεις, με μείζονα ρόλο αυτόν της ουσιώδους συνθήκης, οδήγησε τον Searle σε μια συστηματική ταξινόμηση των γλωσσικών πράξεων, η οποία -έναντι άλλων¹¹- έχει και τη μεγαλύτερη επιρροή στη σχετική βιβλιογραφία. Οι κατηγορίες της ταξινόμησής του είναι οι ακόλουθες (Searle 1969: 12-20)¹²:

α) *Βεβαιωτικές πράξεις* (representatives or assertives), όταν ο ομιλητής δεσμεύεται για την αλήθεια του περιεχομένου του εκφωνήματός του (π.χ. δηλώσεις, συμπεράσματα).

β) *Κατευθυντικές πράξεις* (directives), όταν ο ομιλητής προσπαθεί να οδηγήσει τον συνομιλητή σε μια μελλοντική πορεία δράσης (π.χ. αιτήματα, συμβουλές).

γ) *Δεσμευτικές πράξεις* (commissives), όταν ο ομιλητής δεσμεύεται να προβεί σε μια ενέργεια (π.χ. υποσχέσεις, απειλές).

δ) *Εκφραστικές πράξεις* (expressives), όταν ο ομιλητής εκφράζει μία ψυχολογική κατάσταση¹³ (π.χ. ευχαριστίες, εκφράσεις συγγνώμης)¹⁴.

ε) *Διακηρυκτικές πράξεις* (declarations), οι οποίες δημιουργούν μια αντιστοιχία ανάμεσα στο περιεχόμενο του εκφωνήματος και στην πραγματικότητα (π.χ. απολύσεις, διορισμοί).

¹⁰ Βλ. παρακάτω (2.2.) για τις άλλες λειτουργίες των ευχαριστιών.

¹¹ Π.χ. Sadock (1974), Bach & Harnish (1979).

¹² Για μια αναλυτική παρουσίαση των κατηγοριών, βλ. Μπέλλα (2015: 79-83) και Κανάκης (2007: 125-134).

¹³ Ο Harder (1980: 268) αποδεικνύει ότι οι μαθητές μιας γλώσσας φαίνεται πως εμφανίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στην έκφραση της συναισθηματικής ή ψυχολογικής τους διάθεσης, με αποτέλεσμα την εμφάνιση μιας «μειωμένης προσωπικότητας» (reduced personality).

¹⁴ Ενδιαφέρον παρουσιάζουν έρευνες που εξετάζουν συγκριτικά τις δύο αυτές γλωσσικές πράξεις (ευχαριστίες και εκφράσεις συγγνώμης), όπως του Coulmas (1981). Σημειώνεται, ακόμα, ότι επιλέγεται ο όρος *έκφραση συγγνώμης* της Μπέλλα (2015) ως απόδοση του όρου *apology* και όχι ο όρος *απολογία*, όπως συχνά αναφέρεται στην ελληνική βιβλιογραφία (2015: 82).

2.2. Η γλωσσική πράξη της ευχαριστίας

Σύμφωνα με την ταξινόμηση του Searle (1969), όπως παρουσιάστηκε στην ενότητα 2.1.3, η *ευχαριστία* ανήκει στην κατηγορία των *εκφραστικών* προσλεκτικών πράξεων, καθώς γνωστοποιεί την ψυχολογική διάθεση του ομιλητή (Leech 1983). Η *ευχαριστία* (για κάτι) υπόκειται, κατά τον Searle (1969: 67), στις εξής συνθήκες (βλ. 2.1.2.):¹⁵

Συνθήκη περιεχομένου	Μια τετελεσμένη πράξη (<i>Π</i>) από τον ακροατή (<i>B</i>)
Προπαρασκευαστικές συνθήκες	Η <i>Π</i> ωφελεί τον ομιλητή (<i>A</i>) και ο <i>A</i> αναγνωρίζει ότι η <i>Π</i> τον ωφελεί
Συνθήκη ειλικρίνειας	Ο <i>A</i> νιώθει ευγνωμοσύνη ή εκτίμηση για την <i>Π</i>
Ουσιώδης συνθήκη	Το εκφώνημα του <i>A</i> λογίζεται ως έκφραση ευγνωμοσύνης ή εκτίμησης

Όπως απορρέει από τις παραπάνω συνθήκες, οι ευχαριστίες συνιστούν εκφράσεις ευγνωμοσύνης ή εκτίμησης. Η Jautz (2008: 142) επισημαίνει ότι οι εκφράσεις ευχαριστίας χρησιμοποιούνται «όταν ένας ομιλητής επιθυμεί να γνωστοποιήσει στον συνομιλητή του ότι νιώθει ευγνώμων για κάτι που είπε ή έκανε». Με άλλα λόγια, η ευχαριστία ως γλωσσική πράξη επιτελείται όταν ικανοποιούνται κάποιες βασικές προϋποθέσεις: α) η ύπαρξη δύο συμμετεχόντων *A* και *B*, β) η εκτέλεση από τον *B* μιας πράξης η οποία ωφέλησε τον *A* και γ) η επιθυμία του *A* να εκφράσει την ευγνωμοσύνη του σχετικά με την ευεργετική προς το πρόσωπο του πράξη (Symeon 2000: 171). Έχει, επομένως, χαρακτήρα ανταποδοτικό (reactive), με την έννοια ότι έπεται άλλων πράξεων, γλωσσικών ή μη, οι οποίες αποτελούν το *αντικείμενο της ευγνωμοσύνης* (object of gratitude) του εκφράζοντα την ευχαριστία, συνιστούν, δηλαδή, τη συμπαράσταση και τη βοήθεια προς αυτόν (Coulmas 1981: 74).

Το αντικείμενο της ευχαριστίας μπορεί να είναι ποικίλων ειδών, αλλά οι κατηγορίες των ευχαριστιών που προκύπτουν, τις οποίες ο Coulmas ξεχωρίζει ως τις πιο σημαντικές, χωρίς ωστόσο να ισχυρίζεται ότι είναι και απόλυτες, είναι οι εξής τέσσερις (1981: 74-75):

¹⁵ Για μια άλλη ανάλυση της γλωσσικής πράξης της ευχαριστίας, βλ. Bach & Harnish (1979: 52).

- I - ευχαριστία *ex ante* (για μια υπόσχεση, προσφορά ή πρόσκληση)
 - ευχαριστία *ex post* (για μια χάρη ή πρόσκληση - εκ των υστέρων)
- II - ευχαριστία για ουσιώδη αγαθά (δώρα, υπηρεσίες)
 - ευχαριστία για μη υλικά αγαθά (ευχές, φιλοφρονήσεις, συγχαρητήρια, πληροφορίες)
- III - ευχαριστία για κάτι που ξεκίνησε ως πρωτοβουλία του ωφελητή
 - ευχαριστία για κάτι ως αποτέλεσμα ενός αιτήματος/ μιας ευχής/ μιας εντολής του επωφελούμενου
- IV - ευχαριστία που υπονοεί υποχρέωση
 - ευχαριστία που δεν υπονοεί υποχρέωση

Καθίσταται, λοιπόν, σαφές πως όταν γίνεται προσπάθεια να αναλυθεί η εσωτερική λογική των ευχαριστιών, είναι σημαντικό να επισημανθεί η διαδοχική τους φύση ως ανταποδοτικών γλωσσικών πράξεων (1981: 71). Διαφορετικά αντικείμενα ευγνωμοσύνης απαιτούν διαφορετικές στρατηγικές ευχαριστίας (1981: 75). Ο τύπος και η φύση, δηλαδή, του αντικειμένου της ευχαριστίας συμβάλλει σημαντικά στον τρόπο έκφρασης της ευχαριστίας. Ο Rubin (1983), για παράδειγμα, έδειξε ότι οι εκφράσεις ευχαριστίας τείνουν να είναι πιο μακροσκελείς και προσεγμένες όταν ο ωφελητής έχει αφιερώσει πολύ χρόνο, χρήματα ή προσπάθεια για να βοηθήσει, ή όταν ο ωφελούμενος νιώθει ότι η βοήθεια που έλαβε ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη (Eisenstein and Bodman 1986: 168).

Βέβαια, το αντικείμενο της ευχαριστίας δεν είναι ο μόνος παράγοντας που καθορίζει την επιλογή του τρόπου έκφρασής της. Για τον βαθμό της ευγνωμοσύνης που εκφράζεται σε κάθε περίπτωση, εξίσου σημαντικός είναι και ο ρόλος των διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων. Διαφορετικές εκφράσεις επιλέγονται, για παράδειγμα, μεταξύ στενών φίλων ή μελών της οικογένειας, και διαφορετικές μεταξύ εργοδότη - εργαζόμενου (Coulmas 1981: 75).¹⁶ Το κατά πόσο καθοριστικός είναι αυτός ο ρόλος είναι ένα από τα θέματα που αποπειράται να εξετάσει η συγκεκριμένη έρευνα (βλ. ερευνητικά ερωτήματα (2.5)).

Η Aijmer, στην ανάλυσή της για την Αγγλική, δηλώνει πως η έκφραση ευχαριστίας θεωρείται μία από τις πιο στερεοτυπικές γλωσσικές πράξεις, καθώς τύποι όπως «thank you» και «thanks» χρησιμοποιούνται σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις

¹⁶ Φυσικά, οι όποιες διαφορές μπορεί να οφείλονται και σε πολιτισμική ποικιλότητα (1981: 75).

κατά τις οποίες οι ομιλητές θέλουν να εκφράσουν μια ευχαριστία (1996: 78)¹⁷. Ωστόσο, πρέπει να έχει υπ' όψιν του κανείς πως δεν σχετίζονται με την ευγνωμοσύνη όλες ανεξαιρέτως οι εκφράσεις που περιέχουν τη λέξη «thank» (*ευχαριστώ*) (Cheng 2005: 14). Ο Jung (1994) αναφέρει ότι μια ευχαριστία μπορεί να υποκινεί και άλλες λειτουργίες, όπως στην περίπτωση α) της έναρξης, της διακοπής, της λήξης ή της αλλαγής μιας συζήτησης, β) των αποχαιρετιστήριων εκφράσεων ή των θετικών απαντήσεων και γ) της συναισθηματικής δυσαρέσκειας ή δυσφορίας. Η τελευταία περίπτωση, βέβαια, είναι η μόνη που δεν συμπεριλαμβάνει καθόλου την ευγνωμοσύνη και, σύμφωνα με τον Arpe (1974), ο επιτονισμός έχει πολύ μεγάλη σημασία σε τέτοια περιεχόμενα.

Επιπλέον, η εθνογραφική μελέτη του Rubin (1983) υποδεικνύει ότι η φράση «thank you» επιτελεί και γλωσσικές λειτουργίες όπως η άρνηση μιας προσφοράς (π.χ. *Όχι, ευχαριστώ* ή *Ευχαριστώ, είμαι εντάξει*) ή η ένδειξη ότι μια συζήτηση έχει φτάσει στο τέλος της¹⁸ (π.χ. *Αυτό ήταν όλο, ευχαριστώ*). Ακόμα, μια από τις πιο συχνές μορφές εμφάνισης του «thanks» για την οποία κάνει λόγο ο Rubin είναι αυτή που ονομάζει *bald thank you*, ένα γρήγορο, «γυμνό», σχεδόν αυτοματοποιημένο *ευχαριστώ*, σύνθημα στις εμπορικές συναλλαγές (*service encounters*). Στην παρούσα έρευνα, ωστόσο, δεν θα μας απασχολήσουν τέτοιου είδους λειτουργίες της ευχαριστίας.

2.3. Η γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία

Μιας ευχαριστίας συνήθως έπεται και μια απόκριση. Οι ευχαριστίες και οι αποκρίσεις τους συνθέτουν διαλογικές ενότητες γνωστές ως γειτνιαστικά ζεύγη (*adjacency pairs*). Βέβαια, εφόσον η ευχαριστία είναι ήδη μια ανταποδοτική πράξη, η γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία (*responding to thanks*) μπορεί να θεωρηθεί ως μετα-ανταποδοτική (*post-reactive*) (Bella 2016: 61). Έτσι, ολοκληρώνεται ένα τριμερές σχήμα πράξεων, το οποίο προσθέτει περισσότερη πολυπλοκότητα στις πράξεις, καθώς οι διάφορες μορφές του αντικειμένου της ευγνωμοσύνης απαιτούν διαφορετικές στρατηγικές ευχαριστίας (βλ. 2.2.), αλλά και τις κατάλληλες απαντήσεις στις εκάστοτε ευχαριστίες (Coulmas 1981: 75).

¹⁷ Βέβαια, μια ευχαριστία που συνίσταται από ένα επιτελεστικό ρήμα δηλωτικό της συγκεκριμένης πράξης συχνά συνδυάζεται και με άλλες στρατηγικές, πιο έμμεσες (Aijmer 1996: 38).

¹⁸ Για μια αναλυτική παρουσίαση της λειτουργίας του “thank you” στο κλείσιμο συνομιλιών, βλ. Aston (1995).

Αν και είναι γενικώς αποδεκτό ότι ο κύριος στόχος των απαντήσεων στις ευχαριστίες είναι ο μετριασμός¹⁹ της υποχρέωσης που νιώθει αυτός που ευχαριστεί (Schneider 2005: 103, Leech 2014: 200, Bella 2016: 61), οι ευχαριστίες θεωρούνται μια αρκετά δύσκολη προσλεκτική πράξη για να απαντήσει κανείς κατάλληλα (Edmondson & House 1981: 66). Κατά τον Coulmas (1981: 77), δύο είναι οι επιλογές αντίδρασης σε μια ευχαριστία: η αναγνώριση του αντικειμένου της ή η απόρριψή του. Φυσικά, ο ανταποκρινόμενος σε μια ευχαριστία οφείλει να λαμβάνει υπ' όψιν του ποικίλες κοινωνικές παραμέτρους, όπως η ισχύς, η απόσταση μεταξύ των συμμετεχόντων και ο βαθμός της υποχρέωσης που εκφράζει αυτός που ευχαριστεί (Bella 2016: 61), χωρίς, όμως, να αγνοεί την ίδια τη φύση του αντικειμένου της ευχαριστίας. Για παράδειγμα, η αναγνώρισή του στην περίπτωση μιας φιλοφρόνησης ή μιας ευχής δεν είναι η κατάλληλη αντίδραση:

Παράδειγμα (3)²⁰

A: Τι ωραία μπλούζα! Σου πάει και το χρώμα πολύ!

B: A:, σ' ευχαριστώ, καινούρια είναι!

A: *Παρακαλώ.

Παράδειγμα (4)

A: Πω πω! Περαστικά, ρε Μαρία!

B: Τι να κάνουμε, ευχαριστώ πολύ!

A: *Παρακαλώ.

2.4. Η ευχαριστία και η απόκριση σε ευχαριστία ως στρατηγικές ευγένειας

Οι ευχαριστίες, και κατ' επέκταση και οι αποκρίσεις τους, συνιστούν μια γλωσσική πράξη που έχει συνδεθεί με την έκφραση γλωσσικής ευγένειας (Leech 1983, Eelen 2001, Watts 2003). Το φαινόμενο της γλωσσικής ευγένειας περιλαμβάνει οποιαδήποτε γλωσσική συμπεριφορά «εκφράζει ενεργά ενδιαφέρον για τους άλλους» (Holmes 2006: 711). Για την ερμηνεία του, έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρητικές προτάσεις, μεταξύ των οποίων ξεχωρίζουν αυτές του Lakoff (1973), του Leech

¹⁹ Κάποιοι ερευνητές, μάλιστα, όπως οι Goffman (1971: 143) και Edmondson (1981: 148), Edmondson & House (1981: 166-167) και Schneider (2005: 103) αναφέρονται στις απαντήσεις των ευχαριστιών με όρους όπως “minimization”, “minimize” και “thanks minimizer”, αντίστοιχα.

²⁰ Τα παραδείγματα (3) και (4), με εξαίρεση το τελευταίο εκφώνημα καθενός από αυτά, το οποίο προστέθηκε για τις ανάγκες του συγκεκριμένου σημείου, προέρχονται από αυθεντικές συνομιλίες του οικείου περιβάλλοντος της ερευνήτριας.

(1983) και, φυσικά, το μοντέλο των Brown και Levinson [(1978) 1987], στο οποίο έχει στηριχθεί και ο μεγαλύτερος όγκος της σχετικής έρευνας (Sifianou 1992 & 2006, Watts 2003), παρά την κριτική που έχει υποστεί (Κανάκης 2007: 244).

Οι διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις της ευγένειας τονίζουν τόσο την υποστηρικτική της πλευρά, η οποία επιβεβαιώνει και ενισχύει τις σχέσεις μεταξύ των συνομιλητών, όσο και τον προστατευτικό της χαρακτήρα, ο οποίος δείχνει ενδιαφέρον για τα αισθήματα των άλλων και προσπαθεί να αποφύγει τις συγκρούσεις (Κουτσουλέλου 2001: 50).

Κατά τον Leech (1983: 105 & 2014: 116), οι ευχαριστίες είναι πράξεις *ευχάριστες* (convivial) και εγγενώς ευγενικές («intrinsically courteous»). Ο κύριος στόχος τους, δηλαδή, είναι η δημιουργία και η διατήρηση μιας ευγενικής και φιλικής κοινωνικής ατμόσφαιρας (Leech 1983) ή, όπως αναφέρει ο Lakoff (1973: 298), η επιβεβαίωση και η ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των συνομιλητών (βλ. και Kumar 2001: 6).

Για τον προσδιορισμό του ρόλου των υπό εξέταση πράξεων στο πλαίσιο του θεωρητικού προτύπου των Brown και Levinson [(1978) 1987], κρίνεται αναγκαία, αρχικά, η αποσαφήνιση της κοινωνιολογικής έννοιας του *προσώπου* (face), η οποία πηγάζει από τον Goffman (1967) και ορίζεται από τους ίδιους ως «η δημόσια εικόνα που κάθε άτομο διεκδικεί για τον εαυτό του» (1987: 61). Η θετική όψη του προσώπου, το *θετικό πρόσωπο* (positive face), αναφέρεται στην ανάγκη του ανθρώπου για αποδοχή, εκτίμηση και επιδοκιμασία, ενώ η αρνητική του όψη, το *αρνητικό πρόσωπο* (negative face), αφορά την ανάγκη του ανθρώπου για ανεξαρτησία (Μπέλλα 2015: 151). Τα δύο πρόσωπα συνυπάρχουν σε κάθε άτομο, παρά το ότι οι ισορροπίες μεταξύ τους είναι ιδιαίτερα ευαίσθητες. Σύμφωνα με τη θεωρία, οι περισσότερες γλωσσικές πράξεις ενέχουν στοιχεία απειλής για το πρόσωπο (αρνητικό ή θετικό) του ομιλητή ή του ακροατή, γι' αυτό και συνιστούν *απειλητικές πράξεις* (Face Threatening Acts – FTAs) (Brown & Levinson 1987: 65 κ.ε.). Οι στρατηγικές ευγένειας, θετικής ή αρνητικής, υιοθετούνται από τους ανθρώπους με στόχο να μειώσουν την απειλή που δέχεται το θετικό ή το αρνητικό τους πρόσωπο.

Ο βαθμός απειλής μιας πράξης προσδιορίζεται με βάση τρεις περικειμενικές γλωσσικές μεταβλητές: την *απόσταση*, η οποία αναφέρεται στην κοινωνική απόσταση μεταξύ των ομιλητών (social distance), την *ισχύ*, την ιεραρχική, δηλαδή, μεταξύ τους σχέση (power) και τον πολιτισμικά προσδιορισμένο *βαθμό απειλής* της πράξης

(cultural ranking) (βλ. Brown & Levinson 1987: 74, Κανάκης 2007: 256, Μπέλλα 2015: 152). Μια πράξη, της οποίας το περιεχόμενο όσο «σημαντικό» ή «ασήμαντο» ενδεχομένως φαίνεται, αποκτά διαφορετικό βαθμό απειλής ανάλογα με τη σχετική τιμή των παραπάνω μεταβλητών (Κανάκης 2007: 256).

Οι ευχαριστίες, σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, φαίνεται ότι απειλούν το αρνητικό πρόσωπο του ομιλητή, διότι νιώθει την υποχρέωση να ευχαριστήσει τους άλλους για τη βοήθεια που του πρόσφεραν, γεγονός που περιορίζει την ελευθερία και την ανεξαρτησία του (βλ. Κουτσουλέλου 2001: 51, Κανάκης 2007: 255, Farenkia 2012, de Pablos-Ortega 2011: 2411). Ωστόσο, δεδομένου ότι η ευχαριστία επιλέγεται από τον ομιλητή ως ανταπόδοση λεκτική στη βοήθεια που έλαβε, έχει ως βαθύτερο στόχο την προβολή και ενίσχυση του θετικού του προσώπου, εφόσον θεωρείται δείγμα ευγένειας και η μη απόδοσή της θα αποτελούσε, ενδεχομένως, εξίσου απειλή για το θετικό του πρόσωπο του (Κουτσουλέλου 2001: 51).

Ως προς τον ακροατή, όπως αναφέρει η Κουτσουλέλου (2001: 51), μέσω της ευχαριστίας ενισχύεται το θετικό του πρόσωπο, καθώς αυτός αποτελεί τον αποδέκτη της ευγνωμοσύνης ή της εκτίμησης που εκφράζεται. Βέβαια, με δεδομένο ότι όταν κάποιος εκφράζει μια ευχαριστία, περιμένει και μια αντίδραση εκτίμησης, υφίσταται και ως έναν βαθμό μια απειλή του αρνητικού προσώπου του αποδέκτη, καθώς στο πλαίσιο του προφορικού λόγου, μπορεί να τον υποβάλει -έστω και υποσυνείδητα- σε μια θέση αναγκαίας απάντησης, ώστε να μειωθεί η υποχρέωση του ομιλητή.

Στη βιβλιογραφία, γενικώς, προβάλλεται κυρίως ο θετικός χαρακτήρας των ευχαριστιών (π.χ. Searle 1969, Leech 1983), ενώ υπάρχουν και ερευνητές, όπως οι Eisenstein & Bodman (1993: 65), που τονίζουν τον ιδιαίτερα σύνθετο χαρακτήρα τους, καθώς συνυπάρχουν σε αυτές στρατηγικές θετικής και αρνητικής ευγένειας (Κουτσουλέλου 2001: 50).

Όταν καλείται να απαντήσει κανείς σε μια ευχαριστία, έχει στη διάθεσή του τις εξής επιλογές: είτε να εστιάσει στην ενισχυτική του προσώπου στρατηγική, εφόσον μια ευχαριστία συνιστά έκφραση εκτίμησης, είτε να νιώσει υποχρεωμένος να μετριάσει την υποχρέωση που νιώθει ο ομιλητής και έτσι, να επαναφέρει την ισορροπία στις σχέσεις μεταξύ των αλληλεπιδρώντων (Schneider 2005: 107). Ο απαντών στην ευχαριστία μπορεί, φυσικά, να συνδυάσει και τις δύο επιλογές. Οι απαντήσεις σε ευχαριστία μπορεί να στοχεύουν είτε στο θετικό είτε στο αρνητικό πρόσωπο τόσο του ομιλητή όσο και του ακροατή. Με άλλα λόγια, εκφράζουν θετική

ή/ και αρνητική ευγένεια. Το σημείο στο οποίο, τελικά, επιλέγεται να γίνει η εστίαση αποτελεί έναν από τους καθοριστικούς παράγοντες για το είδος ή και το μέγεθος των απαντήσεων (Farenkia 2012).

2.5. Βιβλιογραφική ανασκόπηση

Με δεδομένο ότι η ευχαριστία είναι μια συχνά επαναλαμβανόμενη και συνήθης γλωσσική πράξη στην καθημερινή επικοινωνία (Coulmas 1981: 69), ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται οι εκφράσεις της και τα είδη των απαντήσεων που μπορεί να τις ακολουθούν, θα αναμενόταν να αποτελούν συχνά και ιδιαίτερης σημασίας αντικείμενα της έρευνας στους κλάδους της Πραγματολογίας και της Πραγματολογίας της Διαγλώσσας. Ωστόσο, η δοθείσα προσοχή στις δύο αυτές γλωσσικές πράξεις δεν είναι ανάλογη της θέσης τους στην καθημερινή ζωή, της πολυπλοκότητας και των κοινωνικών τους λειτουργιών. Στόχος της ενότητας αυτής είναι μια σύντομη παρουσίαση ερευνών που πραγματεύονται την ευχαριστία και τις αποκρίσεις της είτε μεμονωμένα είτε συνδυαστικά.

Η έρευνα του Coulmas (1981), στην οποία αξιοποιούνται κάποιες ευρωπαϊκές γλώσσες και η ιαπωνική για τη σύγκριση των εκφράσεων ευχαριστίας με τις εκφράσεις συγγνώμης, παρέχει αναμφίβολα αξιόλογες παρατηρήσεις για τα είδη των ευχαριστιών και το αντικείμενο της ευγνωμοσύνης (βλ. 2.2.), καθώς και τις αποκρίσεις τους (βλ. 2.3.).

Οι Eisenstein και Bodman (1986) συγκρίνουν εκφράσεις ευχαριστίας από φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές της Αμερικανικής Αγγλικής, υπογραμμίζοντας την επίμονη τάση των πρώτων να χρησιμοποιούν αρκετά συμβατικές και συγκεκριμένες εκφράσεις, παρά την θεωρητικά πιθανή ευρεία ποικιλία απαντήσεων (1986: 172). Διαπίστωσαν ότι ακόμα και προχωρημένου επιπέδου μαθητές της Αγγλικής ως ξένης γλώσσας (Γ2) αντιμετώπισαν δυσκολίες στην έκφραση ευχαριστίας για λόγους που συνδέονται τόσο με την ίδια τη φύση των τύπων όσο και με τις κοινωνιοπραγματολογικές συνδηλώσεις της χρήσης τους.

Άλλη μια έρευνα που εστιάζει στις πολιτισμικές διαφορές στη χρήση της γλωσσικής πράξης της ευχαριστίας είναι αυτή της Hinkel (1994). Ειδικότερα, εξετάζει τις διαφορές μεταξύ φυσικών και μη φυσικών ομιλητών της Αγγλικής, προχωρημένου επιπέδου και ποικίλων μητρικών (Κινεζική, Ινδονησιακή, Κορεατική, Ιαπωνική, Ισπανική και Αραβική). Τα αποτελέσματα έδειξαν πως υφίστανται

διαφορές μεταξύ των μη φυσικών ομιλητών, οι οποίοι, μάλιστα, εκτίθενται σε μεγάλο βαθμό στον πολιτισμό της Γ2, και των φυσικών ομιλητών ως προς την αντίληψή τους για την καταλληλότητα συγκεκριμένων εκφράσεων ευχαριστίας. Επομένως, δεν πρέπει να αγνοείται ο μείζων ρόλος των διάφορων περικειμενικών και γλωσσικών μεταβλητών κατά την πραγμάτωση γλωσσικών πράξεων.

Μια διεξοδική περιγραφή των ποικίλων χρήσεων και λειτουργιών της ευχαριστίας, καθώς και των δυνατών αποκρίσεων σε αυτή, ξεφεύγοντας αυτή τη φορά από τη διαγλωσσική σύγκριση, προσφέρει η εθνογραφική μελέτη του Jung (1994) για την Αμερικανική Αγγλική. Ο Jung έδειξε πως οι ίδιοι τύποι εκφράσεων ευχαριστίας μπορεί να έχουν διαφορετικές λειτουργίες σε διαφορετικά περικείμενα και, ως προς την επιλογή των αποκρίσεων στις ευχαριστίες, ισχυρίζεται πως ήταν δύσκολο να γενικεύσει την επιρροή διάφορων παραγόντων (π.χ. διαπροσωπικές σχέσεις των ομιλητών, φύλο, κοινωνική τάξη). Καταλήγει, λοιπόν, στο συμπέρασμα πως δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιος καθολικός κανόνας στη συγκεκριμένη γλωσσική πράξη, επιβεβαιώνοντας την αναγκαιότητα των γλωσσικών πράξεων να είναι συμβατικές και καθόλου κυριαρχούμενες από κανόνες (Searle, 1971: 71).

Από τη λίστα δεν θα μπορούσε να λείπει η Aijmer (1996), η οποία δίνει ιδιαίτερα σημαντικές πληροφορίες για τις εκφράσεις ευχαριστίας, τις λειτουργίες τους, τις στρατηγικές με τις οποίες πραγματώνονται, καθώς και τις αποκρίσεις τους. Η Aijmer, ενσωματώνοντας το πρότυπο του Haverkate (1984), παρέχει μια ιδιαίτερα κατατοπιστική κατηγοριοποίηση των στρατηγικών της ευχαριστίας, η οποία αξιοποιείται κατά βάση και στην παρούσα έρευνα.

Όσον αφορά αποκλειστικά τη γλωσσική πράξη της απάντησης σε ευχαριστία στον τομέα της Πραγματολογίας της Διαγλώσσας, ο Schneider (2005) προέβη σε μια σύγκριση της πραγμάτωσής τους μεταξύ της Αμερικανικής, της Ιρλανδικής και της Βρετανικής Αγγλικής, ενώ η μόνη συστηματική έρευνα που εξετάζει την παραγωγή των απαντήσεων σε ευχαριστία από φυσικούς ομιλητές της ελληνικής και μαθητές της ελληνικής ως ξένης γλώσσας είναι αυτή της Bella (2016). Βάσει των αποτελεσμάτων της, προκύπτει ότι η παραγωγή των μη φυσικών ομιλητών αποκλίνει σημαντικά από την αντίστοιχη των φυσικών ομιλητών, τόσο ως προς τα κοινωνιοπραγματογλωσσικά μέσα που χρησιμοποιούν, όσο και ως προς την ικανότητά τους να χρησιμοποιήσουν τα μέσα αυτά με κοινωνιοπραγματολογικά κατάλληλο τρόπο (2016: 61).

Επιπροσθέτως για τα ελληνικά, η Κουτσουλέλου (2001) εξετάζει την έκφραση και τη λειτουργία των ευχαριστιών στους προλόγους των επιστημονικών κειμένων (βιβλίων και διατριβών). Πιο συγκεκριμένα, μελετά τη μορφή και τις στρατηγικές που ακολουθούν οι ευχαριστίες ως μορφή ευγένειας στον γραπτό επιστημονικό λόγο και εξετάζει τη λειτουργικότητά τους στο συγκεκριμένο συγκειμενικό, αλλά και περικειμενικό (αυτό της επιστημονικής κοινότητας) περιβάλλον (2001: 48). Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν πως οι ευχαριστίες είναι περισσότερο μια ενισχυτική του προσώπου, παρά απειλητική πράξη.

Στην παρούσα έρευνα, εξετάζεται η παραγωγή των γλωσσικών πράξεων της ευχαριστίας και της απάντησης σε αυτή από φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, με απώτερο στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις εκάστοτε επιλογές τους στις διαφορετικές περιστάσεις (+/-P,+/-D), καθώς και τη διατύπωση διδακτικών προτάσεων για την ενσωμάτωση των γλωσσικών αυτών πράξεων, και κατ' επέκταση της Πραγματολογίας, στη διδασκαλία της Ελληνικής. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα, λοιπόν, διατυπώνονται ως εξής:

1. Ποια/-ες στρατηγική/-ές (Κύριες πράξεις, Υποστηρικτικές κινήσεις και συνδυασμοί) προτιμάται/-ώνται κατά την πραγμάτωση των γλωσσικών πράξεων της ευχαριστίας και τις απάντησης σε ευχαριστία στα διαφορετικά περικείμενα;
2. Ποιος είναι ο ρόλος των διαπροσωπικών σχέσεων των συνομιλητών στην επιλογή των στρατηγικών;
3. Τι παρατηρείται ως προς τους λεξιλογικούς τροποποιητές κατά την επιτέλεση των δύο γλωσσικών πράξεων;

3. Μεθοδολογία

Σ' αυτό το κεφάλαιο, παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας. Αρχικά, παρουσιάζονται οι συμμετέχοντες (3.1.). Στη συνέχεια, ο τρόπος συλλογής των δεδομένων (3.2.) και, τέλος, οι διαδικασίες της ανάλυσής τους (3.3).

3.1. Συμμετέχοντες

Στην παρούσα έρευνα, συμμετείχαν συνολικά 55 υποκείμενα, δείγμα εξολοκλήρου αποτελούμενο από φυσικούς ομιλητές της ελληνικής γλώσσας (28 γυναίκες και 27 άνδρες²¹), μεταξύ 20-35 ετών (μέσος όρος ηλικίας: 26,8). Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, εκτός από ορισμένους των οποίων οι σπουδές βρίσκονταν ακόμα σε εξέλιξη.

3.2. Συλλογή δεδομένων

Στην υποενότητα αυτή, αρχικά παρουσιάζονται τα υπό εξέταση σενάρια και η διαδικασία επιλογής τους (3.2.1.), και στη συνέχεια, η φύση του εργαλείου της συλλογής των δεδομένων, οι λόγοι επιλογής του και οι προβληματισμοί γύρω από αυτό (3.2.2.).

3.2.1. Τα σενάρια

Για τη συλλογή των δεδομένων αξιοποιήθηκε ένα τεστ συμπλήρωσης συνομιλίας (Discourse Completion Test, στο εξής DCT, βλ. Blum-Kulka et al. 1989), σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο, ώστε να εκμαιεύει γλωσσικές πράξεις σε δέκα διαφορετικές επικοινωνιακές καταστάσεις, τρεις από τις οποίες στόχευαν στην έκφραση ευχαριστίας και τρεις στην απόκριση σε ευχαριστία. Οι υπόλοιπες τέσσερις προωθούσαν την πραγμάτωση άλλων γλωσσικών πράξεων, που δεν επρόκειτο να απασχολήσουν την παρούσα έρευνα, αλλά λειτουργούσαν ως διασπαστές (distractors). Ειδικότερα, δύο από αυτές ήταν σχεδιασμένες για την εκμαιεύση της έκφρασης συγγνώμης (apology), μία για πρόταση (suggestion) και μία για συμβουλή (advice). Τα παραπλανητικά αυτά σενάρια προστέθηκαν για την αποφυγή τυποποιημένων και μηχανιστικών απαντήσεων των συμμετεχόντων (βλ. Bella 2012α: 1923).

²¹ Προβλέφθηκε μια εσωτερική ισορροπία στο δείγμα βάσει του φύλου, το οποίο, ωστόσο, δεν θα μελετηθεί ως παράγοντας.

Από τα έξι σενάρια που αφορούσαν τις υπό εξέταση γλωσσικές πράξεις, επιλέχθηκαν για ανάλυση τα τέσσερα, δύο για την κάθε μία. Ενώ ήταν προαποφασμένος ο αριθμός των προς εξέταση σεναρίων, στο DCT συμπεριλήφθηκαν επιπλέον δύο, για να εξασφαλιστεί το γεγονός ότι δεν θα άλλαζε το πλάνο της μελέτης, σε περίπτωση που κάποιο από αυτά αποδεικνυόταν απρόβλεπτα προβληματικό, και οι συμμετέχοντες δεν ανταποκρίνονταν κατάλληλα. Εφόσον, όμως, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατέρριψαν τον αρχικό αυτόν ενδοιασμό, η τελική επιλογή έγινε με μοναδική προϋπόθεση τους περικειμενικούς παράγοντες της *ισχύος (+/-P)*²² και της *απόστασης (+/-D)* (βλ. 2.4.). Για κάθε γλωσσική πράξη, επιλέχθηκε ένα σενάριο που δεν χαρακτηρίζεται ούτε από ιεραρχία ούτε από απόσταση ως προς τις σχέσεις των συμμετεχόντων (-P,-D) και ένα σενάριο χαρακτηριζόμενο και από τους δύο προαναφερθέντες παράγοντες (+P,+D). Χρησιμοποιώντας τους όρους των Scollon και Scollon (2001: 54-57), το πρώτο χαρακτηρίζεται ως *συμμετρικό* (symmetrical, -P) και *κοντινό* (close, -D), ενώ το δεύτερο ως *μη συμμετρικό* (asymmetrical, +P) και *απόμακρο* (distant, +D). Στην περιγραφή του κάθε σεναρίου, δεν κρίθηκε απαραίτητο να συμπεριληφθούν πληροφορίες σχετικά με την ισχύ και την απόσταση, καθώς θεωρήθηκε πως οι συμμετέχοντες, ως φυσικοί ομιλητές, δεν θα αντιμετώπιζαν δυσκολίες με τον προσδιορισμό και την κατανόηση των συνθηκών του περικειμένου.

Οι τέσσερις περιστάσεις²³ που εξετάζονται στην παρούσα έρευνα είναι οι ακόλουθες:

- Για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας:
 1. Ευχαριστία για χάρη (-P, -D): ο ομιλητής καλείται να ευχαριστήσει τον αδερφό του που πήγε στο σουπερμάρκετ για λογαριασμό του, παρά το γεγονός ότι είναι κάτι που κατά κανόνα δεν του αρέσει καθόλου να κάνει.
 2. Ευχαριστία για χάρη (+P, +D): ο ομιλητής καλείται να ευχαριστήσει τον προϊστάμενό του που του έδωσε άδεια, παρά την κρίσιμη περίοδο που διανύει η εταιρεία στην οποία εργάζεται.
- Για τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία:

²² Τα σύμβολα + και - δηλώνουν την παρουσία και την απουσία, αντίστοιχα, των μεταβλητών της *ισχύος* και της *απόστασης*.

²³ Βλ. Παράρτημα Α.

3. Απόκριση σε ευχαριστία για χάρη (-P, -D): ο ομιλητής καλείται να απαντήσει στην ευχαριστία ενός πολύ καλού του φίλου, τον οποίο μόλις οδήγησε με το αυτοκίνητό του μέχρι τη στάση του μετρό, παρά το ότι ο ίδιος ήταν αρκετά κουρασμένος.

4. Απόκριση σε ευχαριστία για χάρη (+P, +D): ο ομιλητής καλείται να απαντήσει στην ευχαριστία του καθηγητή του για τη συμμετοχή του πρώτου στην επιτήρηση της εξέτασης ενός μαθήματος του δεύτερου, παρά το γεγονός ότι το αίτημα εκ μέρους του καθηγητή έγινε την τελευταία στιγμή και παρά την αρχική δήλωση του ομιλητή περί μη διαθεσιμότητάς του τη συγκεκριμένη ημέρα.

Όπως απορρέει από την περιγραφή των σεναρίων, επιχειρήθηκε να γίνει σαφές στα υποκείμενα της έρευνας πως η κάθε χάρη που υποθετικά έχει πραγματοποιηθεί στην εκάστοτε περίπτωση, είτε από τους ίδιους (στις 3 και 4) είτε από τους άλλους (στις 1 και 2), γίνεται υπό συνθήκες κατά κάποιο τρόπο δύσκολες ή πιεστικές.²⁴ Έτσι, αν και το κοινό στοιχείο μεταξύ των σεναρίων είναι μια όχι και τόσο εύκολη ή ευχάριστη κατά την πραγματοποίησή της χάρη, που βάζει τον κάθε συμμετέχοντα στην έρευνα στη θέση του ωφελητή ή του ωφελούμενου και προσδιορίζει ένα παρόμοιας φύσης αντικείμενο της ευγνωμοσύνης (βλ. 2.3.), η διαφορά τους έγκειται στις μεταβλητές της ισχύος και της απόστασης.

Σημειώνεται, ακόμα, πως τα συγκεκριμένα σενάρια δεν προέρχονται από κάποια άλλη έρευνα, αλλά αποτελούν προϊόν κατασκευής για την παρούσα. Βέβαια, για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να δομηθεί ένα τέτοιου τύπου σενάριο σε DCT αξιοποιήθηκαν κυρίως έρευνες της Bella (π.χ. 2012α και 2016).

3.2.2. Το εργαλείο συλλογής των δεδομένων

Στο σημείο αυτό, αξίζει να δοθεί λίγη προσοχή στους λόγους που οδήγησαν στην επιλογή του κύριου εργαλείου της παρούσας έρευνας, του DCT, το οποίο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την Blum-Kulka (1982). Έκτοτε, όπως αναφέρουν οι Schauer και Adolphs (2006: 123), έγινε ένα από τα πιο συχνά όργανα άντλησης δεδομένων για την έρευνα στο πεδίο της Πραγματολογίας της Διαγλώσσας (Bardovi-Harlig 1999, Kasper & Rose 2002). Σίγουρα, όμως, την καλύτερη πηγή δεδομένων για την ανάλυση των γλωσσικών πράξεων αποτελούν, κατά κοινή

²⁴ Αυτό μπορεί να συσχετιστεί με τον βαθμό επιβολής (level of imposition) που εμπεριέχει η κάθε πράξη, ο οποίος βέβαια προσδιορίζεται πάντα σε σχέση τόσο με την ισχύ όσο και με την απόσταση μεταξύ των ομιλητών.

ομολογία πολλών ερευνητών (βλ., π.χ., Wolfson 1981: 9, Kasper 2000: 318, Bella 2012α: 1924, 2016: 62), τα φυσικά δεδομένα.

Σχετικά με αυτά, βέβαια, δεν πρέπει να αγνοούνται δύο βασικοί περιορισμοί: πρώτον, οι περικειμενικές μεταβλητές δεν είναι δυνατόν να ελεγχθούν και, δεύτερον, η εμφάνιση μιας συγκεκριμένης γλωσσικής πράξης δεν μπορεί να προβλεφθεί (Gass & Houck 1999: 25, Ogiermann 2009: 67-70). Επιπροσθέτως, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η έρευνα εστιάζει σε ένα συγκεκριμένο πραγματολογικό στοιχείο, όπως στην προκειμένη περίπτωση στις γλωσσικές πράξεις της ευχαριστίας και της απόκρισης σε αυτή, ενδέχεται να χρειαστεί μία τεράστια ποσότητα αυθεντικών δεδομένων, ώστε να συγκεντρωθούν ικανοποιητικά στοιχεία για το υπό μελέτη φαινόμενο (Kasper 2000: 320).

Επιπλέον, εάν εξετάζονται γλωσσικές πράξεις που συνήθως πραγματώνονται με μια μόνο συνεισφορά, η συλλογή φυσικών δεδομένων δεν είναι απαραίτητη και, μάλιστα, εγκυμονεί τον κίνδυνο επέκτασης του διαλόγου με αφύσικο, πολλές φορές, τρόπο (Ogiermann 2009: 78). Ως εκ τούτου, ενώ για τη μελέτη πράξεων που επιτελούνται μέσω πολλαπλών συνεισφορών το DCT δεν θα ήταν επαρκές, καθώς δεν είναι διαδραστικό (Félix-Brasdefer 2008: 60 & 2010: 47), στη μελέτη ενός μόνο εκφωνήματος κρίνεται αξιόπιστο εργαλείο.

Βέβαια, στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι υπό εξέταση γλωσσικές πράξεις συνιστούν μια διαλογική ενότητα μέσα στην οποία η μία έπεται της άλλης. Έτσι, παρόλο που και οι δύο πραγματώνονται συνήθως μέσω ενός εκφωνήματος, ο προφορικός λόγος θα ήταν χρήσιμος, ώστε να είναι εφικτή η παράλληλη μελέτη τους, μέσα στο ίδιο και όχι σε ανεξάρτητα σενάρια. Θεωρητικά, δηλαδή, θα μπορούσε να εκμαιεύεται και η ευχαριστία και η απάντηση σε αυτή, ως φυσική συνέχειά της, στο ίδιο σενάριο. Ωστόσο, το DCT δεν αποτελεί το ιδανικό όργανο προκειμένου να προωθηθεί ούτε η εναλλαγή των ρόλων (turn-taking) των ομιλητών, αλλά ούτε και οι στρατηγικές διαπραγμάτευσης που χαρακτηρίζουν τον αυθεντικό διάλογο (Hartford & Bardovi-Harlig 1992: 47). Παρ' όλα αυτά, δεν υπάρχουν ιδιαίτερα πειστικά στοιχεία για την απόδειξη ότι το DCT δεν είναι αξιόπιστη μέθοδος για τη συλλογή δεδομένων που αφορούν ποικίλα γλωσσολογικά φαινόμενα που θα ήταν δύσκολο να παρατηρηθούν διαφορετικά (Economidou-Kogetsidis 2008: 117, Billmyer & Varghese 2000: 518). Έχει φανεί, μάλιστα, ότι τα αποτελέσματα που έχουν εκμαιευθεί από DCT συνάδουν με τα φυσικά δεδομένα, τουλάχιστον στα βασικά

μοτίβα (Billmyer & Varghese 2000: 518), και ιδίως όταν μελετάται τι είναι κατάλληλο σε μια γλώσσα (Barron 2003: 92).

Η εναλλαγή των ρόλων θα μπορούσε αδιαμφισβήτητα να επιτευχθεί με τα παιχνίδια ρόλων (role play). Το πλεονέκτημά τους έναντι του DCT έγκειται στο γεγονός ότι πλησιάζουν πολύ περισσότερο τα χαρακτηριστικά του φυσικού λόγου, καθώς εκμαιεύουν προφορικά δεδομένα, αν και κατευθυνόμενα (βλ. Ogiermann 2009: 76), ενώ το DCT δεν γίνεται να αντικατοπτρίζει ακριβώς την αυθεντική ομιλία, καθώς επιχειρεί να εκμαιεύσει προφορικό λόγο ενώ αποτελεί ένα γραπτό μέσο (Ogiermann 2009: 68-69). Οι συμμετέχοντες δεν χρησιμοποιούν την πραγματολογική τους γνώση επί τούτου, αλλά την ανακαλούν και την παραθέτουν γραπτά στο ερωτηματολόγιο (Barron 2003: 85). Ωστόσο, στην περίπτωση μιας διπλωματικής εργασίας, τα παιχνίδια ρόλων δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν, καθώς αποτελούν μια χρονοβόρα διαδικασία, ειδικά στην περίπτωση πολλών (εδώ 55) συμμετεχόντων (Bella 2012α: 1924).

Έτσι, με πλήρη επίγνωση τόσο των πλεονεκτημάτων όσο και των μειονεκτημάτων του, το DCT είναι το εργαλείο που επιλέχθηκε ως το επαρκέστερο για την παρούσα έρευνα και τους χρονικούς περιορισμούς που αυτή συνεπάγεται. Άλλωστε, αν και τα προερχόμενα από DCT δεδομένα ποτέ δεν είναι τα ίδια με αυτά από μια αυθεντική συζήτηση (Kasper 2000: 318), το DCT, όπως προαναφέρθηκε, δεν αποτελεί αποδεδειγμένα κάποια αναξιόπιστη μέθοδο.

3.3. Ανάλυση δεδομένων

Η ανάλυση, ποσοτική και ποιοτική, επικεντρώνεται στις *κύριες πράξεις* (head acts) και τις *υποστηρικτικές κινήσεις* (supportive moves) με τις οποίες πραγματώνεται η ευχαριστία στις δύο επικοινωνιακές καταστάσεις (Περίσταση 1 και 2) και η απόκριση σε ευχαριστία στις άλλες δύο υπό εξέταση καταστάσεις, αντίστοιχα (Περίσταση 3 και 4). Επιπλέον, σχολιάζεται η παρουσία και η λειτουργία των *λεξιλογικών τροποποιητών* (lexical/ phrasal modifiers) ανά πράξη και περίσταση.

Σύμφωνα με το Cross-Cultural Speech Act Realization Project (CCSARP)²⁵ για την πραγμάτωση των αιτημάτων και των εκφράσεων συγγνώμης σε ποικιλία γλωσσών (Blum-Kulka et al. 1989), ως κύριες πράξεις ορίζονται οι βασικές στρατηγικές πραγμάτωσης μιας γλωσσικής πράξης και διακρίνονται σε τρία επίπεδα

²⁵ Για μια κατατοπιστική παρουσίαση του CCSARP, βλ. Μπέλλα 2015: 95-101.

αμεσότητας: *άμεσες, συμβατικά έμμεσες και μη συμβατικά έμμεσες*. Η επιλογή των ομιλητών να επιτελέσουν γλωσσικές πράξεις άμεσες, έμμεσες ή συμβατικά έμμεσες σχετίζεται με το περιεχόμενο στο οποίο εμφανίζονται, καθώς και με το φαινόμενο της γλωσσικής ευγένειας (Μπέλλα 2015: 88). Ωστόσο, στην κωδικοποίηση των κύριων πράξεων της παρούσας έρευνας δεν αξιοποιείται αυτός ο διαχωρισμός, αλλά σχολιάζονται ενίοτε κάποιες πραγματώσεις ως φανερά πιο έμμεσες από κάποιες άλλες. Τις υποστηρικτικές κινήσεις συνιστούν τα περιφερειακά στοιχεία που προηγούνται ή έπονται των κύριων πράξεων (Μπέλλα 2013: 268) και λειτουργούν ως *εξωτερική τροποποίησή* τους (external modification). Οι ενδεχόμενοι *συντακτικοί τροποποιητές* (syntactic modifiers), σε συνδυασμό με τους οποίους οι λεξιλογικοί τροποποιητές συνθέτουν την *εσωτερική τροποποίηση* (internal modification), δεν αποτελούν αντικείμενο μελέτης της παρούσας έρευνας.

Αρχικά, λοιπόν, παρουσιάζεται η κατηγοριοποίηση των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων στη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας (3.3.1.) και στη συνέχεια, στην απόκριση σε ευχαριστία (3.3.2.). Στο τρίτο μέρος (3.3.3.), γίνεται λόγος για τις κατηγορίες των λεξιλογικών τροποποιητών που παρατηρήθηκαν στα δεδομένα της έρευνας.

Κρίνεται, βέβαια, αναγκαίο να επισημανθεί ότι οι κατηγοριοποιήσεις τόσο των κύριων πράξεων όσο και των υποστηρικτικών κινήσεων, εφόσον βασίζονται στις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα, δεν είναι εξαντλητικές των στρατηγικών με τις οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν οι υπό εξέταση γλωσσικές πράξεις. Αφορούν τις συγκεκριμένες επικοινωνιακές καταστάσεις στη συγκεκριμένη έρευνα.

3.3.1. Κατηγοριοποίηση της γλωσσικής πράξης της ευχαριστίας

Η κατηγοριοποίηση βασίζεται στην Aijmer (1996), η οποία υιοθετώντας το πρότυπο του Haverkate (1984) παρουσιάζει οκτώ κατεξοχήν (neutral) στρατηγικές ευχαριστίας²⁶, οι οποίες διακρίνονται σε i) *ρητές* (explicit) και *μη ρητές* (implicit) και ii) *συναισθηματικές* (emotional) και *μη συναισθηματικές* (non-emotional).

²⁶ Έναντι των ενισχυτικών (reinforcing) στρατηγικών, τις οποίες διακρίνει σε λεξιλογικές (lexical), προσωδιακές (prosodic) και άλλες (other). Μάλιστα, όπως αναφέρει η Aijmer, η διάκριση μεταξύ των κατεξοχήν στρατηγικών ευχαριστίας (Haverkate 1984: 40) και των ενισχυτικών στρατηγικών (Haverkate 1984: 40) δεν είναι εύκολη, καθώς η ίδια η ευχαριστία μπορεί από μόνη της να είναι «συναισθηματική» (1996: 35).

Οι οκτώ στρατηγικές ευχαριστίας είναι οι εξής: α) ρητή ευχαριστία (thanking somebody explicitly, π.χ. *ευχαριστώ*)²⁷, β) έκφραση ευγνωμοσύνης (expressing gratitude, π.χ. *είμαι ευγνώμων*), γ) έκφραση εκτίμησης προς την πράξη (expressing appreciation of the act, π.χ. *τέλεια, το εκτιμώ*), δ) έκφραση εκτίμησης προς τον συνομιλητή (expressing appreciation of the addressee, π.χ. *είσαι τέλειος, δείχνετε μεγάλη κατανόηση*), ε) αναγνώριση της υποχρέωσης της ευγνωμοσύνης (acknowledging a debt of gratitude, π.χ. *οφείλω/ νιώθω την υποχρέωση να ευχαριστήσω τον/τους...*), στ) έμφαση στην αναγκαιότητα της ευγνωμοσύνης (stressing one's gratitude, π.χ. *πρέπει να ευχαριστήσω...*), ζ) έκφραση συναισθήματος (expressing emotion, π.χ. *Αχ (ευχαριστώ)*) και η) αυτο-υποτίμηση (self-denigration, π.χ. *Τι απρόσεκτος,-η/ χαζός,-ή που είμαι*). Από αυτές, ως ρητές αναφέρονται οι (α), (β) και (ε), και ως μη συναισθηματικές η (ε) και η (η). Οι υπόλοιπες εμπίπτουν στην έτερη κατηγορία του ζεύγους της αντίστοιχης διάκρισης (i και ii).

Από τις προαναφερθείσες στρατηγικές, στα δεδομένα της παρούσας έρευνας εμφανίζονται οι τέσσερις πρώτες²⁸ και συγκεντρώνονται στον Πίνακα 1 ως κύριες πράξεις μέσω των οποίων πραγματώνεται η γλωσσική πράξη της ευχαριστίας, ενώ ταυτόχρονα σημειώνονται παραδείγματα που εντοπίστηκαν στις Περιστάσεις 1 και 2 της έρευνας. Για λόγους οικονομίας, οι αγγλικές ονομασίες δεν αναφέρονται ξανά.

Πίνακας 1. Κύριες πράξεις στην ευχαριστία

1. Ρητή ευχαριστία	<i>Ευχαριστώ πολύ/ πραγματικά</i>
2. Έκφραση ευγνωμοσύνης	<i>(Σας) είμαι ευγνώμων</i>
3. Έκφραση εκτίμησης προς την πράξη	<i>Το εκτιμώ (πραγματικά)</i>
4. Έκφραση εκτίμησης προς τον συνομιλητή	<i>Με έσωσες/ Είσαι τέλειος/ Μπράβο σου</i>

Η ρητή ευχαριστία περιλαμβάνει όλες τις εκφράσεις που περιέχουν το επιτελεστικό ρήμα «ευχαριστώ» (ΔΠΠ, βλ. 2.1.1.). Με δεδομένο ότι το «ευχαριστώ»

²⁷ Στις παρενθέσεις αναφέρονται οι αγγλικές ονομασίες των στρατηγικών, καθώς και αντίστοιχα παραδείγματα για τα ελληνικά. Τα παραδείγματα δεν αποτελούν ακριβείς μεταφράσεις των αντίστοιχων αγγλικών που αναφέρονται στην Aijmer (1981), αλλά είναι προσαρμοσμένα στα ελληνικά δεδομένα και, μάλιστα, αυτά των τεσσάρων πρώτων στρατηγικών προέρχονται από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας.

²⁸ Παραδείγματα που θεωρητικά εντάσσονται στην στρατηγική της έκφρασης συναισθήματος (ζ) εντοπίστηκαν στα δεδομένα (π.χ. *Αχ, ευχαριστώ ρε* < Περίσταση 1). Η συγκεκριμένη στρατηγική, ωστόσο, δεν νοείται στην παρούσα έρευνα ως κύρια πράξη, με δεδομένο το πώς ορίζεται η τελευταία.

παρατηρήθηκε ότι συνδυάζεται ιδιαίτερα συχνά με διάφορα επιρρήματα κυρίως (~ πολύ, πάρα πολύ, πραγματικά), που λειτουργούν ενισχυτικά (intensifiers) επιτείνοντας την ευχαριστία (δείκτες επίτασης, βλ. 3.3.3.), κρίθηκε αναγκαία και μια περαιτέρω διάκριση σε απλή και ενισχυμένη ευχαριστία (βλ. Πίνακα 2). Επιπλέον, παρατηρήθηκε και το σχήμα *ευχαριστία + λόγος ευχαριστίας* (π.χ. *Σας ευχαριστώ πολύ για την κατανόηση < Περίσταση 2*) (βλ. Cheng 2010), το οποίο λόγω της ελάχιστης συχνότητάς του στα δεδομένα, δεν κρίθηκε αναγκαίο να ενσωματωθεί στις υποκατηγορίες της ρητής ευχαριστίας.

Πίνακας 2. *Τα είδη της ρητής ευχαριστίας*

1. Απλή ευχαριστία	<i>(Σε/Σας) Ευχαριστώ</i>
2. Ενισχυμένη ευχαριστία	<i>(Σε/Σας) Ευχαριστώ (πάρα) πολύ/ ειλικρινά/ πραγματικά/ Υπερευχαριστώ</i>

Όσον αφορά τις Υποστηρικτικές κινήσεις που πλαισιώνουν τις Κύριες πράξεις των ευχαριστιών, εντοπίστηκαν οι πέντε που παρουσιάζονται στον Πίνακα 3, με τα αντίστοιχα παραδείγματα.

Πίνακας 3. *Υποστηρικτικές κινήσεις στην ευχαριστία*

1. Πρόθεση ανταπόδοσης	<i>Την άλλη φορά θα πάω εγώ</i>
2. Αιτιολόγηση/Εξήγηση	<i>Είναι πραγματικά μεγάλη ανάγκη</i>
3. Έκφραση συγγνώμης	<i>Συγγνώμη αν σας έφερα σε δύσκολη θέση</i>
4. Έκπληξη	<i>Απίστευτο και όμως αληθινό!</i>
5. Έκφραση υποχρέωσης	<i>Σας είμαι υπόχρεος/ Νιώθω υποχρεωμένη</i>

Τέλος, εφόσον η έρευνα εξετάζει την εμφάνιση των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων μεμονωμένα αλλά και στους πιθανούς συνδυασμούς τους κατά την πραγμάτωση των γλωσσικών πράξεων εκ μέρους των συμμετεχόντων, στον Πίνακα 4 παρουσιάζεται μια κατηγοριοποίηση των απαντήσεων των συμμετεχόντων με βάση το πλήθος των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων που επιλέγουν κατά την επιτέλεση της ευχαριστίας. Στις εμβόλιμες παρενθέσεις στα παραδείγματα του πίνακα, αναφέρεται εάν πρόκειται για Κύρια Πράξη (ΚΠ) ή

Υποστηρικτική Κίνηση (ΥΚ), καθώς ποια ακριβώς είναι αυτή (1, 2 κ.ο.κ.), σύμφωνα με τις αντίστοιχες κατηγοριοποιήσεις στους Πίνακες 1 και 3.

Πίνακας 4. Πλήθος κύριων πράξεων (ΚΠ) και υποστηρικτικών κινήσεων (ΥΚ) συνδυαστικά στις πραγματώσεις της ευχαριστίας

1. 1 ΚΠ + 0 ΥΚ	Σ' ευχαριστώ πολύ (ΚΠ1)
2. 1 ΚΠ + 1 ΥΚ	Σας ευχαριστώ πάρα πολύ (ΚΠ1), νιώθω υποχρεωμένη (ΥΚ5).
3. 1 ΚΠ + 2 ΥΚ	Σας ευχαριστώ πραγματικά! (ΚΠ1) Συγγνώμη αν σας έφερα σε δύσκολη θέση (ΥΚ3) αλλά ήταν πραγματικά μεγάλη ανάγκη. (ΥΚ2)
4. 2 ΚΠ + 0 ΥΚ	Ευχαριστώ πολύ! (ΚΠ1) Είσαι ο καλύτερος! (ΚΠ4)
5. 2 ΚΠ + 1 ΥΚ	Σας ευχαριστώ πολύ (ΚΠ1) και το εκτιμώ (ΚΠ3). Είναι μεγάλη ανάγκη. (ΥΚ2)

3.3.2. Κατηγοριοποίηση της γλωσσικής πράξης της απόκρισης σε ευχαριστία

Η κατηγοριοποίηση τόσο των κύριων πράξεων (βλ. Πίνακα 5) όσο και των υποστηρικτικών κινήσεων (βλ. Πίνακα 6) στις απαντήσεις σε ευχαριστία στηρίχθηκε στο μοντέλο της Bella (2016), το οποίο πηγάζει από την Aijmer (1996) και τον Schneider (2005), αλλά έχει προσαρμοστεί στα ελληνικά δεδομένα (Bella 2016: 63). Στην υπάρχουσα ταξινόμηση, έγιναν κάποιες περαιτέρω μικρές τροποποιήσεις, η αναγκαιότητα των οποίων προέκυψε από τα δεδομένα της παρούσας έρευνας. Οι τροποποιήσεις αυτές αφορούν, πρώτον, την αφαίρεση της ανταπόδοσης ευχαριστίας (return thanks) ως κύριας πράξης, καθώς δεν εντοπίστηκε στα εκφωνήματα των συμμετεχόντων και, δεύτερον, την προσθήκη δύο επιπλέον υποστηρικτικών κινήσεων: προσφορά επιπλέον βοήθειας (offering further help) και σχόλιο (comment) (βλ. Farenkia 2012). Στην Περίσταση 1 παρατηρήθηκαν και κάποιες εκφράσεις αποχαιρετιστήριες (leaving-taking ή parting στα Cheng 2005 και Farenkia 2012, αντίστοιχα), όπως Φιλάκια, Τα λέμε, Αντε bye, η παρουσία των οποίων αποδίδεται στη φύση του σεναρίου, γι' αυτό και δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν στα είδη των υποστηρικτικών κινήσεων.

Πίνακας 5. Κύριες πράξεις στην απόκριση σε ευχαριστία

1. Μετριασμός ευχαριστίας (minimize thanks)	<i>Τίποτα μωρέ/ρε, σιγά, κανένα πρόβλημα</i>
2. Αναγνώριση ευχαριστίας (acknowledge thanks)	<i>Παρακαλώ</i>
3. Έκφραση ευχαρίστησης (express pleasure)	<i>Ευχαρίστησή μου, χαρά μου</i>
4. Απόρριψη ευχαριστίας (Reject thanks)	<i>Μη με ευχαριστείς, μην το συζητάς/ μην το σκέφτεσαι (καν)</i>
5. Ευχή (Wish)	<i>Να είσαι καλά</i>

Πίνακας 6. Υποστηρικτικές κινήσεις στην απόκριση σε ευχαριστία

1. Χιούμορ (Joking)	<i>Είμαι ό,τι καλύτερο, το ξέρω!</i>
2. Θετικά συναισθήματα (Positive feelings)	<i>Χαίρομαι που βοήθησα</i>
3. Προσφορά επιπλέον βοήθειας (Offering further help)	<i>Αν χρειαστείς τίποτα άλλο, μη διστάσεις</i>
4. Σχόλιο (Comment)	<i>Γι' αυτό είναι οι φίλοι/ Είναι δυνατόν να μην ερχόμουν;</i>

Στον Πίνακα 7 παρουσιάζονται οι κάθε είδους συνδυασμοί που εντοπίστηκαν στις πραγματώσεις των 55 συμμετεχόντων για την απόκριση σε ευχαριστία.

Πίνακας 7. Πλήθος κύριων πράξεων (ΚΠ) και υποστηρικτικών κινήσεων (ΥΚ) συνδυαστικά στην απόκριση σε ευχαριστία

1. 1 ΚΠ + 0 ΥΚ	<i>Τίποτα (ΚΠ1)</i>
2. 1 ΚΠ + 1 ΥΚ	<i>Παρακαλώ! (ΚΠ2) Χαίρομαι που σας βοήθησα! (ΥΚ2)</i>
3. 2 ΚΠ + 0 ΥΚ	<i>Σιγά, ρε! (ΚΠ1) Μην το σκέφτεσαι καν (ΚΠ4)</i>
4. 2 ΚΠ + 1 ΥΚ	<i>Δεν είναι τίποτα (ΚΠ1), μην ανησυχείτε καθόλου! (ΚΠ4) Χαίρομαι που βοήθησα! (ΥΚ2)</i>
5. 0 ΚΠ + 1 ΥΚ	<i>10 ευρώ για 'σένα μόνο! (ΥΚ1)</i>

3.3.3. Λεξιλογικοί τροποποιητές

Όσον αφορά τους λεξιλογικούς τροποποιητές σε όλο το δείγμα της έρευνας, και στις δύο γλωσσικές πράξεις, εντοπίστηκαν οι ακόλουθες κατηγορίες, όπως εμφανίζονται στον Πίνακα 8. Στη δεξιά στήλη παρατίθενται παραδείγματα από τα δεδομένα της έρευνας.

Πίνακας 8. Λεξιλογικοί τροποποιητές

1. Δείκτης οικειότητας	<i>ρε, μωρέ, βρε, Γιαννάκη μου, αδερφούλα</i>
2. Δείκτης επισημότητας	<i>κύριε καθηγητά, κύριε τάδε</i>
3. Δείκτης επίτασης	<i>(πάρα) πολύ, υπέρ-, χίλια (ευχαριστώ)</i>
4. Δείκτης εμπλοκής	<i>καταλαβαίνετε..., ξέρετε...</i>

Αναφέρεται πως για την ανάλυση και αξιολόγηση των δεδομένων της έρευνας έγινε στατιστική ανάλυση με τη χρήση της εκδοχής 20 του προγράμματος Statistical Package for the Social Sciences (SPSS). Για τον εντοπισμό των υψηλότερων συχνοτήτων για κάθε Περίσταση (1, 2, 3 και 4) ως προς τις κύριες πράξεις, τις υποστηρικτικές κινήσεις και τους συνδυασμούς τους, χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό κριτήριο χ^2 ως δείκτης προσαρμογής (Chi-square as a ‘goodness-of-fit’ test). Για τις διαφορές των επιλογών των συμμετεχόντων ανάλογα με την περίπτωση σε κάθε πράξη, έγινε χρήση του χ^2 για έλεγχο ανεξαρτησίας (Chi-square as a test of independence) μέσω crosstabs. Σε κάθε περίπτωση, το επίπεδο σημαντικότητας (α , p-value ή significance) ορίστηκε 0.05. Επομένως, τα αποτελέσματα των τεστ είναι στατιστικά σημαντικά μόνο εάν $p < 0.05$. Μόνο με αυτήν την προϋπόθεση, δηλαδή, των τιμών του p είναι δυνατόν να γενικευτούν τα συμπεράσματα πέρα από τους συμμετέχοντες της παρούσας έρευνας.

4. Αποτελέσματα

Στο κεφάλαιο αυτό, αρχικά, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης για το 1^ο και το 2^ο ερευνητικό ερώτημα ανά γλωσσική πράξη. Έτσι, στο 4.1. συγκεντρώνονται τα αποτελέσματα για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας και στο 4.2. της απόκρισης σε ευχαριστία. Στη συνέχεια, στο 4.3., παρουσιάζονται οι συχνότητες των λεξιλογικών τροποποιητών στις δύο γλωσσικές πράξεις (ερευνητικό ερώτημα 3^ο).

4.1. Για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας

Στον Πίνακα 9 παρουσιάζονται οι συχνότητες εμφάνισης της κάθε επιμέρους κατηγορίας των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων της ευχαριστίας, καθώς και ο αριθμός εμφανίσεων των κάθε είδους συνδυασμών που προτιμήθηκαν από τους συμμετέχοντες σε καθένα από τα δύο σενάρια, με τα αντίστοιχα ποσοστά. Σημειώνεται πως το σύνολο των συνδυασμών σε κάθε περίπτωση συμπίπτει με τον αριθμό των συμμετεχόντων, εφόσον η κάθε εμφάνιση οποιουδήποτε συνδυασμού ισοδυναμεί με ένα εκφώνημα ενός και μόνο συμμετέχοντα. Στον Πίνακα, ακόμα, παρουσιάζεται και ο αθροιστικός αριθμός των κατηγοριών στο σύνολο των περιστάσεων που αφορούν την ευχαριστία ως γλωσσική πράξη, για τη γενικότερη εικόνα των επιλογών των συμμετεχόντων.

Πίνακας 9. Κατανομή της συχνότητας των κύριων πράξεων, των υποστηρικτικών κινήσεων και των συνδυασμών στην ευχαριστία (Περιστάσεις 1 και 2)

Κύριες πράξεις Υποστηρικτικές κινήσεις Συνδυασμοί	Περίσταση 1 (-P,-D)		Περίσταση 2 (+P,+D)		Περιστάσεις 1+2	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Ρητή ευχαριστία	48	66,2	53	77,9	102	71,1
Έκφραση ευγνωμοσύνης	0	0	2	3	5	2,1
Εκτίμηση πράξης	3	4,1	6	8,8	22	6,3
Εκτίμηση συνομιλητή	22	39,7	7	10,3	69	20,4
Σύνολο κύριων πράξεων	74	100	68	100	198	100
Πρόθεση ανταπόδοσης	7	31,8	27	55,1	34	47,9
Αιτιολόγηση/ Εξήγηση	6	27,3	12	24,5	18	25,3
Έκφραση συγγνώμης	3	13,6	3	6,1	6	8,5
Έκπληξη	6	27,3	0	0	6	8,5

Έκφραση υποχρέωσης	0	0	7	14,3	7	9,8
Σύνολο υποστηρ. κινήσ.	22	100	49	100	71	100
1 ΚΠ + 0 ΥΚ	19	34,5	0	0	19	17,3
1 ΚΠ + 1 ΥΚ	15	27,3	40	72,7	55	50
1 ΚΠ + 2 ΥΚ	2	3,6	3	5,5	5	4,5
2 ΚΠ + 0 ΥΚ	16	29,1	8	14,5	24	21,8
2 ΚΠ + 1 ΥΚ	3	5,5	4	7,3	7	6,4
Σύνολο συνδυασμών	55	100	55	100	110	100

Από τον παραπάνω πίνακα προκύπτει ότι οι επιλογές των ομιλητών ποικίλλουν όσον αφορά τα είδη των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο τα συνδυάζουν. Ξεκινώντας από τις κύριες πράξεις, τόσο στην Περίσταση 1 (-P,-D) όσο και στην Περίσταση 2 (+P,+D), οι ομιλητές φαίνεται αισθητά πως προτιμούν να εκφράζουν ρητά την ευχαριστία τους, με ποσοστά 66,2% και 77,9%, αντίστοιχα, έναντι των άλλων στρατηγικών, οι συχνότητες των οποίων είναι μικρότερες. Πιο συγκεκριμένα, στην Περίσταση 1, της Ρητής ευχαριστίας έπεται η εκτίμηση προς τον συνομιλητή (39,7%), έπειτα η Εκτίμηση προς την πράξη, με ελάχιστο, βέβαια, αριθμό εμφανίσεων (4,1%), ενώ δεν εντοπίζεται κανένα παράδειγμα Έκφρασης ευγνωμοσύνης. Στην Περίσταση 2, ακολουθείται η ίδια σειρά ως προς την προτίμηση των ειδών, με διαφορετικά, ωστόσο, ποσοστά: η Εκτίμηση προς τον συνομιλητή 10,3%, η Εκτίμηση προς την πράξη 8,3%, ενώ εντοπίζονται και δύο παραδείγματα Έκφρασης ευγνωμοσύνης, αριθμός που αντιστοιχεί στο 3% του συνόλου. Τα αποτελέσματα του χ^2 και για τις δύο Περιστάσεις ξεχωριστά έδειξαν πως αυτή η κατανομή είναι στατιστικά σημαντική, καθώς και στις δύο περιπτώσεις ισχύει $p < 0,05$ (Περίσταση 1: $\chi^2 (2) = 43,32$ $p = 0,00$, Περίσταση 2: $\chi^2 (3) = 102,47$ $p = 0,00$)²⁹.

Η αισθητή παρουσία κάποιων ενισχυτών στη ρητή ευχαριστία οδήγησε, όπως προαναφέρθηκε (βλ. 3.3.1.) σε μια περαιτέρω διάκριση, αυτή της απλής και της ενισχυμένης ευχαριστίας. Στην Περίσταση 1, από το 66,2% που καταλαμβάνει η στρατηγική της ρητής ευχαριστίας, το 59,2% αντιστοιχεί στην απλή ευχαριστία, έναντι του 40,8% που αντιστοιχεί στην ενισχυμένη. Αυτή η διαφορά δεν είναι στατιστικά σημαντική ($\chi^2 (1) = 1,65$ $p = 0,199$). Αντιθέτως, η διαφορά στην επιλογή

²⁹ Βλ. Παράρτημα Β για όλους τους σχετικούς πίνακες του χ^2 από τα αποτελέσματα του SPSS.

ενισχυμένης έναντι απλής ευχαριστίας στην Περίσταση 2 είναι στατιστικά σημαντική ($\chi^2 (1) = 27,77$ $p = 0,00$), με ποσοστό 86,5% έναντι 13,5% στο σύνολο του 77,9% που καταλαμβάνει η ρητή ευχαριστία στη συγκεκριμένη περίπτωση (βλ. Πίνακα 10).

Πίνακας 10. Κατανομή της συχνότητας των ειδών της ρητής ευχαριστίας

Ρητή ευχαριστία	Περίσταση 1 (-P,-D)		Περίσταση 2 (+P,+D)	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Απλή ευχαριστία	29	59,2	7	13,5
Ενισχυμένη ευχαριστία	20	40,8	45	86,5
Σύνολο ρητών ευχαριστιών	49	100	52	100

Όσον αφορά την επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων, στην Περίσταση 1 δεν φαίνεται να παρατηρείται κάποια αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ των συχνοτήτων εμφάνισης και, πράγματι, τα αποτελέσματα του χ^2 αποδείχθηκαν μη στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (3)=1,63$ $p=0,651$). Η μόνη υποστηρικτική κίνηση που δεν εμφανίζεται καθόλου στην Περίσταση 1 είναι αυτή της Έκφρασης υποχρέωσης, ενώ στην Περίσταση 2, η συγκεκριμένη υποστηρικτική απαντά 7 φορές (14,3%). Αυτή που δεν εντοπίζεται στην Περίσταση 2 είναι η Έκπληξη, οι περιπτώσεις της οποίας καλύπτουν το 27,3% έναντι των άλλων στην Περίσταση 1. Στην Περίσταση 2, το μεγαλύτερο ποσοστό καλύπτει η Πρόθεση ανταπόδοσης (55,1%), ακολουθεί η Αιτιολόγηση/Εξήγηση (24,5%), η Έκφραση υποχρέωσης και η Έκφραση συγνώμης (6,1%). Το χ^2 για την Περίσταση 2 απέδειξε την κατανομή αυτή στατιστικά σημαντική ($\chi^2 (3)=27$ $p=0,00$).

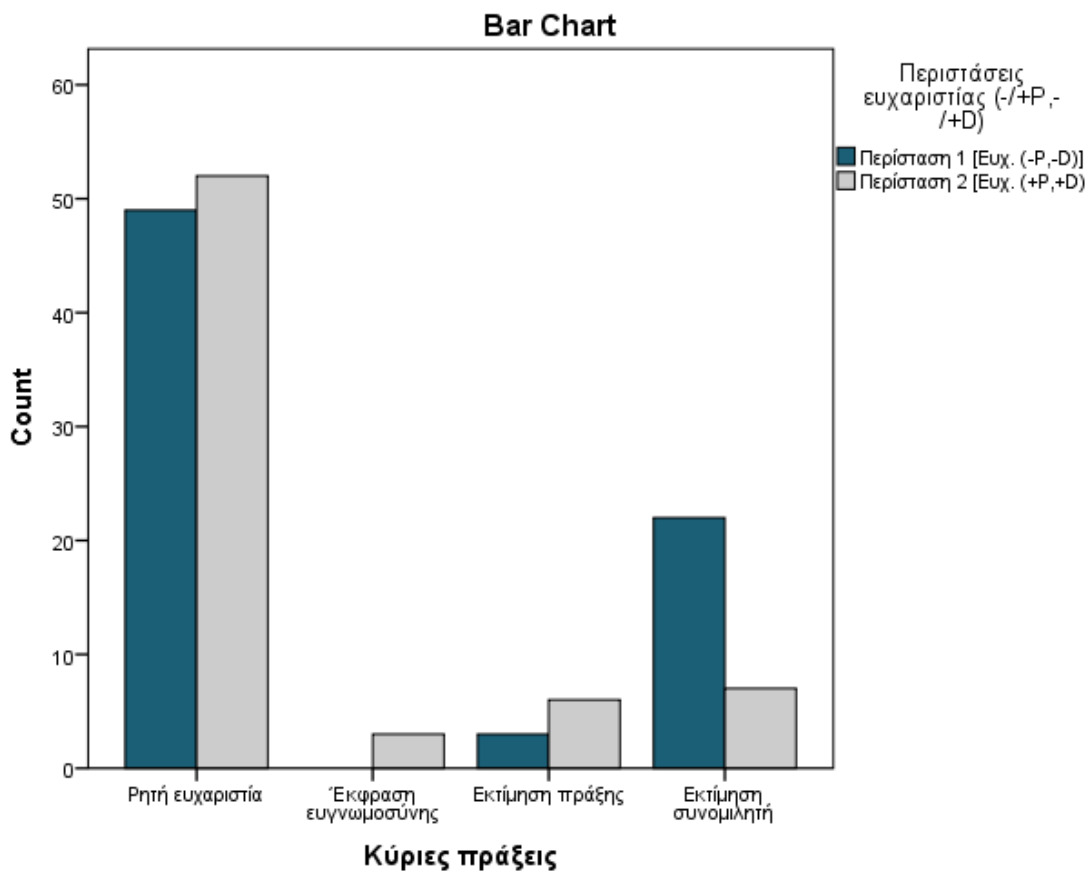
Ως προς τις συχνότητες των συνδυασμών, τα αποτελέσματα βγήκαν στατιστικά σημαντικά και για τις δύο περιπτώσεις (Περίσταση 1: $\chi^2(4)=22,73$ $p=0,00$, Περίσταση 2: $\chi^2(3)=67,87$ $p=0,00$). Συγκεκριμένα, στην Περίσταση 1, χωρίς τη συνοδεία κάποιας υποστηρικτικής κίνησης εμφανίζονται 35 περιπτώσεις, εκ των οποίων οι 19 περιλαμβάνουν μία κύρια πράξη (1 ΚΠ + 0 ΥΚ: 34,5%), ενώ οι 16 δύο κύριες (2 ΚΠ + 0 ΥΚ: 29,1%). Αξίζει να αναφερθεί ότι και οι 16 περιπτώσεις αφορούν τον συνδυασμό της Ρητή ευχαριστίας με την Εκτίμηση προς τον συνομιλητή. Ακολουθεί ο συνδυασμός μίας κύριας και μίας υποστηρικτικής (1 ΚΠ +

1 ΥΚ) με 15 εμφανίσεις (27,3%), στο σύνολο των οποίων εντοπίζεται η Ρητή ευχαριστία ακολουθούμενη είτε από την Πρόθεση ανταπόδοσης (N=6) είτε από την Έκπληξη (N=6), και δευτερευόντως από την Αιτιολόγηση/Εξήγηση (N=2) και την Έκφραση συγγνώμης (N=1). Ο συνδυασμός δύο κύριων και μίας υποστηρικτικής (1 ΚΠ + 1 ΥΚ) εμφανίζεται 3 φορές (5,5%), περιλαμβανομένης της Ρητής ευχαριστίας και της Έκφρασης εκτίμησης προς τον συνομιλητή μαζί με Αιτιολόγηση/Εξήγηση (N=2) και μία φορά μαζί με την Πρόθεση Ανταπόδοσης. Τέλος, εντοπίστηκαν 2 περιπτώσεις συνδυασμού μίας κύριας και δύο υποστηρικτικών (1 ΚΠ + 2 ΥΚ: 3,6%), στις οποίες η Ρητή ευχαριστία συνδυάζεται με την Αιτιολόγηση και την Έκφραση συγγνώμης.

Στην Περίσταση 2, τη συντριπτική πλειοψηφία καταλαμβάνει ο συνδυασμός μιας κύριας πράξης και μιας υποστηρικτικής κίνησης (1 ΚΠ + 1 ΥΚ) με ποσοστό 72,7%. Οι συγκεκριμένοι συνδυασμοί που εντοπίστηκαν είναι οι εξής: 25 συνδυασμοί Ρητής ευχαριστίας με την Πρόθεση ανταπόδοσης, 7 με την Αιτιολόγηση/Εξήγηση, 5 με την Έκφραση υποχρέωσης, 1 με την Έκφραση συγγνώμης, ένας συνδυασμός της Εκτίμησης προς τον συνομιλητή με την Πρόθεση ανταπόδοσης και ένας της Εκτίμησης προς την πράξη με την Έκφραση υποχρέωσης. Ακολουθεί ο συνδυασμός δύο κύριων πράξεων χωρίς κάποια υποστηρικτική κίνηση να τις συνοδεύει (2 ΚΠ + 0 ΥΚ: 14,5%), όπου η Ρητή ευχαριστία συνδυάζεται 3 φορές με την Εκτίμηση προς την πράξη, 2 φορές με την Έκφραση ευγνωμοσύνης και 2 φορές με την Εκτίμηση προς τον συνομιλητή. Ο συνδυασμός που υπολείπεται συνίσταται από την Έκφραση ευγνωμοσύνης και την Εκτίμηση προς τον συνομιλητή. Έπεται ο συνδυασμός δύο κύριων και μίας υποστηρικτικής (2 ΚΠ + 1 ΥΚ: 7,3%) και τέλος, μίας κύριας πράξης και δύο υποστηρικτικών (1 ΚΠ + 2 ΥΚ: 5,5%). Η πραγμάτωση της ευχαριστίας μέσω μίας μόνο κύριας πράξης χωρίς την παρουσία κάποιας υποστηρικτικής κίνησης δεν συμβαίνει καμία φορά στην Περίσταση 2.

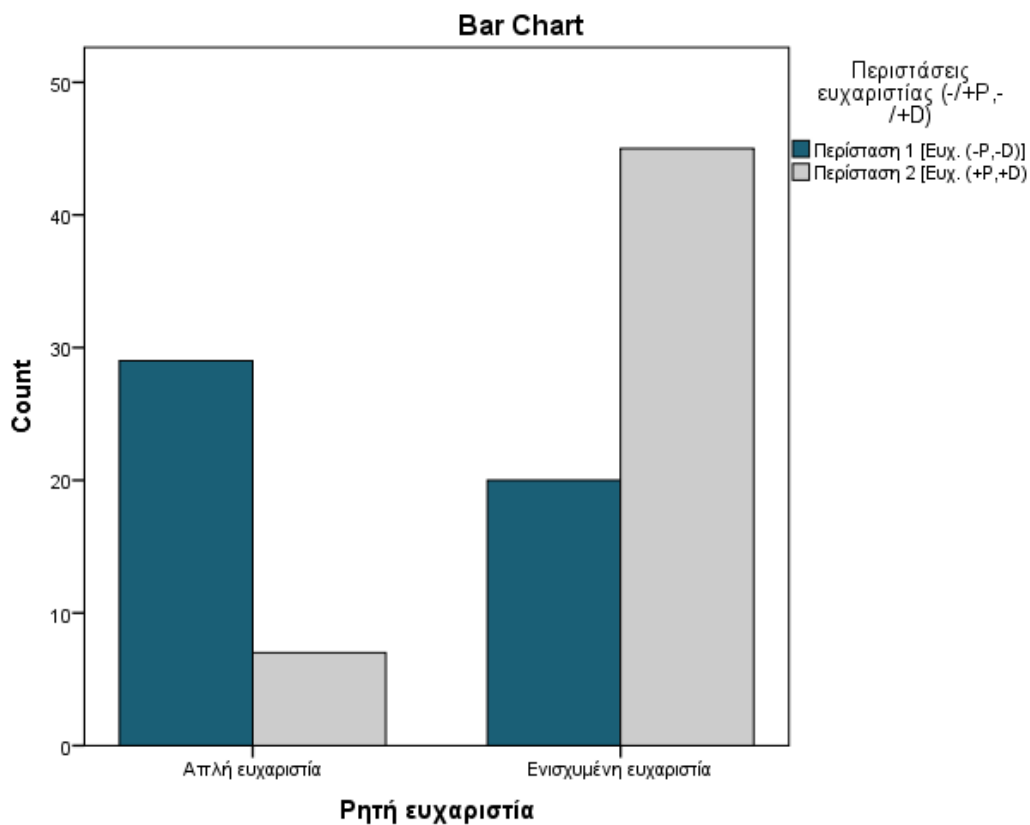
Από τα τεστ που διεξήχθησαν για να διαπιστωθεί εάν οι περιστάσεις, και κατ' επέκταση η ισχύς και η απόσταση (εφόσον αυτά είναι τα στοιχεία που διαφοροποιούν τις δύο περιστάσεις μεταξύ τους) παίζουν κάποιο ρόλο στην επιλογή τόσο των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων όσο και στον τρόπο με τον οποίο αυτές συνδυάζονται, προέκυψαν τα εξής:

α) Ως προς την επιλογή των κύριων πράξεων συγκριτικά στις δύο περιστάσεις, τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2(3) = 11,61$ $p = 0,009$). Επομένως, οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συνομιλητών παίζουν ιδιαίτερα καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο επιλέγονται τα διάφορα είδη των κύριων πράξεων. Το Σχήμα 1 δίνει μια κατατοπιστική εικόνα των εμφανίσεων της κάθε κύριας πράξης ανά Περίσταση:

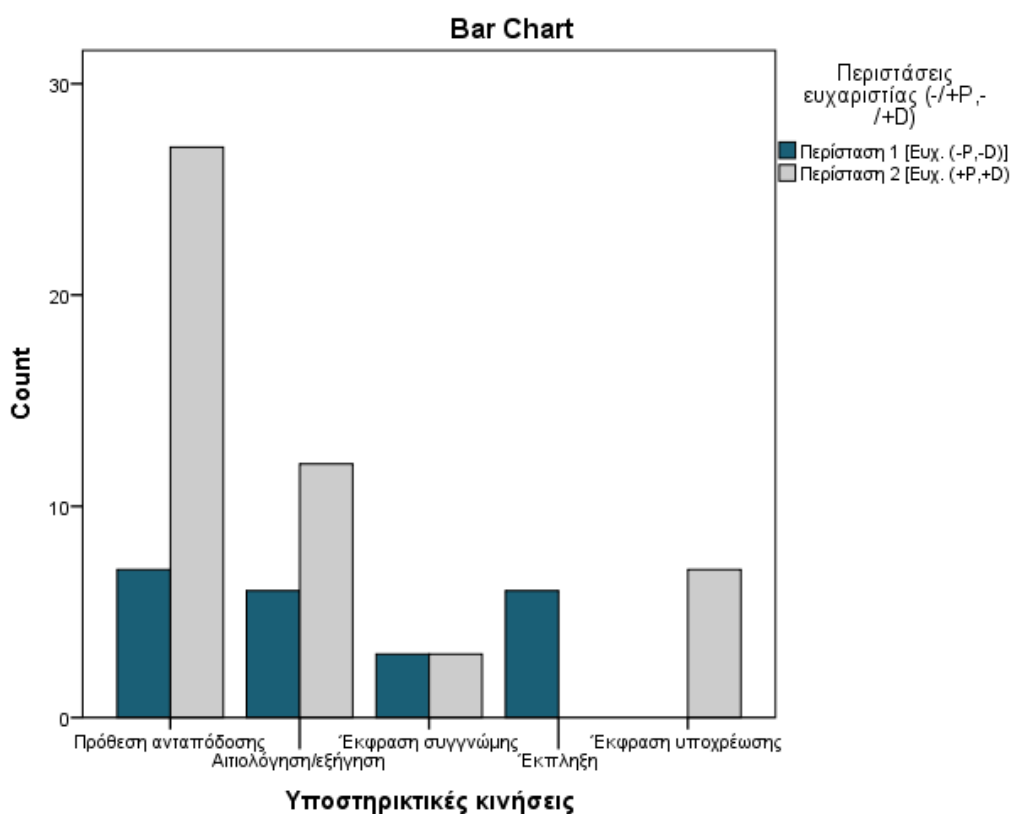
Σχήμα 1. Η κατανομή των κύριων πράξεων στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας

β) Ως προς την επιλογή απλής ή ενισχυμένης ρητής ευχαριστίας συγκριτικά στις δύο περιστάσεις, τα αποτελέσματα του τεστ είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (1) = 22,99$ $p=0,00$). Άρα, οι παράγοντες της ισχύος και της απόστασης επηρεάζουν την επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων των ομιλητών. Στο Σχήμα 2 αποτυπώνεται η κατανομή των ειδών της ρητής ευχαριστίας ανά Περίσταση:

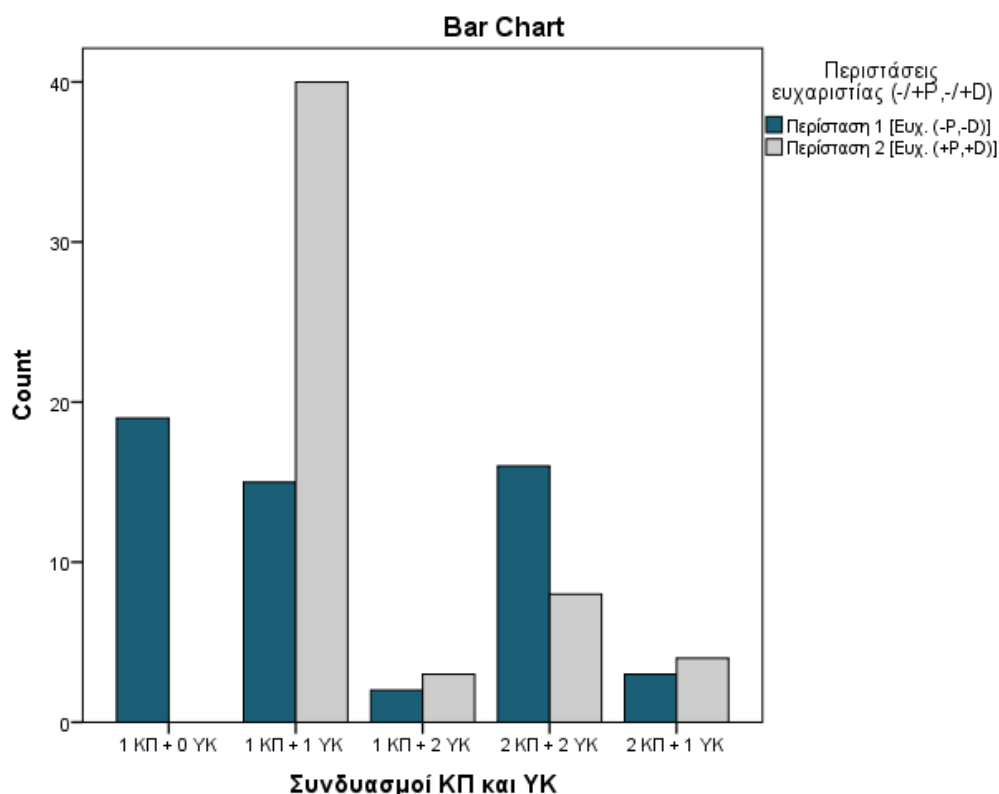
Σχήμα 2. Η κατανομή των ειδών της ρητής ευχαριστίας στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας

γ) Ως προς την επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων συγκριτικά στις δύο περιστάσεις, τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2(4) = 19,29$ $p=0,001$). Επομένως, η ισχύς και η απόσταση είναι παράγοντες που συμβάλλουν σημαντικά στην επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων των φυσικών ομιλητών. Στο Σχήμα 3 αποτυπώνονται οι εμφανίσεις των ειδών των υποστηρικτικών κινήσεων ανά Περίσταση:

Σχήμα 3. Η κατανομή των υποστηρικτικών κινήσεων στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας

δ) Ως προς την επιλογή του τρόπου με τον οποίο συνδυάζουν τις κύριες πράξεις και τις υποστηρικτικές κινήσεις, τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2(4) = 33,37$ $p=0,00$). Επομένως, οι διαπροσωπικές σχέσεις των συνομιλητών παίζουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο αυτοί πραγματοποιούν τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας. Το Σχήμα 4 αποτυπώνει την αντίστοιχη κατανομή ανά Περίσταση:

Σχήμα 4. Η κατανομή των συνδυασμών στις δύο περιστάσεις της ευχαριστίας

4.2. Για τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία

Στον Πίνακα 11, αντίστοιχο του Πίνακα 9 για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας (βλ. 4.1.), παρουσιάζονται οι συχνότητες εμφάνισης της κάθε επιμέρους κατηγορίας των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων της απόκρισης σε ευχαριστία, καθώς και ο αριθμός εμφανίσεων των κάθε είδους συνδυασμών που προτιμήθηκαν από τους συμμετέχοντες σε καθένα από τα δύο σενάρια, με τα αντίστοιχα ποσοστά. Και σε αυτήν την περίπτωση σημειώνεται πως το σύνολο των συνδυασμών σε κάθε περίπτωση συμπίπτει με τον αριθμό των συμμετεχόντων, εφόσον η κάθε εμφάνιση οποιουδήποτε συνδυασμού ισοδυναμεί με ένα εκφώνημα

ενός και μόνο συμμετέχοντα. Στον Πίνακα, ακόμα, παρουσιάζεται και ο αθροιστικός αριθμός των κατηγοριών στο σύνολο των περιστάσεων που αφορούν την απόκριση σε ευχαριστία ως γλωσσική πράξη.

Πίνακας 11. Κατανομή της συχνότητας των κύριων πράξεων, των υποστηρικτικών κινήσεων και των συνδυασμών στην απόκριση σε ευχαριστία (Περιστάσεις 3 και 4)

Κύριες πράξεις Υποστηρικτικές κινήσεις Συνδυασμοί	Περίσταση 3 (-P,-D)		Περίσταση 4 (+P,+D)		Περιστάσεις 3+4	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Μετριασμός	28	51,8	32	43,8	60	47,2
Αναγνώριση	0	0	7	9,6	7	5,5
Ευχαρίστηση	1	1,9	12	16,4	13	10,2
Απόρριψη	22	40,7	10	13,7	32	25,2
Ευχή	3	5,6	12	16,4	15	11,8
Σύνολο κύριων πράξεων	54	100	73	100	127	100
Απουσία ΚΠ	8	8	1	1	9	9
Χιούμορ	9	36	0	0	9	20,9
Θετικά συναισθήματα	1	4	7	38,9	8	18,6
Προσφορά επιπλέον βοήθειας	8	32	5	27,8	13	30,2
Σχόλιο	7	28	6	33,3	13	30,2
Σύνολο υποστηρ. κινήσ.	25	100	18	100	43	100
1 ΚΠ + 0 ΥΚ	23	41,8	20	36,5	43	39,1
1 ΚΠ + 1 ΥΚ	17	30,9	15	27,2	32	29,1
2 ΚΠ + 0 ΥΚ	7	12,7	17	30,9	24	21,8
2 ΚΠ + 1 ΥΚ	0	0	2	3,6	2	1,8
0 ΚΠ + 1 ΥΚ	8	14,5	1	1,8	9	8,2
Σύνολο συνδυασμών	55	100	55	100	110	100

Η μελέτη του παραπάνω πίνακα οδηγεί στον εντοπισμό κάποιων φαινομενικά βασικών διαφορών στην επιλογή των κύριων πράξεων, των υποστηρικτικών κινήσεων και του τρόπου με τον οποίο συνδυάζονται. Ωστόσο, τα αποτελέσματα του χ^2 είναι αυτά που επιβεβαιώνουν, και εδώ, την οποιαδήποτε ένδειξη. Όσον αφορά τις κύριες πράξεις στην Περίσταση 3 (-P,-D), την πρώτη θέση στις συχνότητες κατέχει ο

Μετριασμός της ευχαριστίας με ποσοστό 51,8% και τη δεύτερη θέση η Απόρριψη της ευχαριστίας με ποσοστό 40,7%. Ακολουθούν η Ευχή (5,6%) και η Έκφραση ευχαρίστησης (1,9%), ενώ δεν εντοπίζεται καμία περίπτωση Αναγνώρισης της ευχαριστίας. Η κατανομή αυτή αποδείχθηκε στατιστικά σημαντική ($\chi^2 (3) = 40,67$ $p=0,00$). Στην Περίσταση 4 (+P,+D) την πρώτη θέση στις συχνότητες διατηρεί ο Μετριασμός της ευχαριστίας με ποσοστό 43,8%, ενώ τη δεύτερη θέση μοιράζονται η Έκφραση ευχαρίστησης και η Ευχή με ποσοστό 16,4%. Ακολουθούν η Απόρριψη (13,7%) και η Αναγνώριση της ευχαριστίας (9,6%). Τα αποτελέσματα του χ^2 βγήκαν και σε αυτήν την περίπτωση στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (4) = 27,07$ $p = 0,00$).

Ως προς τις υποστηρικτικές κινήσεις, στην Περίσταση 3, το Χιούμορ, η Προσφορά επιπλέον βοήθειας και το Σχόλιο εμφανίζουν αμελητέες διαφορές στις συχνότητές τους (N = 9, 8 και 7, αντίστοιχα), ενώ εμφανίζεται μία μόνο περίπτωση Θετικών συναισθημάτων. Τα αποτελέσματα του χ^2 είναι μη στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (3) = 6,2$ $p = 0,102$). Το ίδιο ισχύει και για την Περίσταση 4 ($\chi^2 (2) = 0,33$ $p = 0,846$), όπου σε σειρά προτίμησης τίθενται πρώτα τα Θετικά συναισθήματα (38,9%), δεύτερο το Σχόλιο (33,3%), τρίτη η Προσφορά επιπλέον βοήθειας (27,8%), ενώ δεν εμφανίζεται καμία απολύτως περίπτωση Χιούμορ.

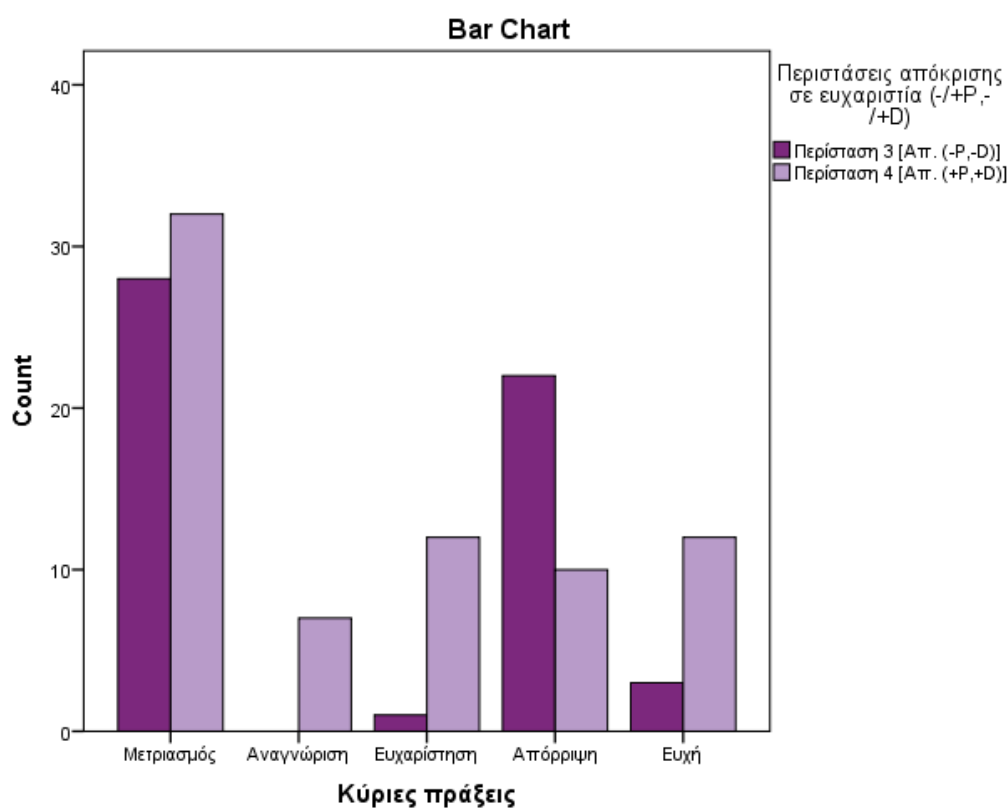
Σχετικά με τους συνδυασμούς που κατηγοριοποιήθηκαν, στην Περίσταση 3, εμφανίστηκαν 30 εκφωνήματα τα οποία δεν συμπεριλάμβαναν καθόλου υποστηρικτικές κινήσεις. Από αυτά, στα 23 εντοπίστηκε η εμφάνιση μιας μόνο κύριας πράξης (1 ΚΠ + 0 ΥΚ), με ποσοστό 41,8% έναντι του συνόλου, και στα 7 υπήρξε συνδυασμός δύο κύριων πράξεων (2 ΚΠ + 0 ΥΚ: 12,7%). Όλοι οι συνδυασμοί δύο κύριων πράξεων περιλαμβάνουν τον Μετριασμό, σε 6 από τους οποίους το άλλο ζεύγος είναι η Απόρριψη, ενώ σε έναν η Έκφραση ευχαρίστησης. Οι περιπτώσεις στις οποίες συνδυάστηκε μία κύρια πράξη και μία υποστηρικτική κίνηση (1 ΚΠ + 1 ΥΚ) ήταν 17 (30,9%) και, πιο συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν: Μετριασμός και Προσφορά επιπλέον βοήθειας (N=4), Απόρριψη και Σχόλιο (N=4), Μετριασμός και Χιούμορ (N=3), Απόρριψη και Προσφορά επιπλέον βοήθειας (N=3), Μετριασμός και Σχόλιο (N=2), Απόρριψη και Θετικά συναισθήματα (N=1). Συνδυασμός δύο κύριων πράξεων και μιας υποστηρικτικής δεν υπήρξε στην συγκεκριμένη περίπτωση, ενώ υπήρξαν και 8 συμμετέχοντες που πραγμάτωσαν τη γλωσσική πράξη μόνο με υποστηρικτική κίνηση (0 ΚΠ + 1 ΥΚ: 14,5%), και συγκεκριμένα με το Χιούμορ (7) και την Προσφορά επιπλέον βοήθειας (1). Ως προς αυτήν την κατανομή του τρόπου

πραγμάτωσης της πράξης της απόκρισης, τα αποτελέσματα του χ^2 είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (3) = 12,71$ $p = 0,005$).

Στην Περίσταση 2, τα πράγματα δεν διαφοροποιούνται ιδιαίτερα. Οι περιπτώσεις στις οποίες η πραγμάτωση γίνεται μέσω μόνο μιας κύριας πράξης χωρίς τη συνοδεία κάποιας υποστηρικτικής κίνησης (1 ΚΠ + 0 ΥΚ) καταλαμβάνουν το 36,5%, αυτές κατά τις οποίες συνδυάζονται δύο κύριες πράξεις χωρίς υποστηρικτική κίνηση (2 ΚΠ + 0 ΥΚ) το 30,9%, ενώ ο συνδυασμός μιας κύριας και μιας υποστηρικτικής (1 ΚΠ + 1 ΥΚ) το 27,2%. Ακολουθούν ο συνδυασμός δύο κύριων και μιας υποστηρικτικής (2 ΚΠ + 1 ΥΚ) με 2 εμφανίσεις (3,6%), ενώ εντοπίζεται μόνο μία περίπτωση κατά την οποία ο ομιλητής επιλέγει να επιτελέσει την πράξη μόνο με μία υποστηρικτική κίνηση (0 ΚΠ + 1 ΥΚ: 1,8%). Τα αποτελέσματα του τεστ ήταν και σε αυτήν την περίπτωση στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (4) = 28,54$ $p = 0,00$). Όσον αφορά τα είδη των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων που συνδυάζονται στο ίδιο εκφώνημα, εντοπίστηκαν τόσοι πολλοί συνδυασμοί, που μόνο κουραστική για τον αναγνώστη θα απέβαινε μια ενδεχόμενη παράθεσή τους. Ο μόνος συνδυασμός που εντοπίζεται με συχνότητα μεγαλύτερη του 2 είναι αυτός του Μετριασμού και της Προσφοράς επιπλέον βοήθειας (N=3). Όλοι οι υπόλοιποι συνδυασμοί εμφανίζονται με συχνότητα 1 ή 2.

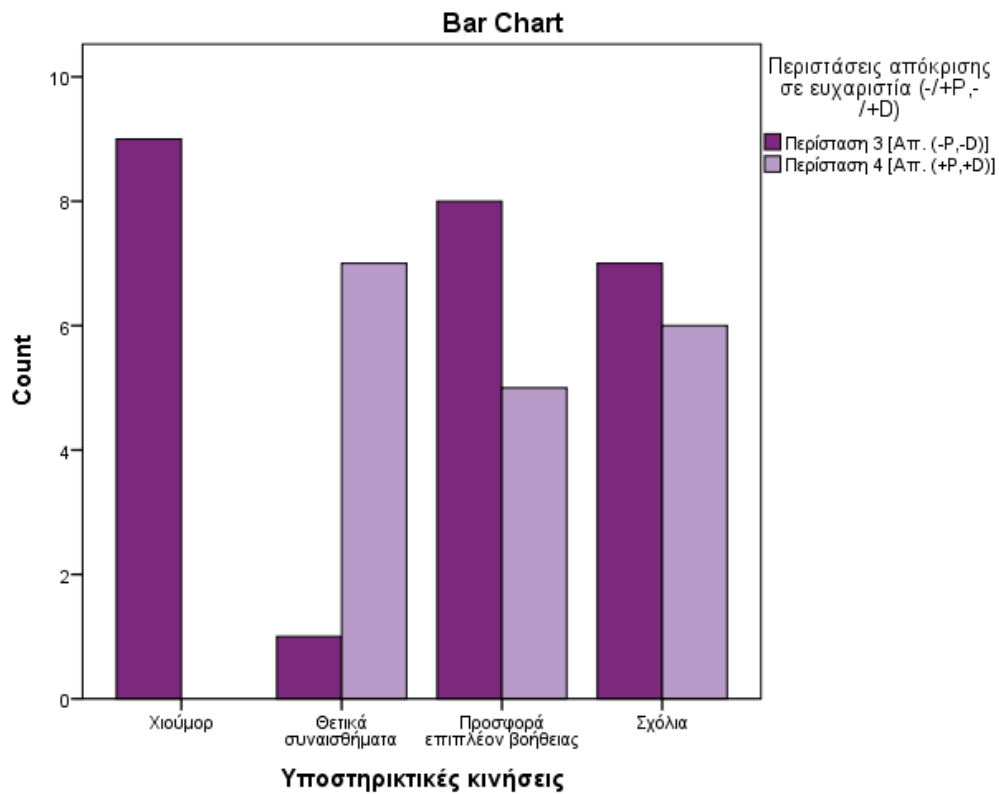
Στη δεύτερη φάση, από τα τεστ που διεξήχθησαν για να διαπιστωθεί εάν η παρουσία της ισχύος και της απόστασης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την επιλογή τόσο των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων όσο και του τρόπου με τον οποίο αυτές συνδυάζονται, προέκυψαν τα ακόλουθα:

α) Ως προς την επιλογή των κύριων πράξεων συγκριτικά στις δύο περιστάσεις, τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (4) = 24,17$ $p = 0,00$). Επομένως, οι διαπροσωπικές σχέσεις των συνομιλητών επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο επιλέγονται τα διάφορα είδη των κύριων πράξεων. Το Σχήμα 5 δίνει μια κατατοπιστική εικόνα των εμφανίσεων της κάθε κύριας πράξης ανά Περίσταση:

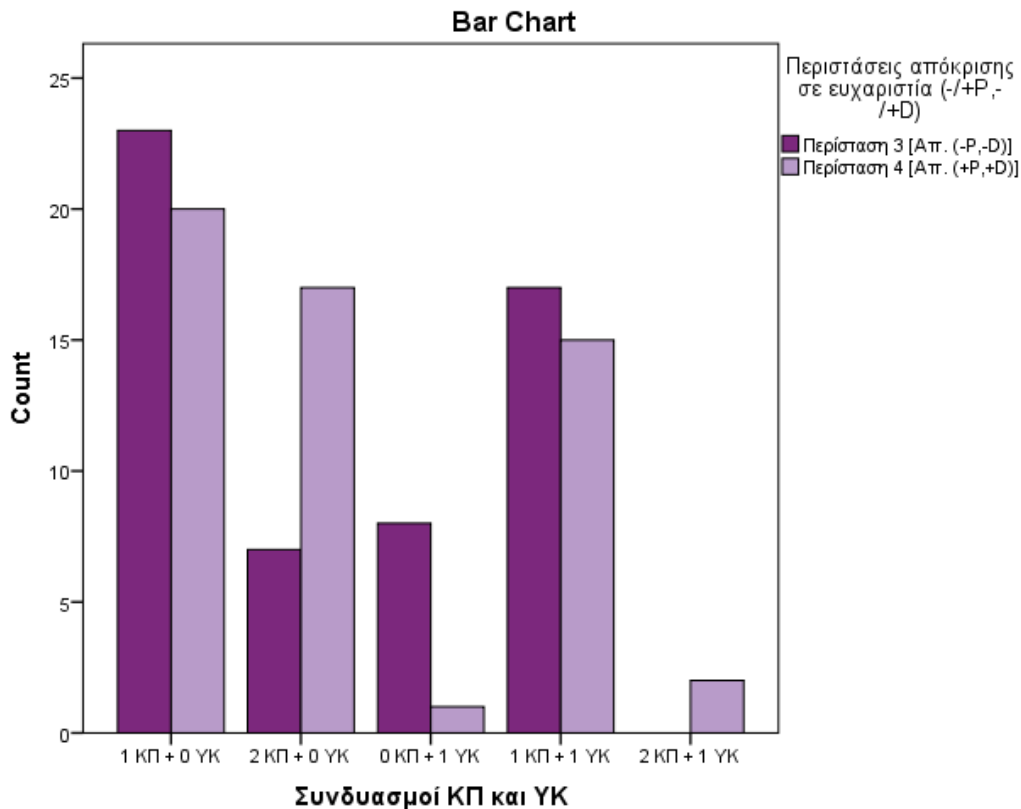
Σχήμα 5. Η κατανομή των κύριων πράξεων στις δύο περιστάσεις της απόκρισης σε ευχαριστία

β) Ως προς την επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων συγκριτικά στις δύο περιστάσεις, τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2 (3) = 13,49$ $p = 0,004$). Επομένως, η ισχύς και η απόσταση είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων των ομιλητών κατά την πραγμάτωση της γλωσσικής πράξης της απόκρισης σε ευχαριστία. Στο Σχήμα 6 αποτυπώνονται οι εμφανίσεις των ειδών των υποστηρικτικών κινήσεων ανά περίσταση:

Σχήμα 6. Η κατανομή των υποστηρικτικών κινήσεων στις δύο περιστάσεις της απόκρισης σε ευχαριστία

δ) Ως προς την επιλογή του τρόπου με τον οποίο συνδυάζουν τις κύριες πράξεις και τις υποστηρικτικές κινήσεις, τα αποτελέσματα του τεστ είναι στατιστικά σημαντικά ($\chi^2(4) = 11,94$ $p = 0,018$). Επομένως, οι διαπροσωπικές σχέσεις των συνομιλητών παίζουν καθοριστικό ρόλο στον τρόπο με τον οποίο αυτοί πραγματώνουν τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία ως προς το πλήθος των κύριων πράξεων και τον υποστηρικτικών κινήσεων συνδυαστικά. Το Σχήμα 7 αποτυπώνει την αντίστοιχη κατανομή ανά Περίσταση:

Σχήμα 7. Η κατανομή των συνδυασμών στις δύο περιστάσεις της απόκρισης σε ευχαριστία

4.3. Για τους λεξιλογικούς τροποποιητές στις δύο γλωσσικές πράξεις

Τα αποτελέσματα ολοκληρώνονται με την εμφάνιση των τεσσάρων λεξιλογικών τροποποιητών, όπως παρουσιάζονται στον Πίνακα 12. Ειδικότερα, δείκτες οικειότητας δεν απαντούν σε καμία από τις δύο περιστάσεις που χαρακτηρίζονται από ιεραρχία και απόσταση (+P,+D), ενώ το ίδιο ισχύει για τους δείκτες επισημότητας στις περιστάσεις οικειότητας (-P,-D). Οι δείκτες οικειότητας που εντοπίστηκαν περιλαμβάνουν τα εξής: *ρε, μωρέ, βρε, όνομα + κτητική αντωνυμία (Μαρία μου), υποκοριστικά (Γιωργάκη), χρήση συντμημένων αγγλικών λέξεων (μπρο < bro < brother/ No prob < problem ρε man), καθώς και διάφορες κλητικές προσφωνήσεις/ παρωνύμια που δηλώνουν συμπάθεια και οικειότητα (αλάني μου, μέγαλε, βρε σατανά, γλυκούλα μου). Τους δείκτες οικειότητας συνιστούν εκφράσεις όπως οι κύριε καθηγητά, κύριε «τάδε», κύριε διευθυντά.*

Οι δείκτες επίτασης (*πολύ, πάρα πολύ, πραγματικά, υπερευχαριστώ, χίλια (ευχαριστώ)*) στα δύο περιβάλλοντα της ευχαριστίας συνάδουν με τον αριθμό

εμφάνιση της ενισχυμένης ευχαριστίας (βλ. 4.1.), ενώ στην Περίσταση 4 της απόκρισης σε ευχαριστία, εμφανίζονται στο πλαίσιο των θετικών συναισθημάτων (π.χ. *Χαίρομαι πολύ που βοήθησα*). Τέλος, δείκτες εμπλοκής (*ξέρεις, ξέρετε, καταλαβαίνετε*) εμφανίζονται μόνο στα περιβάλλοντα της ευχαριστίας.

Πίνακας 12. *Οι συχνότητες των λεξιλογικών τροποποιητών σε όλες τις περιστάσεις*

Λεξιλογικοί τροποποιητές	Περίσταση 1 [Ευχ.(-P,-D)]		Περίσταση 2 [Ευχ.(+P,+D)]		Περίσταση 3 [Απ.(-P,-D)]		Περίσταση 4 [Απ.(+P,+D)]	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Δείκτης οικειότητας	24	52,2	0	0	27	100	0	0
Δείκτης επισημότητας	0	0	6	10,3	0	0	11	84,6
Δείκτης επίτασης	20	43,5	45	77,6	0	0	2	15,4
Δείκτης εμπλοκής	2	4,3	7	12,1	0	0	0	0
Σύνολο	46	100	58	100	27	100	13	100

5. Σχολιασμός αποτελεσμάτων

Σ' αυτό το κεφάλαιο, γίνεται ο σχολιασμός των αποτελεσμάτων που παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο (Κεφάλαιο 4). Αρχικά, σχολιάζονται τα σχετικά με τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας ευρήματα (5.1.), έπειτα, τα ευρήματα που αφορούν τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία (5.2.) ενώ, εν συνεχεία, στο 5.3, παρατίθενται κάποια σχόλια σχετικά με την παρουσία των λεξιλογικών τροποποιητών στις τέσσερις περιστάσεις. Τέλος, παρατίθεται ένας πιο συμπερασματικός και συγκεντρωτικός σχολιασμός των αποτελεσμάτων και για τις δύο γλωσσικές πράξεις (5.4.).

5.1. Για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας

Τα αποτελέσματα της έρευνας για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας παρέχουν σαφείς ενδείξεις ότι, γενικά, οι φυσικοί ομιλητές της ελληνικής τείνουν να διαφοροποιούν τον τρόπο με τον οποίο εκφράζουν την ευχαριστία ανάλογα με την ταυτότητα του συνομιλητή τους. Επιβεβαιώνεται, δηλαδή, ο ισχυρισμός του Coulmas (1981: 75) ότι επιλέγονται διαφορετικές εκφράσεις ευχαριστίας, για παράδειγμα, μεταξύ στενών φίλων ή μελών της οικογένειας, και διαφορετικές μεταξύ εργοδότη - εργαζόμενου (βλ. και 2.2.). Αυτό απορρέει από το γεγονός ότι τα αποτελέσματα όλων των τεστ που πραγματοποιήθηκαν για τη σύγκριση μεταξύ των δύο περιστάσεων [Περίσταση 1 (-P,-D) και Περίσταση 2 (+P,+D)], τόσο ως προς την επιλογή των κύριων πράξεων και των υποστηρικτικών κινήσεων όσο και ως προς τον συνδυασμό τους, απέβησαν στατιστικά σημαντικά.

Αναλυτικότερα, όσον αφορά τις κύριες πράξεις, παρατηρήθηκαν διαφορές στις επιλογές των συμμετεχόντων ανάλογα με το περιβάλλον, αν και γενικώς διαπιστώθηκε μια έντονη τάση ρητής έκφρασης της ευχαριστίας και στις δύο περιπτώσεις, η οποία επιβεβαιώνει τον ισχυρισμό της Aijmer (1996: 78) περί στερεοτυπικής γλωσσικής πράξης (βλ. 2.2.). Υπενθυμίζεται ότι στην Περίσταση 1 (-P,-D), οι πραγματώσεις Ρητής ευχαριστίας αντιστοιχούν σε ποσοστό 66,2% και στην Περίσταση 2 (+P,+D) σε 77,9% ενώ, αν στη δεύτερη περίπτωση προστεθούν και οι εμφανίσεις της Έκφρασης Ευγνωμοσύνης (3%), εφόσον και αυτή λογίζεται ως ρητή στρατηγική έκφρασης ευχαριστίας, το ποσοστό ξεπερνά το 80%. Ωστόσο, στο πιο επίσημο περιβάλλον (+P,+D), υπήρξε αισθητά μεγαλύτερη προτίμηση σε ενισχυμένες (86,5%) παρά σε απλές ευχαριστίες (13,5%), διαφορά που αποδείχθηκε και

στατιστικά σημαντική. Στο περιβάλλον οικειότητας (-P,-D), αντίθετα, τα δύο εν λόγω είδη ρητής ευχαριστίας αντιστράφηκαν ως προς την προτίμησή τους από τους συμμετέχοντες, με διαφορά, βέβαια, που δεν είναι στατιστικά σημαντική (59,2% έναντι 40,8%).

Από τον συνδυασμό των παραπάνω ευρημάτων προκύπτει ότι, ενώ η ευχαριστία είναι μια γλωσσική πράξη που εκφράζεται κατά κανόνα άμεσα και ρητά ανεξαρτήτως περιβάλλοντος, σε περιβάλλοντα ισχύος και απόστασης τείνει να γίνεται εντονότερη με τη συνοδεία διάφορων ενισχυτών. Το γεγονός αυτό μπορεί να συσχετιστεί με τον βαθμό απειλής του αιτήματος που προηγήθηκε του αντικειμένου της ευχαριστίας. Και οι δύο ευχαριστίες που εκμαιεύονται από τα σενάρια αναφέρονται σε μια χάρη που έχει πραγματοποιηθεί προς όφελος του συμμετέχοντα, ύστερα από δικό του αίτημα (βλ. 3.1.). Τα αιτήματα θεωρείται ότι απειλούν το αρνητικό πρόσωπο του αποδέκτη, καθώς με την παροχή βοήθειας, την επιτελούμενη δηλαδή πράξη που πολύ συχνά είναι προς αποκλειστικό όφελος του αιτούντος (Trosborg 1995), περιορίζεται η ανεξαρτησία του (Brown & Levinson 1987: 61). Όταν ο αποδέκτης του αιτήματος είναι κάποιος ιεραρχικά ανώτερος και μη οικείος, η απειλή του αρνητικού του προσώπου μπορεί θεωρητικά να αυξηθεί, οπότε και η αποδοχή του αιτήματος από τον ωφελητή οδηγεί τον ωφελούμενο σε μεγαλύτερη ανάγκη έκφρασης ευχαριστίας, η οποία αποτυπώνεται και λεκτικά μέσω των δεικτών ενίσχυσης. Επομένως, η ίδια η ενισχυτική του προσώπου φύση της ευχαριστίας (βλ. 2.4.) τείνει να γίνεται εντονότερη, ώστε να αποκαταστήσει την απειλητική πράξη που προηγήθηκε (το αίτημα).

Αυτή η τάση αποκατάστασης της προηγηθείσας απειλής και ενίσχυσης της ευχαριστίας σε μη οικεία περιβάλλοντα αποδεικνύεται και από τον αριθμό και την επιλογή των υποστηρικτικών κινήσεων στις δύο Περιστάσεις. Ενώ στο οικείο περιβάλλον (Περίσταση 1) η συχνότητα των υποστηρικτικών κινήσεων περιορίζεται στις 22, χωρίς να παρατηρείται κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς τα είδη που επιλέγονται (βλ. 4.1.), στο επίσημο περιβάλλον (Περίσταση 2) οι εμφανίσεις υποστηρικτικών κινήσεων ανέρχονται στις 49, με στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την επιλογή των ειδών, ανάμεσα στα οποία βρίσκεται και η απούσα από το οικείο περιβάλλον υποστηρικτική κίνηση της Έκφρασης υποχρέωσης (14,3%). Σε συνδυασμό και με τις δύο υποστηρικτικές κινήσεις που προτιμώνται περισσότερο, την Πρόθεση Ανταπόδοσης (55,1%) και την Αιτιολόγηση/Εξήγηση (24,5%), φαίνεται

πως οι συμμετέχοντες πασχίζουν περισσότερο να αποκαταστήσουν την απειλή του αιτήματός τους, να ενισχύσουν το θετικό πρόσωπο του συνομιλητή τους και να εκφράσουν την υποχρέωση που νιώθουν απέναντί του, όταν αυτός δεν ανήκει στο οικείο περιβάλλον τους.

Αυτή η διαφορά στις συχνότητες των υποστηρικτικών κινήσεων στις δύο Περιστάσεις αποτυπώνεται, φυσικά, και στους ενδεχόμενους συνδυασμούς τους με τις κύριες πράξεις ή την ολοκληρωτική απουσία τους από τις πραγματώσεις των συμμετεχόντων. Στο περιβάλλον (-P,-D) εντοπίζονται 35 πραγματώσεις από τις οποίες εκλείπει οποιοδήποτε είδος υποστηρικτικής κίνησης και ειδικότερα, στις 16 από αυτές συνδυάζονται δύο κύριες πράξεις, ενώ στις 19 δεν εντοπίζεται κανένας συνδυασμός παρά μόνο μία κύρια πράξη. Πραγμάτωση της ευχαριστίας μέσω μιας μόνο κύριας πράξης δεν επιλέγεται από κανέναν από τους 55 συμμετέχοντες στο περιβάλλον (+P,+D). Στο συγκεκριμένο περιβάλλον, η πλειοψηφία των ευχαριστιών πραγματώνεται μέσω του συνδυασμού μιας κύριας πράξης και μιας υποστηρικτικής κίνησης (72,7% έναντι 27,3%, ποσοστού του αντίστοιχου συνδυασμού στην Περίσταση 1) ενώ η αμέσως επόμενη προτίμηση είναι ο συνδυασμός δύο κύριων πράξεων (14,5%). Οι υπολειπόμενες πραγματώσεις περιλαμβάνουν τριπλούς συνδυασμούς. Εφόσον οι διαφορές αυτές τόσο εντός του κάθε περιβάλλοντος όσο και μεταξύ των δύο περιβαλλόντων είναι στατιστικά σημαντικές, επιβεβαιώνεται αυτή η εντονότερη τάση για ενίσχυση της ευχαριστίας στα μη οικεία περιβάλλοντα.

5.2. Για τη γλωσσική πράξη της απόκρισης σε ευχαριστία

Όπως διαπιστώνεται από αρκετούς μελετητές (βλ. 2.3.), ο κύριος στόχος της απόκρισης σε ευχαριστία είναι ο μετριασμός της υποχρέωσης που νιώθει ο εκφράζων την ευχαριστία. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από τις επιλογές των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα, καθώς και στις δύο σχετικές περιστάσεις (Περίσταση 3 και Περίσταση 4), η στρατηγική με τις περισσότερες πραγματώσεις είναι αυτή του Μετριασμού της ευχαριστίας (51,8% και 43,8%, αντίστοιχα). Στην Περίσταση 3 (-P,-D), μάλιστα, η δεύτερη σε σειρά προτίμησης στρατηγική είναι αυτή της Απόρριψης της ευχαριστίας (40,7%). Το αποτέλεσμα αυτό συνάδει με τα ευρήματα της Bella (2016), στην έρευνα της οποίας οι φυσικοί ομιλητές φαίνεται πως προτιμούν αισθητά τις δύο αυτές στρατηγικές. Το γεγονός αυτό αποδίδεται στο ότι η συγκεκριμένη χάρη που πραγματοποιείται εκεί (δανεισμός σημειώσεων) θεωρείται αμελητέας σημασίας μεταξύ οικείων προσώπων -φίλων εν προκειμένω, επομένως οι

ομιλητές τη μετριάζουν ή και απορρίπτουν ακόμα την ύπαρξή της. Αν και στο παρόν σενάριο η χάρη που έχει ζητηθεί κρίνεται ως πιο απαιτητική, οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συμμετεχόντων την υποβιβάζουν, και πάλι, και καθιστούν την πραγματοποίησή της σχεδόν αυτονόητη.

Στην Περίσταση 4 (+P,+D), παρά το υψηλό ποσοστό του Μετριασμού και της παρουσίας της Απόρριψης της ευχαριστίας, εντοπίζονται η Ευχή και η Έκφραση ευχαρίστησης, η εμφάνιση των οποίων στην Περίσταση 3 είναι πολύ περιορισμένη, αλλά και, δευτερευόντως, η Αναγνώριση της ευχαριστίας, που λείπει εντελώς από το οικείο περιβάλλον. Σημειώνεται, βέβαια, πως εάν η χάρη είχε πραγματοποιηθεί από το ανώτερο ιεραρχικά άτομο προς όφελος του ατόμου που βρίσκεται χαμηλότερα στην ιεραρχική κλίμακα, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι το ποσοστό της Αναγνώρισης της ευχαριστίας θα ήταν μεγαλύτερο, όπως στο Bella (2016). Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, ο ιεραρχικά ανώτερος είναι αυτός που ωφελείται, οπότε ο ωφελητής δεν φαίνεται να κρίνει τόσο απαραίτητη την αναγνώριση του αντικειμένου της ευχαριστίας, όπως θα μπορούσε θεωρητικά να συμβεί στην αντίστροφη περίπτωση, αλλά αντιθέτως, θεωρεί πως το κόστος δεν ήταν και τόσο μεγάλο.

Όσον αφορά τις υποστηρικτικές κινήσεις που πλαισιώνουν τις κύριες πράξεις, αν και εντός της κάθε περίπτωσης δεν παρατηρείται κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς την επιλογή τους, η σύγκριση των δύο περιστάσεων αποδεικνύεται καρποφόρα. Στο πιο επίσημο περιβάλλον, η υποστηρικτική κίνηση με τη μεγαλύτερη συχνότητα (38,9%) είναι αυτή των Θετικών συναισθημάτων, ενώ στο ανεπίσημο, το Χιούμορ (36%). Η πλήρης απουσία του Χιούμορ από την Περίσταση 4 εξηγείται από το γεγονός ότι το χιούμορ, το οποίο συνδέεται άμεσα με την αλληλεγγύη και την οικειότητα (Davies 2003), πραγματώνεται κατά βάση όταν η κοινωνική απόσταση είναι ανύπαρκτη ή έστω μικρή (Norrick 1993), δηλαδή σε ανεπίσημα περιβάλλοντα με οικείους, όπως στην Περίσταση 3. Τα Θετικά συναισθήματα ενισχύουν το θετικό πρόσωπο του ιεραρχικά ανώτερου προσώπου, του καθηγητή, περιορίζοντας έτσι την απειλή του αιτήματος που προηγήθηκε, η οποία είναι, βέβαια, πιο περιορισμένη απ' ό,τι θα ήταν σε μια περίπτωση κατά την οποία το αίτημα θα είχε διατυπωθεί από το πρόσωπο που βρίσκεται πιο χαμηλά στην ιεραρχία, απευθυνόμενο προς αυτό που βρίσκεται υψηλότερα.

Σε γενικές γραμμές, όπως διαπιστώνεται και από τους συνδυασμούς που εντοπίζονται στις πραγματώσεις των συμμετεχόντων, οι κοινωνικές παράμετροι της ισχύος και της απόστασης αναμφίβολα δεν αγνοούνται ούτε στην περίπτωση της απόκρισης σε ευχαριστία.

5.3. Για τους λεξιλογικούς τροποποιητές

Η κατανομή των λεξιλογικών τροποποιητών που εντοπίστηκαν στις τέσσερις περιστάσεις συνολικά, αν και δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να διεξαχθούν αντίστοιχοι στατιστικοί έλεγχοι για τη γενίκευση των αποτελεσμάτων, θεωρείται κατά κάποιο τρόπο αναμενόμενη, τουλάχιστον όσον αφορά τους δείκτες οικειότητας και επισιμότητας. Οι πρώτοι εντοπίζονται μόνο στα οικεία περιβάλλοντα (Περίσταση 1 και Περίσταση 3), ενώ οι δεύτεροι μόνο στα επίσημα (Περίσταση 2 και Περίσταση 4), υπενθυμίζοντας σε κάθε περίπτωση τη σχέση μεταξύ των συμμετεχόντων³⁰. Η ενδεχόμενη αντίστροφη παρουσία τους στις περιστάσεις θα κρινόταν μάλλον ως αγενής συμπεριφορά. Το ίδιο θα ίσχυε, για παράδειγμα, και για τη χρήση του πληθυντικού ευγενείας όταν απευθύνεται κανείς σε οικείο πρόσωπο (εκτός αν τοποθετείται σε πλαίσιο αστεϊσμού) ή τη χρήση ενικού απευθυνόμενος σε μη οικείο πρόσωπο και, μάλιστα, με θέση ισχύος (βλ. Culpeper 1996).

Όσον αφορά τους δείκτες επίτασης, η παρουσία τους στα συγκεκριμένα περιβάλλοντα δικαιολογήθηκε, ήδη, στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων (βλ. 4.3.), ενώ δείκτες εμπλοκής εμφανίζονται μόνο στις περιστάσεις της ευχαριστίας, στο πλαίσιο της υποστηρικτικής κίνησης της Αιτιολόγησης/Εξήγησης (π.χ. Καταλαβαίνετε ότι δεν θα σας το ζητούσα αν δεν ήταν μεγάλη ανάγκη < Περίσταση 2).

5.4. Για τις δύο γλωσσικές πράξεις συγκεντρωτικά

Το σύνολο των αποτελεσμάτων παρέχει κάποιες σαφείς ενδείξεις -παρά τους περιορισμούς που υπόκειται η παρούσα έρευνα- σχετικά με τον τρόπο που επιλέγουν οι φυσικοί ομιλητές της Ελληνικής να εκφράζουν την ευχαριστία τους, ύστερα από την πραγματοποίηση μιας σχετικά απαιτητικής χάρης, της οποίας οι ίδιοι είχαν

³⁰ Στη διδακτορική διατριβή της Cheng (2005), η προσφώνηση του τίτλου ή του ονόματος του συνομιλητή υπάγεται στην κατηγορία των «ειδοποιητών» (alerters), η οποία, σύμφωνα με τους Blum-Kulka, House και Kasper (1989: 277), περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που προηγούνται της πραγματικής γλωσσικής πράξης με στόχο να κερδίσουν την προσοχή του ακροατή, αλλά και να σηματοδοτήσουν κάποια διαπροσωπική/κοινωνική σχέση (Cheng 2005: 102).

αιτηθεί, αλλά και να απαντάνε σε μία απευθυνόμενη προς τους ίδιους αντίστοιχη ευχαριστία. Διαπιστώθηκε πως, και στις δύο περιπτώσεις, ο τρόπος έκφρασή τους είναι ανάλογος, μεταξύ άλλων παραγόντων, της ισχύος και της απόστασης που χαρακτηρίζουν τις σχέσεις των συνομιλητών σε κάθε περίπτωση.

Η γενικότερη τάση ενίσχυσης της ευχαριστίας στα πιο επίσημα περιβάλλοντα υπογραμμίζει το έντονο αίσθημα υποχρέωσης που νιώθει κανείς απέναντι στον ανώτερο ιεραρχικά συνομιλητή του. Ωστόσο, εκ της αντίστροφης οπτικής, αυτής της απόκρισης στην ευχαριστία, η τάση μετριασμού της υποχρέωσης που νιώθει ο εκφράζων την ευχαριστία παρατηρείται εντονότερη σε οικεία περιβάλλοντα, αν ληφθεί υπ' όψιν και η στρατηγική της απόρριψης.

Αυτό μπορεί να οδηγήσει στη διαπίστωση ότι μεταξύ οικείων προσώπων, ο βαθμός επιβολής του προηγθέντος αιτήματος είναι αισθητά πιο περιορισμένος, οπότε η απάντηση του ωφελιτή στην ευχαριστία που του απευθύνεται, τείνει σχεδόν αποκλειστικά προς τον μετριασμό της ή και την απόρριψή της. Η ενδεχόμενη επίγνωση αυτής της ατμόσφαιρας εκ μέρους του εκφράζοντα την ευχαριστία ίσως είναι και ο λόγος που στο οικείο περιβάλλον δεν δίνεται ιδιαίτερη σημασία στο εάν η ευχαριστία του θα πλαισιωθεί ή όχι από ενισχυτές.

6. Διδακτικές συνδηλώσεις

Όπως έγινε αντιληπτό, η ευχαριστία και η απόκριση σε ευχαριστία αποτελούν μια διαλογική ενότητα, η οποία βρίσκεται σε αλληλεξάρτηση με πλήθος άλλων παραγόντων, όπως το αντικείμενο της ευχαριστίας και οι διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των συνομιλητών. Παρά τις τυποποιημένες εκφράσεις που διατίθενται προς εκμάθηση και αξιοποίηση, τα διαφορετικά περιεχόμενα περιπλέκουν την καταλληλότητα της χρήσης καθεμιάς από αυτές. Το γεγονός αυτό αυτομάτως αυξάνει τον βαθμό δυσκολίας των εν λόγω γλωσσικών πράξεων κατά την πραγμάτωσή τους από μη φυσικούς ομιλητές της Ελληνικής, ιδίως -εκ πρώτης όψεως- όταν η έκθεση των τελευταίων σε αυθεντικό γλωσσικό εισαγόμενο είναι περιορισμένη. Έτσι, στο κεφάλαιο αυτό, επισημαίνεται, αρχικά (6.1.), η αναγκαιότητα της διδασκαλίας των πραγματολογικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν την ευχαριστία και την απόκριση σε ευχαριστία, σε σύγκριση με την ισχύουσα κατάσταση. Στη συνέχεια (6.2.), εξάγονται τα οφέλη της ρητής διδασκαλίας τους και διασαφηνίζονται οι στόχοι της και, τέλος (6.3.), προτείνεται ένας τρόπος ένταξής τους στη διδασκαλία μέσω δραστηριοτήτων διαδοχικών σταδίων.

6.1. Η αναγκαιότητα της διδασκαλίας των πραγματολογικών στοιχείων

Μια καθόλου αμελητέας σημασίας διευκόλυνση στους μη φυσικούς ομιλητές θα πρόσφερε, αδιαμφισβήτητα, ο εμπλουτισμός των εγχειριδίων της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας με κατάλληλο -σχετικά με τις δύο γλωσσικές πράξεις εν προκειμένω αλλά και γενικότερα- ποσοτικά και ποιοτικά πραγματολογικό υλικό, του οποίου αποδεικνύεται ότι στερούνται. Πιο συγκεκριμένα, στα περισσότερα εγχειρίδια, οι διάλογοι που περιλαμβάνουν το γεινιαστικό ζεύγος ευχαριστία - απόκριση είναι συχνά ημιτελείς, χωρίς τις κατάλληλες εναρκτήριες και καταληκτικές εκφράσεις και, έτσι, δεν παρέχουν στους μαθητές την ευκαιρία να παρατηρήσουν την πραγμάτωση των πράξεων στο σύνολό τους, στο πλαίσιο, δηλαδή, όλων των δομών ή της πολυπλοκότητας της χρήσης τους κατά την επικοινωνία (Bella 2016: 70). Επιπλέον, όπως διαπιστώνει και η Bella (2016), γλωσσικές πραγματώσεις κατά τις οποίες η ευχαριστία και η απόκριση σε αυτή εμφανίζονται σχεδόν κατά κανόνα, όπως στις προσκλήσεις, τις φιλοφρονήσεις, τις προσφορές ή κατά την ικανοποίηση κάποιου αιτήματος (όπως στις περιπτώσεις των σεναρίων της παρούσας έρευνας και

όχι κατά τις εμπορικές συναλλαγές) δεν συνηθίζεται να περιλαμβάνονται στα εγχειρίδια της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.

Επιπροσθέτως, η στρατηγική της Αναγνώρισης της ευχαριστίας (*παρακαλώ*), για παράδειγμα, που συχνά εμφανίζεται στα εγχειρίδια ως φυσικό επακόλουθο μιας ευχαριστίας σε πληθώρα περιστάσεων, όχι απλώς δεν αποτελεί τη μοναδική επιλογή απάντησης σε ευχαριστία στα ελληνικά, αλλά υπάρχουν περιπτώσεις όπου η επιλογή κάποιας άλλης στρατηγικής θα ήταν πραγματολογικά καταλληλότερη. Στην παρούσα έρευνα, μάλιστα, όπως διαπιστώθηκε, η συγκεκριμένη στρατηγική δεν απαντά καμία φορά στο φιλικό περιεχόμενο, ενώ στο επίσημο συνιστά τη στρατηγική με τη μικρότερη συχνότητα. Με τις προαναφερθείσες ενδείξεις, επιβεβαιώνεται, λοιπόν, ο ισχυρισμός της Bardoni-Harlig (2001: 25) περί μη επαρκούς πραγματολογικού γλωσσικού εισαγομένου στα εγχειρίδια δεύτερης γλώσσας.

Όπως αναφέρει η Μπέλλα (2015: 207-209), η συχνή προσκόλληση των διδασκόντων στα μη παρέχοντα επαρκές πραγματολογικό υλικό εγχειρίδια, το ενδεχομένως ανεπαρκές θεωρητικό πραγματολογικό τους υπόβαθρο, καθώς και η ανέκαθεν επικεντρωμένη προσοχή της διδασκαλίας στα γραμματικά φαινόμενα εις βάρος των πραγματολογικών, συχνά οδηγούν στην παραμέληση της Πραγματολογίας εν γένει ως μέρους της διδακτικής διαδικασίας. Επιπροσθέτως, ακόμα και αν οι διδάσκοντες είναι κατάλληλα καταρτισμένοι³¹, τείνουν να αποφεύγουν την ανατροφοδότηση προς τους μαθητές σε περίπτωση πραγματολογικής αποτυχίας. Αυτό συμβαίνει διότι τα πραγματολογικά φαινόμενα δεν διέπονται από αυστηρούς κανόνες, όπως η γραμματική, αλλά από «ελαστικές κανονικότητες», των οποίων η «διόρθωση» καθίσταται αρκετά πιο λεπτό ζήτημα, ειδικά στην περίπτωση της κοινωνιοπραγματολογικής αποτυχίας (βλ. Εισαγωγή).

Ωστόσο, εφόσον η πραγματολογική ικανότητα αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της επικοινωνιακής ικανότητας, η αναγκαιότητα και η αποτελεσματικότητα -βάσει πολλών ερευνών (βλ. Ishihara & Cohen 2010)- της διδασκαλίας της Πραγματολογίας (θα έπρεπε να) θεωρείται δεδομένη και, μάλιστα, όχι απλώς για την αποφυγή της πραγματολογικής αποτυχίας, όπως έχει προαναφερθεί, αλλά και για την «κατάκτηση

³¹ Η κατάρτιση, βέβαια, των εκπαιδευτικών και η αδιάλειπτη ενημέρωσή τους σχετικά με τους άρρηκτα συνδεδεμένους χώρους της Θεωρητικής και Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας δεν υπονοεί ανεπεξέργαστη μετάδοση τέτοιου είδους πληροφοριών στους μαθητές. «Οι πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται στους διδάσκοντες και οι πληροφορίες που τελικά φτάνουν στην τάξη των μαθητών πρέπει να διαφοροποιούνται» (Bella, Sifianou & Tzanne 2015: 31).

της πραγματολογικής επάρκειας, η οποία θα επιτρέψει την ομαλή κοινωνικοποίηση των μαθητών» και θα συμβάλει στην ανάπτυξη της *διαδραστικής ικανότητας* (interactional competence) (Μπέλλα 2015: 209-210). Η ικανότητα αυτή συνδέεται με την αντίστοιχη λειτουργία της γλωσσικής επικοινωνίας³², της οποίας στόχος είναι η ικανότητα «έκφρασης κοινωνικών σχέσεων, προσωπικών στάσεων, απόψεων και συναισθημάτων» (Σηφριανού 2006: 95).

Η αναγκαιότητα της ενσωμάτωσης πραγματολογικών στοιχείων στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, βέβαια, δεν φαίνεται να παραμελείται από τις συγγραφικές ομάδες των Αναλυτικών Προγραμμάτων (ΑΠ) τόσο του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ) για την πιστοποίηση της ελληνομάθειας (2013) όσο και του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) στη σειρά εκδόσεων του αντίστοιχου Διατμηματικού Προγράμματος (1998, 2002 & 2004). Στα εγχειρίδια για κάθε επίπεδο γλωσσομάθειας, όπως ορίζονται από το Κοινό Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς για τη Γλώσσα (ΚΕΠΑ, 2008), εμπεριέχονται διάφορα πραγματολογικά μέσα για ποικίλες λειτουργίες και πράξεις λόγου, συμπεριλαμβανομένων και περιπτώσεων ευχαριστίας αλλά και απάντησης σε ευχαριστία (εκτός από το Γ2 του ΚΕΓ και το *προχωρημένο επίπεδο* του ΕΚΠΑ). Ενδεικτικά, στο *εισαγωγικό* και *βασικό* επίπεδο του ΕΚΠΑ, για τις αποκρίσεις σε ευχαριστία, εκτός του *παρακαλώ*, αναφέρονται και εκφράσεις μετριασμού, όπως *δεν έκανα τίποτα σπουδαίο, δεν κάνει τίποτα*, ή ανταπόδοσης της ευχαριστίας (*εγώ σ'σας ευχαριστώ*). Διευκρινίζεται, μάλιστα, εξ αρχής ότι όλες οι γλωσσικές πράξεις είναι ανάγκη να συνδεθούν με διάφορους παράγοντες που συνιστούν την εκάστοτε επικοινωνιακή κατάσταση, όπως οι επικοινωνιακοί ρόλοι, τα διαφορετικά επίπεδα ύφους ή χρήσης της γλώσσας σε ποικίλα περιβάλλοντα (1998: 46). Αντίστοιχα, στο επίπεδο *επάρκειας*, εμπεριέχονται στερεότυπες εκφράσεις ευχαριστίας που συμπληρώνουν τις αναφερθείσες στον προηγούμενο τόμο, όπως *σε ευχαριστώ θερμά, είμαι ευγνώμων* κλπ.

Στα ΑΠ του ΚΕΓ, ενώ στο Α1 και Α2 επίπεδο τα παραδείγματα για την έκφραση ευχαριστίας και την απάντηση σε αυτή φαίνεται να περιορίζονται στο στερεοτυπικό ζεύγος *ευχαριστώ - παρακαλώ*, στο Β1 προστίθεται και το *ευχαριστώ θερμά - τίποτα*, και στο Β2 οι ευχαριστίες εμπλουτίζονται από εκφράσεις που

³² Η γλωσσική επικοινωνία επιτελεί δύο μακρο-λειτουργίες: τη *διεκπεραιωτική* (transactional), με στόχο τη μεταφορά πληροφοριών, και τη *διαδραστική* (interactional) (Brown & Yule 1983, όπ. αναφ. στο Μπέλλα 2015: 147).

συνιστούν έκφραση εκτίμησης προς την πράξη ή προς τον συνομιλητή (π.χ. *Ήταν πολύ ευγενικό αυτό που έκανες για 'μένα/ Είναι συγκινητικό το ενδιαφέρον σου*) και οι απαντήσεις σε ευχαριστία με εκφράσεις απόρριψης (*Μην το συζητάς!*) και ευχαρίστησης (*Χαρά μου!*). Αντίστοιχα παραδείγματα αναφέρονται και στο Γ1, με λίγο πιο σύνθετη συντακτική δομή (π.χ. *Ούτε να το συζητάς!*).

6.2. Η ρητή διδασκαλία, τα οφέλη και οι στόχοι της

Στοιχεία σαν τα ανωτέρω οφείλουν να λαμβάνουν υπ' όψιν τους και να αξιοποιούν τόσο οι συγγραφείς και οι συντάκτες διδακτικού υλικού όσο και οι ίδιοι οι διδάσκοντες της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας, ενσωματώνοντάς τα στη διδασκαλία. Πολλές μελέτες έχουν δείξει, μάλιστα, πως συγκριτικά με την απλή έκθεση των μαθητών στο γλωσσικό εισαγόμενο, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της *μη ρητής διδασκαλίας* (implicit teaching), πιο αποτελεσματική και άμεση ως προς την πραγματολογική ανάπτυξη των μαθητών είναι η *ρητή διδασκαλία* (explicit teaching) των πραγματολογικών στοιχείων, που περιλαμβάνει μεταπραγματολογικές πληροφορίες, συμπεριλαμβανομένων σε αυτές περικειμενικές πληροφορίες σχετικά με τους κοινωνικούς ρόλους, την ιεραρχία, την απόσταση, τον βαθμό επιβολής κλπ. (Ishihara 2010: 103). Όπως συχνά υποστηρίζεται, άλλωστε, γνώση χωρίς τη δυνατότητα δικαιολόγησης/ εξήγησης δεν υφίσταται, και η πραγματολογική γνώση δεν αποτελεί εξαίρεση (Zegarac & Pennington 2000: 180). Συγκεκριμένα, μάλιστα, για τη γλωσσική πράξη της ευχαριστίας, έχουν διεξαχθεί έρευνες που επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητα της ρητής έναντι της μη ρητής διδασκαλίας τους, όπως των Tateyama, Kasper, Mui, Tay, και Thananart (1997) και Tateyama (2001).

Για την κατάκτηση, λοιπόν, της πραγματολογικής επίγνωσης ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την πραγματολογική ικανότητα (βλ. Εισαγωγή), η ρητή διδασκαλία θα πρέπει πρωταρχικά να καλλιεργεί τον *εντοπισμό* (noticing) των πραγματολογικών χαρακτηριστικών του γλωσσικού εισαγομένου (Μπέλλα 2015: 212, 215). Σύμφωνα με την αντίστοιχη γνωστική θεωρία του Schmidt (1990, 2001), την *Υπόθεση του Εντοπισμού* (Noticing Hypothesis), αρχικά οι μαθητές πρέπει να εντοπίσουν συγκεκριμένα στοιχεία στο γλωσσικό εισαγόμενο της Γ2 και, ως εκ τούτου, η *επιλεκτική αυτή προσοχή* τους (selective attention) στα στοιχεία αυτά να μετατρέψει το γλωσσικό εισαγόμενο σε κατανοητό και αφομοιωμένο γλωσσικό εισαγόμενο (Taguchi 2011: 291). Έτσι, η πραγματολογικής φύσεως παρατήρηση ότι η απάντηση σε μια ευχαριστία μπορεί να είναι *τίποτα* ή *παρακαλώ* ανήκει στο πρώτο επίπεδο της

επίγνωσης, αυτό του εντοπισμού, το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ότι σχετίζεται περισσότερο με την πραγματολογιστική ικανότητα. Η αναγνώριση, όμως, των περιστάσεων που καθιστούν μια επιλογή πιο κατάλληλη σε σχέση με την άλλη ανήκει στο επίπεδο της κατανόησης, το οποίο πιο στενά συνδέεται με την κοινωνιοπραγματολογική ικανότητα (Μπέλλα 2015: 213).

Ωστόσο, με δεδομένο ότι οι μαθητές «δεν είναι ελεύθεροι να εντοπίσουν ό,τι θέλουν, όποτε το θέλουν» (Schmidt 1990: 144), η ρητή διδακτική καθοδήγηση, όπως προαναφέρθηκε, και οι απαιτήσεις των δραστηριοτήτων που καλούνται να διεκπεραιώσουν οι μαθητές συγκαταλέγονται ανάμεσα στους σημαντικότερους παράγοντες που αυξάνουν την πιθανότητα εντοπισμού ενός (πραγματολογικού) στοιχείου ή δομής στο γλωσσικό εισαγόμενο (Μπέλλα 2011: 121-122). Οι δραστηριότητες δεν πρέπει να είναι υπεραυξημένων κάθε φορά απαιτήσεων και, φυσικά, πρέπει πάντοτε να λαμβάνονται υπ' όψιν οι ανάγκες και το επίπεδο των μαθητών.

6.3. Οι προτεινόμενοι τύποι δραστηριοτήτων

Οι δραστηριότητες που προτείνονται για τη διδασκαλία των πραγματολογικών στοιχείων συνήθως δομούνται βάσει προτύπων των οποίων τα στάδια μπορούν να συνοψιστούν στα εξής δύο: α) καλλιέργεια της πραγματολογικής επίγνωσης μέσω κατάλληλου εισαγομένου και β) παραγωγή και ανατροφοδότηση (Μπέλλα 2015:218). Ωστόσο, όπως προτείνουν οι Bella, Sifianou και Tzanne (2015), μία τριμερής προσέγγιση του τύπου «παραγωγή – καλλιέργεια πραγματολογικής επίγνωσης – παραγωγή» θα μπορούσε να αποδειχθεί ιδιαίτερα ωφέλιμη. Σύμφωνα με τις ερευνήτριες, μια τέτοια προσέγγιση «θα μπορούσε να αποκαλύψει τον βαθμό με τον οποίο σχετίζονται ορισμένα προβλήματα που προκύπτουν κατά τις πραγματώσεις των μαθητών με αυτά που έχουν επισημανθεί βάσει ερευνών, και να επισημάνει και άλλα, που πιθανότατα δεν έχουν ακόμα εντοπιστεί. Ακόμα, τα δεδομένα αυτής της πρώιμης παραγωγής θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στις επόμενες φάσεις ως μέτρα σύγκρισης» (Bella, Sifianou & Tzanne 2015: 37).

Έτσι, για την περίπτωση του γειτνιαστικού ζεύγους ευχαριστία - απόκριση και την κατάλληλη χρήση του, ως εναρκτήρια δραστηριότητα θα μπορούσε να αποτελέσει η εκμείευση των συγκεκριμένων γλωσσικών πράξεων σε διαφορετικά, κάθε φορά, περιεχόμενα ως προς το αντικείμενο της ευχαριστίας ή/και τις

διαπροσωπικές σχέσεις, σε μορφή (προφορικών) σεναρίων, όπως στην παρούσα έρευνα. Στη συνέχεια, στην πραγματολογική καλλιέργεια των μαθητών θα μπορούσαν να συμβάλουν δραστηριότητες που παρέχουν στους μαθητές διαλόγους εξοπλισμένους με διάφορες ευχαριστίες και αποκρίσεις, και αυτοί να καλούνται είτε να προσδιορίσουν τη σχέση μεταξύ των συμμετεχόντων, κρίνοντας από τον τρόπο έκφρασης ή την επιλογή των εκάστοτε εκφράσεων, είτε να εντοπίσουν ενδεχόμενα προβλήματα στα εκφωνήματα (spot the problem), κυρίως όσον αφορά την ακαταλληλότητά τους βάσει περικειμένου. Στο συγκεκριμένο στάδιο, αξίζει να αναφερθεί πως οι διάλογοι μπορούν να προέρχονται τόσο από αυθεντικά δεδομένα που έχουν καταγραφεί όσο και από δεδομένα που έχουν αντληθεί από αντίστοιχες έρευνες (Bella, Sifianou & Tzanne 2015: 36), τα οποία, αν και στερούνται απόλυτης φυσικότητας, είναι εύκολα προσβάσιμα, επικεντρωμένα σε συγκεκριμένες γλωσσικές πράξεις (Cohen 2008: 216) και άμεσα ή έμμεσα κατηγοριοποιημένα βάσει διαφόρων κοινωνικών μεταβλητών. Τέλος, οι μαθητές προτείνεται να παραγάγουν αντίστοιχους διαλόγους εντασσόμενοι, για παράδειγμα, σε παιχνίδια ρόλων (βλ. 3.2.2.), βασισμένα σε σενάρια με διαφοροποιημένες περικειμενικές παραμέτρους.

Τέτοιες δραστηριότητες πραγματολογικού περιεχομένου προτείνεται να παρέχονται στους μαθητές από τα πρώτα κιόλας στάδια της διδακτικής διαδικασίας, παράλληλα με την ανάπτυξη της *γραμματικής ικανότητας* (grammatical competence). Όπως, άλλωστε, επισημαίνει και η Thomas (1983: 110), «η πραγματολογική ικανότητα δεν γίνεται απλώς να στηρίζεται στη γραμματική ικανότητα», καθώς υψηλά επίπεδα γραμματικής ικανότητας δεν σημαίνουν αυτομάτως και αντίστοιχα υψηλά επίπεδα πραγματολογικής ικανότητας (Bardovi-Harlig 1999) και, μάλιστα, σε προχωρημένο επίπεδο είναι δυνατόν να υπάρξουν και περιπτώσεις πραγματολογικής *απολίθωσης* (fossilization) (Thomas 1983: 110, Bella, Sifianou & Tzanne 2015: 36).

7. Συμπεράσματα

Στην παρούσα έρευνα, έγινε μια προσπάθεια να διασαφηνιστεί ο τρόπος με τον οποίο οι φυσικοί ομιλητές της ελληνικής εκφράζουν ευχαριστία και αποκρίνονται σε ευχαριστία. Όπως προέκυψε από τα αποτελέσματα του δείγματος (Κεφάλαιο 4) και σχολιάστηκε μετέπειτα (Κεφάλαιο 5), η ευχαριστία είναι μια γλωσσική πράξη που εκφράζεται κατά κανόνα άμεσα και ρητά και σε οικείο και σε επίσημο περιβάλλον. Σε περιβάλλον ισχύος και απόστασης, βέβαια, τείνει να γίνεται εντονότερη με τη συνοδεία διάφορων ενισχυτών· η συντριπτική πλειοψηφία, μάλιστα, του δείγματος έδειξε μια αισθητή προτίμηση στην πλαισίωση της κύριας πράξης της ευχαριστίας με μια υποστηρικτική κίνηση και, ειδικότερα, την πρόθεση ανταπόδοσης. Εν αντιθέσει, στο φιλικό περιβάλλον, δεν υπερίσχυσαν οι συνδυασμοί των κύριων πράξεων με τις υποστηρικτικές κινήσεις και, ως προς τις τελευταίες, δεν εντοπίστηκε κάποια στατιστικά σημαντική διαφορά, που θα οδηγούσε σε κάποιο γενικότερο συμπέρασμα για το είδος των προτιμήσεών τους. Έτσι, ενισχύεται κατά κάποιο τρόπο η διαπίστωση των Bodman και Eisenstein (1988) ότι οι στρατηγικές της έκφρασης ευχαριστίας δεν είναι δύσκολες μόνο για τους μαθητές της δεύτερης γλώσσας αλλά, ως έναν βαθμό, και για τους φυσικούς ομιλητές, που επιλέγουν διαφορετική στρατηγική ανάλογα με την περίσταση.

Ως προς τις αποκρίσεις σε ευχαριστία, οι φυσικοί ομιλητές επιλέγουν κατά κύριο λόγο να μετριάζουν την ευχαριστία, επιβεβαιώνοντας τις διαπιστώσεις αρκετών μελετητών (βλ. 2.3. και 5.4.), ή ακόμα και να την απορρίπτουν εντελώς στην περίπτωση του οικείου περιβάλλοντος. Σ' αυτό, τείνουν να εκφράζονται είτε με μία μόνο κύρια πράξη είτε με τον συνδυασμό μιας κύριας πράξης και μιας υποστηρικτικής κίνησης, ενώ στο επίσημο περιβάλλον, είτε με μία μόνο κύρια είτε με τον συνδυασμό δύο κύριων. Η μόνη κατανομή που δεν αποδείχθηκε στατιστικά σημαντική, ώστε να γενικευτεί ως προς την προτίμηση του είδους, είναι αυτή των υποστηρικτικών κινήσεων, τόσο στο οικείο όσο και στο επίσημο περιβάλλον.

Επιπλέον, επισημάνθηκε ο μείζων ρόλος των διαπροσωπικών σχέσεων τόσο κατά την πραγμάτωση μιας ευχαριστίας όσο και κατά την απόκριση σε αυτή, γεγονός που επιβεβαιώθηκε από όλους τους αντίστοιχους στατιστικούς ελέγχους (βλ. τα (α), (β), (γ), (δ) στις υποενότητες 5.1. και 5.2.). Ενισχύεται, επομένως, ο ισχυρισμός των Edmondson και House (1981: 66) ότι οι ευχαριστίες θεωρούνται μια αρκετά δύσκολη

προσλεκτική πράξη (και για να εκφραστούν, αλλά κυρίως) για να απαντήσει κανείς κατάλληλα.

Αναμφίβολα, όμως, δεν πρέπει να αγνοηθεί πλήθος άλλων παραγόντων που μπορεί να συμβάλλουν στη διαμόρφωση των εκφράσεων των ομιλητών, όπως η ηλικία, το φύλο και, ιδίως, οι ποικίλες μορφές που μπορεί να πάρει το αντικείμενο της ευχαριστίας. Μια μελλοντική διεξοδικότερη έρευνα θα μπορούσε να εξετάσει, μεταξύ άλλων, και αυτές τις μεταβλητές ή να εμβαθύνει περισσότερο και στις υπό εξέταση της παρούσας, συμπεριλαμβάνοντας και ανάλυση τόσο των λεξιλογικών όσο και των συντακτικών τροποποιητών. Θα ήταν αφελές, άλλωστε, να εννοηθεί ότι όλοι οι τρόποι με τους οποίους οι φυσικοί ομιλητές της ελληνικής εκφράζουν τις ευχαριστίες τους και απαντούν σε αυτές μπορούν να συνοψιστούν στην παρούσα εργασία.

Ολοκληρώνοντας, δεδομένης της συχνότατης εμφάνισης των ευχαριστιών και των αποκρίσεών τους στις καθημερινές συνδιαλλαγές, της πολυπλοκότητάς τους και της εξισορρόπησης της ευγένειας μεταξύ των συνδιαλεγόμενων ως βασικής λειτουργίας τους (Coulmas 1981), η ένταξή τους στη διδασκαλία στο πλαίσιο της διδασκαλίας της Πραγματολογίας, γενικότερα, θεωρείται αναγκαία. Προτείνεται, μάλιστα, να αξιοποιούνται τα ευρήματα των ερευνών για την κατασκευή ανάλογων δραστηριοτήτων, όπως παρουσιάζονται στο Κεφάλαιο 6.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Aijmer, K. (1996). *Conversational Routines in English: Convention and Creativity*. London: Addison Wesley Longman.
- Alcón, E. & M. P. Safont Jordá. (2008). Pragmatic awareness in second language acquisition. Στο J. Cenoz & N. H. Hornberger (επιμ.), *Encyclopedia of language and education Vol. 6*. Berlin: Springer, 193-204.
- Apte, M. L. (1974). "Thank you" and South Asia languages: A comparative sociolinguistic study. *Linguistics* 136, 67-89.
- Aston, G. (1995). Say "thank you": Some pragmatic constraints in conversational closings. *Applied Linguistics* 16 (1), 57-86.
- Austin, J. L. (1962). *How to do things with words*. Cambridge, MA: Harvard University.
- Bach, K. & Harnish, R. (1979). *Linguistic communication and speech acts*. Cambridge: The MIT Press.
- Bardovi-Harlig, K. (1999). Exploring the interlanguage of interlanguage pragmatics: a research agenda for acquisitional pragmatics. *Language Learning* 49, 677-713.
- Bardovi-Harlig, K. (2001). Empirical evidence of the need for instruction in pragmatics. Στο K. Rose & G. Kasper (επιμ.), *Pragmatics in Language Teaching*. New York: Cambridge University Press, 13-32.
- Barron, A. (2003). *Acquisition in interlanguage pragmatics: Learning how to do things with words in a study abroad context*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Bates, E. (1981). *Language and context: The acquisition of pragmatics*. New York: Academic Press.
- Becker, J. A. & Smenner, P. C. (1986). The spontaneous use of thank you by preschoolers as a function of sex, socioeconomic status, and listener status. *Language in Society* 15 (4), 537-545.

- Bella, S. (2012α). Pragmatic development in a foreign language: a study of Greek FL requests. *Journal of Pragmatics* 44, 1917-1947.
- Bella, S. (2012β). Pragmatic awareness in a second language setting: The case of L2 learners of Greek. *Multilingua* 31, 1-33.
- Bella, S. (2016). Responding to thanks: Divergence between native speakers and FL learners of Greek and the consequences for establishing rapport. *Glossologia* 24, 61-73.
- Bella, S, Sifianou, M. & Tzanne, A. (2015). Teaching politeness? Στο Pizziconi, B. & M. Locher (επιμ.), *Teaching and Learning (Im)politeness*. Berlin: Mouton de Gruyter, 23-52.
- Billmyer, K. & Varghese, M. (2000). Investigating instrument-based pragmatic variability: Effects of enhancing discourse completion tests. *Applied Linguistics* 21, 517-552.
- Blum-Kulka, S. (1982). Learning how to say what you mean in a second language: A study of the speech act performance of learners of Hebrew as a second language. *Applied Linguistics* 3, 29-59.
- Blum-Kulka, S., House, J. & Kasper, G. (1989). *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Bodman, J. & Eisenstein, M. (1988). May God increase your bounty: the expression of gratitude in English by native and non-native speakers. *Cross Currents* 15, 1-21
- Brown, P. & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cheng, S. W. (2005). *An Exploratory Cross-sectional Study of Interlanguage Pragmatic Development of Expressions of Gratitude by Chinese Learners of English*. Διδακτορική Διατριβή, University of Iowa. Iowa Research Online, <http://ir.uiowa.edu/etd/104>
- Cheng, S. W. (2010). A Corpus-Based Approach to the Study of Speech Act of Thanking. *Concentric: Studies in Linguistics* 36 (2), 257-274.

- Cohen, A. D. (2008). Teaching and assessing L2 Pragmatics: What can we expect from learners? *Language Teaching* 41 (2), 213-235.
- Coulmas, F. (1981). "Poison to your soul": Thanks and apologies contrastively viewed. Στο F. Coulmas (επιμ.), *Conversational Routine: Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*. The Hague, Netherlands: Mouton, 69-91.
- Crystal, D. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of Language* (2η έκδ.). New York: Cambridge University Press.
- Culpeper, J. (1996). Towards an anatomy of impoliteness. *Journal of pragmatics* 25 (3), 349-367.
- Davies, C. E. (2003). How English-learners joke with native speakers: An interactional sociolinguistic perspective on humor as collaborative discourse across cultures. *Journal of Pragmatics* 35, 1361-1385.
- de Pablos-Ortega, C. (2011). The pragmatics of thanking reflected in the textbooks for teaching Spanish as a foreign language. *Journal of Pragmatics* 43, 2411-2433.
- Economidou-Kogetsidis, M. (2008). Internal and external mitigation in interlanguage requests production: the case of Greek learners of English. *Journal of Politeness Research* 4, 111-138.
- Edmondson, W. J. (1981). *Spoken Discourse: A Model for Analysis*. London: Longman.
- Edmondson, W. J. & House, J. (1981). *Let's talk, and talk about it: A pedagogic interactional grammar of English*. München: Urban & Schwarzenberg.
- Eelen, G. (2001). *A critique of politeness theories*. Manchester: St. Jerome.
- Eisenstein, M. & Bodman, J. W. (1986). 'I very appreciate': expressions of gratitude by native and non-native speakers of American English. *Applied Linguistics* 7, 167-185.

- Eisenstein, M. & Bodman, J. W. (1993). Expressing gratitude in American English. In G. Kasper, & S. Blum-Kulka (επιμ.), *Interlanguage Pragmatics*. New York: Oxford University Press, 64-81.
- Ellis, R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- Farenkia, B. M. (2012). Face-saving strategies in responding to gratitude expressions: Evidence from Canadian English. *International Journal of English Linguistics* 2 (4), <https://dx.doi.org/10.5539/ijel.v2n4p1>.
- Félix-Brasdefer, C. (2008). *Politeness in Mexico and the United States*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Félix-Brasdefer, C. (2010). Data collection methods in speech acts performance: DCTs, role plays and verbal reports. Στο A. Martínez-Flor & E. Usó-Juan (επιμ.), *Speech Act Performance: Theoretical, Empirical and Methodological Issues*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins, 41-56.
- Gass, S. & Houck, N. (1999). *Interlanguage Refusals: A Cross-cultural Study of Japanese-English*. New York: Mouton de Gruyter.
- Goffman, E. (1971). *Relations in public: Microstudies of the public order*. Harmondsworth: Penguin 1972.
- Grice, H. P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harder, P. (1980). Discourse as self-expression on the reduced personality of the second language learner. *Applied Linguistics* 1 (3), 262-270.
- Hardford, B. & Bardovi-Harlig, K. (1992). Experimental and observational data in the study of interlanguage pragmatics. Στο L. F. Bouton & Y. Kachru (επιμ.), *Pragmatics and Language Learning* 3. Urbana, IL: University of Illinois at Urbana-Campaign, 144-161.
- Haverkate, H. (1984). *Speech Acts, Speakers, and Hearers: Reference and Referential Strategies in Spanish*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.

- Hinkel, E. (1994). Pragmatics of interaction: Expressing thanks in a second language. *Applied Language Learning* 5 (1), 73-91.
- Holmes, J. (2006). Politeness strategies as linguistic variables. Στο J. Mey (επιμ.), *Concise Encyclopedia of Pragmatics* (2η έκδ.). Amsterdam: Elsevier, 711-723.
- Hymes, D. (1972). On communicative competence. Στο J. B. Pride, & J. Holmes, *Sociolinguistics*. Hammondsworth: Penguin, 269-293.
- Ishihara, N. (2010). Theories of language acquisition and the teaching of pragmatics. Στο N. Ishihara & A. Cohen (επιμ.), *Teaching and Learning Pragmatics: Where Language and Culture Meet*. London: Longman, 99-122.
- Ishihara, N. & Cohen, A. (επιμ.) (2010). *Teaching and Learning Pragmatics: Where Language and Culture Meet*. London: Longman.
- Jacobsson, M. (2002). Thank you and thanks in Early Modern English. *ICAME Journal* 26, 63-80.
- Jautz, S. (2008). Gratitude in British and New Zealand radio programmes. Nothing but gushing? Στο K. P. Schneider & A. Barron (επιμ.), *Variational Pragmatics. A Focus on Regional Varieties in Pluricentric Languages*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 141-178.
- Jung, W. H. (1994). *Speech Acts of "Thank You" and Responses to It in American English*. Παρουσιάστηκε στο 16th Annual meeting of the American Association for Applied Linguistics. Baltimore, MD.
- Kasper, G. (2000). Data collection in pragmatic research. Στο H. Spencer-Oatey, *Culturally Speaking*. London: Continuum, 316-341.
- Kasper, G. & Roever, C. (2005). Pragmatics in Second Language Learning. Στο E. Hinkel (επιμ.), *Handbook of research in second language teaching and learning*. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum Associates, 317-334.
- Kasper, G. & Rose, K. (2002). *Pragmatic Development in a Second Language*. University of Michigan: Blackwell.

- Kumar, I. (2001). *Expression of politeness and gratitude: Towards a general theory*. New Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.
- Lakoff, R. (1973). The logic of politeness; or minding your p's and q's. *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago: Chicago Linguistic Society, 292-305.
- Leech, G. (1983). *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Leech, G. (2014). *Pragmatics of Politeness, Oxford Studies in Sociolinguistics*. New York: Oxford University Press.
- Norrick, N. R. (1993). *Conversational joking: Humor in everyday talk*. Bloomington, IN, US: Indiana University Press.
- Ogiermann, E. (2009). *On Apologising in Negative and Positive Politeness Cultures*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins.
- Rubin, J. (1983). *The use of 'thank you'*. Παρουσιάστηκε στο Socio-linguistics Colloquium, TESOL Convention. Toronto, Canada.
- Sadock, J. (1974). *Toward a Linguistic Theory of Speech Acts*. New York: Academic Press.
- Sadock, J. (2004). Speech Acts. Στο L. Horn & G. Ward, *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 53-73.
- Schauer, G. A. & Adolphs, S. (2006). Expressions of gratitude in corpus and DCT data: Vocabulary, formulaic sequences and pedagogy. *System*, 119-134.
- Schmidt, R. (1990). The role of consciousness, in second language learning. *Applied Linguistics 11*, 129-158.
- Schneider, K. P. (2005). No problem, you're welcome, anytime: Responding to thanks in Ireland, England and the USA. Στο A. Barron, & K. P. Schneider (επιμ.), *The Pragmatics of Irish English*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter, 101-140. <https://dx.doi.org/10.1515/9783110898934.101>.
- Scollon, R. & Scollon, S. (2001). *Intercultural Communication*. Oxford: Blackwell.

- Searle, J. R. (1969). *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J. R. (1971). *The Philosophy of Language*. London: Oxford University Press.
- Searle, J. R. (1979). *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sifianou, M. (1992). *Politeness Phenomena in England and Greece: A Cross-Cultural Perspective*. Oxford: Clarendon Press.
- Sifianou, M. (2006). *Discourse Analysis: An Introduction* (2η έκδ.). Αθήνα: Hillside Press.
- Symeon, D. (2000). *Apologies in English and Greek*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, University of Athens.
- Taguchi, N. (2011). Teaching Pragmatics: Trends and Issues. *Annual Review of Applied Linguistics* 31, 289 - 310.
- Tateyama, Y. (2001). Explicit and implicit teaching of pragmatic routines: Japanese sumimasen. Στο K. R. Rose & G. Kasper (επιμ.), *Pragmatics in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tateyama, Y., Kasper, G., Mui, L. P., Tay, H. M., & Thananart, O. O. (1997). Explicit and implicit teaching of pragmatic routines. *Pragmatics and Language Learning* 8, 163-178.
- Thomas, J. (1983). Cross-Cultural Pragmatic Failure. *Applied Linguistic* 4, 91-112.
- Trosborg, A. (1995). *Interlanguage Pragmatics: Requests, Complaints and Apologies*. Berlin/ New York: Mouton de Gruyter.
- Usó-Juan, E. & Martínez-Flor, A. (2008). Teaching learners to appropriate mitigate requests. *Babel-Afiel* 17, 253-270.
- Watts, R. (2003). *Politeness*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wolfson, N. (1981). Invitations, compliments and the competence of the native speakers. *International Journal of Psycholinguistics* 25, 7-22.

Yule, G. (2000). *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.

Zegarac, V., & Pennington, M. C. (2000). Pragmatic transfer in intercultural communication. Στο H. Spencer-Oatey (επιμ.), *Culturally speaking - Managing rapport through talk across cultures*. London: Continuum, 165-190.

Ελληνόγλωσση

Βέικος, Θ. (2000). *Αναλυτική Φιλοσοφία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Γούτσος, Δ. (2012). *Γλώσσα: Κείμενο, Ποικιλία, Σύστημα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Ιακώβου, Μ. & Μπέλλα, Σ. (2004). *Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας σε Ενηλίκους: Προχωρημένο Επίπεδο*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Κανάκης, Κ. (2007). *Εισαγωγή στην πραγματολογία: γνωστικές και κοινωνικές όψεις της γλωσσικής χρήσης*. Αθήνα: Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου.

Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ) (2013). *Πιστοποίηση Ελληνομάθειας. Υποστήριξη της διδασκαλίας/ εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας ως ξένης/ δεύτερης*.

Κοντός, Π., Μόζερ, Α., Μπακάκου-Ορφανού, Α., Παπαευθυμίου-Λύτρα, Σ. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (1998). *Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη Διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως Ξένης Γλώσσας σε Ενηλίκους: Επίπεδα Εισαγωγικό και Βασικό*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Κοντός, Π., Ιακώβου, Μ, Μπέλλα, Σ. Μόζερ, Α. & Χειλά-Μαρκοπούλου, Δ. (2002). *Αναλυτικό Πρόγραμμα Διδασκαλίας σε Ενηλίκους: Επίπεδο Επάρκειας*. Αθήνα: ΕΚΠΑ.

Κουτσοπέλου, Σ. (2001). Οργάνωση και λειτουργία των ευχαριστιών στον γραπτό λόγο. *Γλωσσολογία* 13, 47-74.

Μπέλλα, Σ. (2011). *Η δεύτερη γλώσσα: Κατάκτηση και Διδασκαλία*. Αθήνα: Πατάκης.

Μπέλλα, Σ. (2013). Καθάρισε αμέσως την κουζίνα παρακαλώ!: Αιτήματα μαθητών της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Στο N. Lavidas, Th. Alexiou, & A. M. Sougari (επιμ.), *Major Trends in Theoretical and Applied Linguistics, Vol 3*. London: Versita, 267-283.

Μπέλλα, Σ. (2015). *Πραγματολογία: Από τη γλωσσική επικοινωνία στη γλωσσική διδασκαλία*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Σηφianού, Μ. (2006). Ανάλυση λόγου και διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Στο Σ. Μοσχονάς (επιμ.), *Η Ελληνική ως Ξένη Γλώσσα: Από τις Λέξεις στα Κείμενα*. Αθήνα: Πατάκης, 93-151.

Συμβούλιο της Ευρώπης (2008). *Κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο αναφοράς για τη γλώσσα: Εκμάθηση, διδασκαλία, αξιολόγηση*. Ανακτήθηκε από: http://www.pi-schools.gr/lessons/english/pdf/cef_gr.pdf

Παράρτημα Α

DCT:

Συμπλήρωση Κειμένου

Διαβάστε προσεκτικά τα ακόλουθα σενάρια. Ταυτιστείτε όσο το δυνατόν περισσότερο με τον ρόλο που σας δίνεται σε κάθε σενάριο και απαντήστε όσο πιο αυθόρμητα και φυσικά γίνεται (σε ευθύ λόγο).

*³³**1.** Βρίσκεσαι στη δουλειά, περνάει η ώρα και συνειδητοποιείς πως δεν θα προλάβεις το σουπερμάρκετ ανοιχτό. Χρειάζεσαι, όμως, κάποια απαραίτητα πράγματα από εκεί. Στέλνεις στον αδερφό σου μήνυμα και του ζητάς να σου τα ψωνίσει, παρόλο που γνωρίζεις πως νευριάζει όταν του το κάνεις αυτό. Γυρνάς αργά το βράδυ στο σπίτι και, μόλις σε βλέπει ο αδερφός σου, σου λέει: «Αυτά που μου ζήτησες να σου πάρω είναι πάνω στο τραπέζι!». Του απαντάς:

.....

2. Επιστρέφεις αρκετά εκπρόθεσμα ένα βιβλίο στη δανειστική βιβλιοθήκη και ο υπεύθυνος σε επιπλήττει, λέγοντάς σου: «Είναι ανεπίτρεπτη τέτοια καθυστέρηση! Έρχεται κόσμος μέχρι εδώ, ζητάει τα βιβλία, και πρέπει να απολογούμαι εγώ για τη δική σας ασυνέπεια!». Του απαντάς:

.....

3. Έχεις πάει στο γραφείο του επιβλέποντα καθηγητή σου με σκοπό να ζητήσεις παράταση δύο εβδομάδων για την παράδοση της διπλωματικής σου εργασίας. Γνωρίζεις πως ο συγκεκριμένος καθηγητής είναι αρκετά αυστηρός σε τέτοια θέματα, αλλά εσύ του τη ζητάς διστακτικά, ενώ εξηγείς τους λόγους που τη χρειάζεσαι. Εκείνος σου λέει: «Κατανοητό! Εφόσον συντρέχουν τέτοιοι λόγοι, ανανεώνουμε την προθεσμία». Του απαντάς:

.....

***4.** Ένας πολύ στενός σου φίλος σου ζητάει να τον πας με το αυτοκίνητό σου ως το μετρό. Εσύ δέχεσαι να τον εξυπηρετήσεις, αν και είσαι αρκετά κουρασμένος/-η. Μόλις φτάνετε οι δυο σας στον προορισμό, καθώς βγαίνει από το αμάξι ο φίλος σου,

³³ Με την ένδειξη του αστερίσκου (*) σημειώνονται τα υπό εξέταση σενάρια.

σου λέει: «Ευχαριστώ, ρε συ! Δεν υπήρχε περίπτωση να προλάβω, διαφορετικά!».

Απαντάς:

.....

5. Πήγες πρόσφατα σε ένα καινούριο εστιατόριο στην πόλη και ενθουσιάστηκες από το φαγητό και την ατμόσφαιρα. Θέλεις οπωσδήποτε να πας και με τον καλύτερό σου φίλο, καθώς είσαι σίγουρος/-η ότι θα του αρέσει. Του λες:

.....

***6.** Ο καθηγητής σου σου ζητάει τελευταία στιγμή να συμμετέχεις στην επιτήρηση της εξέτασης ενός μαθήματός του, ενώ είχες δηλώσει μη διαθέσιμος/-η για τη συγκεκριμένη ημερομηνία. Εσύ, ωστόσο, παρά τη δυσκολία, ανταποκρίνεσαι αμέσως και πηγαίνεις. Μόλις μπαίνεις στην αίθουσα της επιτήρησης και σε βλέπει ο καθηγητής σου, σε πλησιάζει και σου λέει: «Δεν ξέρεις πόσο σε ευχαριστώ! Είχαμε μεγάλη έλλειψη». Του απαντάς:

.....

7. Ένας πολύ στενός σου φίλος θέλει να προβεί στην αγορά ενός πολύ ακριβού ρούχου, ενώ πριν μερικές μόνο μέρες σου είχε μιλήσει για τις οικονομικές δυσκολίες που του έχουν προκύψει τους τελευταίους μήνες. Θέλεις να τον αποτρέψεις από αυτήν την άσκοπη αγορά. Του λες:

.....

***8.** Στην εταιρεία που δουλεύεις, διανύετε μια εβδομάδα με πολλή δουλειά και άγχος λόγω πολλών πιεστικών προθεσμιών. Εσύ έχεις επίγνωση του όγκου της δουλειάς, αλλά σου προκύπτει κάτι πραγματικά επείγον και θα χρειαστεί να λείψεις μία μέρα. Τηλεφωνείς στον προϊστάμενό σου και του ζητάς την άδεια να το κάνεις, εξηγώντας του την επείγουσα κατάστασή σου. Εκείνος, τελικά, σου λέει: «Βλέπω πως δεν γίνεται διαφορετικά. Πρέπει να λείψεις, οπότε μην έρχεσαι αύριο. Θα βρούμε τρόπο να καλυφθούν οι αρμοδιότητές σου». Του απαντάς:

.....

9. Μια πολύ στενή σου φίλη είναι άρρωστη στο σπίτι της με πολύ πυρετό. Μένετε πολύ κοντά, οπότε σε παίρνει τηλέφωνο και σου ζητάει να της πας κάποια φάρμακα. Εσύ, όμως, είσαι εκτός πόλης και, δυστυχώς, δεν μπορείς να την βοηθήσεις. Της λες:

.....

10. Είσαι υπάλληλος σε μια εταιρεία. Πηγαίνεις το πρωί στη δουλειά και ένας συνάδελφός σου, με τον οποίο έχετε πολύ καλές σχέσεις, σου ζητάει να μείνεις μαζί του λίγες ώρες παραπάνω από το προκαθορισμένο ωράριό σου, για να τον βοηθήσεις με ένα project που πρέπει να παραδώσει μέχρι το τέλος της ημέρας. Εσύ δέχεσαι να τον βοηθήσεις και εκείνος σου λέει: «Σ' ευχαριστώ πολύ, ρε 'συ! Θα σου το χρωστάω!». Του απαντάς:

.....

Παράρτημα Β

Οι πίνακες του χ^2 :

Πίνακας 13. Αποτελέσματα του χ^2 για τις κύριες πράξεις στις Περιστάσεις 1 και 2

Test Statistics		
	Κύριες πράξεις (-P,-D)	Κύριες πράξεις (+P,+D)
Chi-Square	43,324 ^a	102,471 ^b
df	2	3
Asymp. Sig.	,000	,000

Πίνακας 14. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των κύριων πράξεων στις Περιστάσεις 1 και 2

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	11,615 ^a	3	,009
Likelihood Ratio	13,162	3	,004
Linear-by-Linear Association	4,512	1	,034
N of Valid Cases	142		

a. 4 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,44.

Πίνακας 15. Αποτελέσματα του χ^2 για τα είδη της ρητής ευχαριστίας στις Περιστάσεις 1 και 2

Test Statistics		
	Ρητή ευχαριστία (-P,-D)	Ρητή ευχαριστία (+P,+D)
Chi-Square	1,653 ^a	27,769 ^b
df	1	1
Asymp. Sig.	,199	,000

Πίνακας 16. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των ειδών της ρητής ευχαριστίας στις Περιστάσεις 1 και 2

Chi-Square Tests					
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	22,991 ^a	1	,000		
Continuity Correction ^b	21,041	1	,000		
Likelihood Ratio	24,218	1	,000		
Linear-by-Linear Association	22,763	1	,000		
N of Valid Cases	101				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 17,47.

b. Computed only for a 2x2 table

Πίνακας 17. Αποτελέσματα του χ^2 για τις υποστηρικτικές κινήσεις στις Περιστάσεις 1 και 2

Test Statistics		
	Υποστηρικτικές κινήσεις (-P,-D)	Υποστηρικτικές κινήσεις (+P,+D)
Chi-Square	1,636 ^a	27,000 ^b
df	3	3
Asymp. Sig.	,651	,000

Πίνακας 18. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των υποστηρικτικών κινήσεων στις Περιστάσεις 1 και 2

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	19,286 ^a	4	,001
Likelihood Ratio	22,089	4	,000
Linear-by-Linear Association	1,515	1	,218
N of Valid Cases	71		

a. 6 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,86.

Πίνακας 19. Αποτελέσματα του χ^2 για τους συνδυασμούς στις Περιστάσεις 1 και 2

Test Statistics		
	Συνδυασμοί ΚΠ και ΥΚ (-P,-D)	Συνδυασμοί ΚΠ και ΥΚ (+P,+D)
Chi-Square	22,727 ^a	67,836 ^b
df	4	3
Asymp. Sig.	,000	,000

Πίνακας 20. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των συνδυασμών στις Περιστάσεις 1 και 2

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	33,373 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	41,194	4	,000
Linear-by-Linear Association	,312	1	,576
N of Valid Cases	110		

a. 4 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,50.

Πίνακας 21. Αποτελέσματα του χ^2 για τις κύριες πράξεις στις Περιστάσεις 3 και 4

Test Statistics		
	Κύριες πράξεις (-P,-D)	Κύριες πράξεις (+P,+D)
Chi-Square	40,667 ^a	27,068 ^b
df	3	4
Asymp. Sig.	,000	,000

Πίνακας 22. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των κύριων πράξεων στις Περιστάσεις 3 και 4

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	24,173 ^a	4	,000
Likelihood Ratio	28,483	4	,000
Linear-by-Linear Association	,002	1	,967
N of Valid Cases	127		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,98.

Πίνακας 23. Αποτελέσματα του χ^2 για τις υποστηρικτικές κινήσεις στις Περιστάσεις 3 και 4

Test Statistics		
	Υποστηρικτικές κινήσεις (-P,-D)	Υποστηρικτικές κινήσεις (+P,+D)
Chi-Square	6,200 ^a	,333 ^b
df	3	2
Asymp. Sig.	,102	,846

Πίνακας 24. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των υποστηρικτικών κινήσεων στις Περιστάσεις 3 και 4

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	13,487 ^a	3	,004
Likelihood Ratio	17,170	3	,001
Linear-by-Linear Association	1,492	1	,222
N of Valid Cases	43		

a. 3 cells (37,5%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 3,35.

Πίνακας 25. Αποτελέσματα του χ^2 για τους συνδυασμούς στις Περιστάσεις 3 και 4

Test Statistics		
	Συνδυασμοί ΚΠ και ΥΚ (-P,-D)	Συνδυασμοί ΚΠ και ΥΚ (+P,+D)
Chi-Square	12,709 ^a	28,545 ^b
df	3	4
Asymp. Sig.	,005	,000

Πίνακας 26. Αποτελέσματα του χ^2 για τη σύγκριση των συνδυασμών στις Περιστάσεις 3 και 4

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymp. Sig. (2- sided)
Pearson Chi-Square	11,945 ^a	4	,018
Likelihood Ratio	13,601	4	,009
Linear-by-Linear Association	,021	1	,884
N of Valid Cases	110		

a. 4 cells (40,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,00.